

ΚΑΠΟΤΕ.... ΣΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΑ

Δεκέμβριος 2021 –
Δεκέμβριος 2023

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΚΟΤΣΙΜΠΟΣ

ΚΑΠΟΤΕ...ΣΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΑ

(Δεκέμβριος 2021 – Δεκέμβριος 2023)

Εισαγωγή

«Λένε πως οι αναμνήσεις γερνούν τον άνθρωπο. Όμως ποιος ζει χωρίς αναμνήσεις;»

Αυτή είναι η αφορμή για τη συγγραφή αυτού του «βιβλίου αναμνήσεων» της παιδικής μου ηλικίας, μια φράση του Κ. Τουρνά στο εξώφυλλο του δίσκου *«Τα ωραιότερα τραγούδια των POLL»*. Τον είχαμε αγοράσει όταν ακόμα στο σπίτι μας δεν υπήρχε καν πικάπ κι ευελπιστούσε να καταφέρουμε κάποτε, με αφορμή αυτό το δίσκο, να αγοράσουμε ένα φτηνό για να τον ακούμε. Τα περισσότερα όνειρα εκείνης της ηλικίας μας έμειναν απραγματοποίητα, και το πικάπ ήταν ίσως το μικρότερο απ' όλα.

Η παραπάνω φράση θυμάμαι πως τότε με ερέθισε αλλά δυστυχώς, συνειδητοποίησα πολύ αργότερα την αξία των αναμνήσεων. Πολλά χρόνια μετά, συνέλαβα την καρδιά μου να αποσκιρτά όταν εμφανιζόμουν σε κάποια παλιά φωτογραφία ή εμφανιζόταν κάποιο παλιό μου σχολικό τετράδιο. Ακόμα και ένα απλό σπιρτόκουτο από τα πολύ παλιά χρόνια αρκούσε να με κάνει να νιώθω σα μικρό παιδί που του χαρίζουν ένα σπουδαίο δώρο. Κατάλαβα λοιπόν πως μέσα από πολύ μικρά πράγματα του παρελθόντος «ξεαναζούμε» τη ζωή μας, κι αυτό συμβαίνει αποκλειστικά μέσω των αναμνήσεων. Αλίμονο πραγματικά σε όποιον δεν έχει στη μνήμη του ή προσπάθησε να ξεχάσει ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της ζωής του: την παιδική του ηλικία. Ακόμη και οι πιο οδυνηρές στιγμές έχουν μετά από χρόνια μια απίστευτη δύναμη και γοητεία.

Λυπάμαι που δεν ήμουν τόσο προνοητικός τότε, να καταφέρω να φτιάξω ένα «κουτί αναμνήσεων», για παράδειγμα, με ένα *Σεραφίνο* της εποχής, ένα κουτί σπίρτα, μια εφημερίδα, το περιτύλιγμα από ένα σαπούνι ή μια σοκολάτα, ένα εισιτήριο ή ακόμη και ένα σακουλάκι από γαριδάκια. Όλα αυτά που τότε δε φρόντισα να έχω, θα προσπαθήσω να τα μεταφέρω σε τούτο εδώ το «βιβλίο αναμνήσεων».

Ο τίτλος είναι παράφραση του τίτλου της εξαιρετικής αμερικάνικης ταινίας «*Κάποτε στην Αμερική*». Όπως και στην ταινία, που μια ομάδα από μικρά αλητάκια, στερημένα και απαίδευτα, δρούσαν με τον πιο παράξενο τρόπο, αισθάνομαι η παιδική μου ηλικία να μοιάζει λίγο με αυτών. Όσο κι αν αγαπούσα τα γράμματα και διατηρούσα πάντα τη θέση του καλού μαθητή, η παρέα μου δεν είχε και τις καλύτερες σχέσεις με αυτά. Το αντίθετο θα έλεγα. Αυτοί ήταν ίσως οι κύριοι αίτιοι για την ένταση της παιδικής μου ζωής και τις τρέλες που τότε κάναμε. Σε αυτούς οφείλεται η βιασύνη της σχολικής μου μελέτης να μη χαθεί λεπτό πολύτιμου ελεύθερου χρόνου («*Λοιπόν Ζάχο, στις 3.00 ακριβώς, έ, δε θα πάθεις τίποτα να λείψει και καμιά οξεία*» προειδοποιούσε αυστηρά ο Μάνταλος).

Η ζωή λοιπόν στο χωριό παρέα με τους χειρότερους μαθητές του σχολείου και οι τρέλες που τότε κάναμε, ίσως σήμερα ακούγεται σαν όμορφο παραμύθι, που όμως είναι πραγματικότητα. Και μάλιστα στη μνήμη μου εκείνες οι εικόνες είναι εντελώς ζωντανές, αποτελώντας το σημαντικότερο κομμάτι της ζωή μου. Πεδίο δράσης δε θα μπορούσε να είναι άλλο από το χωριό μου. Εκεί που, αν και πέρασα τα πιο δύσκολα και στερημένα χρόνια της ζωής μου, θεωρώ αυτά σαν τις πιο ευτυχισμένες στιγμές και θα ευχόμουν να μπορούσα (έστω και στον ύπνο μου) κάποτε να τις ξαναζήσω. Χρονολογικά είναι η περίοδος του τέλους της Επταετίας και κυρίως της Μεταπολίτευσης, όταν πλέον μπορούσα να έχω ζωηρές αναμνήσεις.

Ίσως παρεξηγηθεί σε κάποιο βαθμό η τότε αλανιάρικη δράσης μας, αλλά όλες οι τρέλες μας και οι «ανεπίτρεπτες» για τότε και για σήμερα συμπεριφορές μας μπορεί να κατανοηθούν - και να δικαιολογηθούν ίσως - διαβάζοντας κανείς τον *Επίλογο* του παρόντος.

Από την προσχολική ηλικία

Το σπίτι μας

Το σπίτι που γεννήθηκα και μεγάλωσα έως τα έξι περίπου χρόνια μου ήταν (και είναι ακόμη) ένα παλιό αυθεντικό χωριάτικο σπίτι, καθαρά παραδοσιακό. Σύμφωνα με την τοπική αρχιτεκτονική, είχε δύο μόνο δωμάτια, τοποθετημένα δεξιά και αριστερά από ένα χώρο εισόδου που έβλεπε στη «σάλα». Η σάλα ήταν να λειτουργεί ως κουζίνα, αλλά καθότι στο δικό μας σπίτι το μαγειρείο είχε φτιαχτεί εξωτερικά, λειτουργούσε αυτή ως λινόθηκη. Εκεί υπήρχε ο περίφημος γίκος, μια στοίβα με τα κλινοσκεπάσματα καλυμμένα συνήθως με ένα λευκό λινό σεντόνι. Και τα δύο δωμάτια είχαν το δικό τους τζάκι που σε συνδυασμό με τα χοντρά ντουβάρια και το ξύλινο δάπεδο από φαρδιές δρύινες τάβλες πρόσφεραν κάποια θερμική άνεση.

Το σπίτι ήταν υπερυψωμένο ώστε κάτω από την πλατιά βεράντα να υπάρχει το απαραίτητο υπόγειο κελάρι με τα βαρέλια για το κρασί. Οι τοίχοι του κελαριού ήταν ασοβάτιστοι και το δάπεδο από πατημένο χώμα, κατάλληλο καταφύγιο φιδιών που ποτέ οι δικοί μου δε φοβήθηκαν. Ίσως κι εγώ τότε να μη φοβόμουν, γιατί θυμάμαι πολλές φορές να είχα κατέβει εκεί. Ήμασταν όλοι τότε αρκετά εξοικειωμένοι με τη φύση και τα στοιχεία της. Πλάι ακριβώς στο κελάρι υπήρχε η τρυπιζουνιά, ο χτιστός κάδος για το πατητήρι και τη συλλογή του μούστου. Το άνοιγμα της τρυπιζουνιάς βρισκόταν στο χώρο της βεράντας, καλυμμένο μέχρι και σήμερα με μια μεταλλική πλάκα.

Μέχρι εκείνη την εποχή, τα σπίτια τοποθετούνταν στο οικόπεδο με τέτοιο τρόπο ώστε να μη στερούνται θέας και ηλιασμού. Έτσι, από τη βεράντα, μπορούσες να δεις όλη την περιοχή, με τα περιβόλια και τα χωράφια ως το Μπράλο απέναντι. Και καθότι το σπίτι βρισκόταν στο ψηλότερο επίπεδο του χωριού, μπορούσες να παρατηρείς και όλη την κίνηση στον κεντρικό δρόμο. Το βράδυ πολλές φορές δε σε αφήνανε σε ησυχία τα ποντίκια (*«αυτά τα ρημάδια»*

που έλεγε η γιαγιά) που τρέχανε ολονυχτίς κάτω από την ξύλινη στέγη λες και κάνανε αγώνες δρόμου.

Πλάι στο σπίτι βρισκόταν ο στάβλος και το κοτέτσι και από την άλλη μεριά ο τεράστιος κήπος με τις πανύψηλες καρυδιές. Αν και ήταν ελάχιστες οι φορές που μπαίναμε με την Καίτη στο στάβλο, οι ώρες μας στον κήπο ήταν αμέτρητες. Λίγα χρόνια αργότερα ο κήπος εκείνος χάθηκε για να χτιστεί το καινούριο μας σπίτι, αυτό που στη συνέχεια μεγαλώσαμε. Μπορεί να μας έδωσε το νεόκτιστο κάποια άνεση ώστε να έχει ο καθένας μας το δικό του δωμάτιο, αλλά ο κήπος με τα πλούσια λουλούδια και τις καρυδιές που θυσιάστηκαν ως αντάλλαγμα για την κατασκευή και μόνο των ξύλινων κουφωμάτων του «καινούριου» εκλαμβάνεται σήμερα ως σημαντική απώλεια.

Πάντα κάτι χάνεις κάτι για να κερδίσεις κάτι άλλο, αυτή είναι η αδυσώπητη λογική της ζωής και η μοίρα του ανθρώπου. Και σήμερα, όχι με τη φωνή της λογικής αλλά με τη φωνή της ψυχής, θα προτιμούσαμε εκείνο τον κήπο και το παλιό σπίτι, παρά την προσωπική μας άνεση που το νέο σπίτι μας πρόσφερε. Κι ας ζούσαμε στοιβαγμένοι εκεί όπως παλιά ή ας κοιμόμασταν «στρωματσάδα» όταν θα έρχονταν οι συγγενείς μας. Ευτυχώς σώθηκαν δύο καρυδιές στην πίσω πλευρά του κήπου, αν και ποτέ δεν καταφέραμε ως σήμερα να χαρούμε τους καρπούς της, γιατί πάντα κάποιος άλλος μας προλάβαινε όσο λείπαμε.

Τα συχαίρια

Ποιος θα πίστευε σήμερα, που το μυστήριο της βάπτισης συνήθως συντελείται ταυτόχρονα με αυτό του γάμου και οι καυγάδες στα ζευγάρια για το όνομα του παιδιού είναι τουλάχιστον η πρώτη προγαμιαία έμπρακτη αμφισβήτηση της μελλοντικής οικογενειακής γαλήνης, ότι κάποτε θα αποφάσιζε κάποιος τρίτος για το περιβόητο όνομα που θα διατηρούσε για δεκαετίες τη δόξα του οικογενειακού μεγαλείου; Κι όμως, εκείνη την εποχή, αλλά και πολύ νωρίτερα, τα πράγματα ήταν τελείως διαφορετικά. Τόσο, που και αυτή ακόμη η πραγματικότητα μπορεί να φαντάζει σήμερα στους νεότερους σαν μια παρανοϊκή αφήγηση.

Όσο κι αν ακούγεται παράδοξο, ο πατέρας δε συμμετείχε τότε από την αρχή στη διαδικασία του μυστηρίου. Και όχι μόνο δε συμμετείχε, αλλά δεν είχε και τον κύριο λόγο για το όνομα του βαπτιζόμενου, κάτι που ήταν αποκλειστική υπόθεση του κουμπάρου και ανάδοχου. Άλλα μπορεί να είχαν συμφωνηθεί προ ημερών ή αποβραδής και άλλα τελικά να γινόντουσαν την επομένη λίγα μέτρα μπροστά από την έτοιμη ζεστή κολυμπήθρα. Δεν λείψανε και οι παρεξηγήσεις ή οι παρεκτροπές πολλές φορές, σύμφωνα με μαρτυρίες παλαιότερων, γιατί ο κουμπάρος αθέτησε τη συμφωνία με τους γονείς και έδωσε το όνομα που ο ίδιος επιθυμούσε.

Όταν ο ανάδοχος εκφωνούσε το όνομα του νεοφώτιστου, για να κατοχυρωθεί αυτό θα έπρεπε να το επαναλάβει και ο τελών το μυστήριο ιερέας. Με τη δεύτερη αυτή εκφώνηση το γεγονός ήταν τελεσίδικο και τίποτε δεν μπορούσε να το αλλάξει. Είχε συμβεί παλαιότερα, σε περιπτώσεις που άλλα είχαν συμφωνηθεί στο σπίτι και άλλα γινόντουσαν στην εκκλησιά, να παρέμβουν βίαια κάποιοι θερμόαιμοι πατεράδες πριν τη δεύτερη ανάγνωση και να ακυρωθεί το μυστήριο. Και ασφαλώς, όχι κάτω από τις καλύτερες συνθήκες. Σε αυτά τα λίγα δευτερόλεπτα πολλά μπορούσαν να συμβούν.

Για να αποφευχθεί ένα τέτοιο ενδεχόμενο απρεπών συμπεριφορών σε αυτό το ελάχιστο χρονικό διάστημα μέχρι τη δεύτερη εκφώνηση, ο πατέρας θα έπρεπε να βρίσκεται σχετικά μακριά. Περίμενε λοιπόν καρτερικά στο προαύλιο της εκκλησίας μέχρι να τρέξουν και να του ανακοινώσουν οι πιτσιρικάδες τα «συχαρίκια», τη χαρμόσυνη είδηση. Τότε μόνο εκείνος αγαλλίαζε και από τη χαρά του έβγαζε μια χούφτα κέρματα που τα πετούσε στον αέρα για να τους φιλέψει για το ευχάριστο μαντάτο. Κι εκείνοι μονομιάς αρχίζανε σαν τα σπουργίτια να μαζεύουνε όσα περισσότερα από αυτά μπορούσαν.

«*Να πώς τα πετούνε τα λεφτά αυτοί που τα χουν*» με πειράζει σε μια τέτοια βάπτιση κάποιος από την παρέα μου. Δε θα ήμουνα ακόμη πέντε χρονών, αλλά η κουβέντα του θεωρήθηκε μεγάλη προσβολή και με απερίσκεπτη περηφάνια τρέχω για το σπίτι να βρω κάτι στρογγυλά τσίγκινα κουτιά από μπισκότα της εποχής που ο πατέρας είχε για τις οικονομίες του ή για τα τρέχοντα έξοδα του σπιτιού. Και με τις τσέπες γεμάτες με το πολύτιμο σιδηρικό ξεκίνησα να βρω την παλιοπαρέα που υποψιασμένη, με περίμενε με πονηρό χαμόγελο λίγο πιο πάνω από τους Αγίους Αποστόλους. Μονομιάς άρχισα να μιμούμαι τον ευτυχή πατέρα της βάπτισης και να σκορπάω στον αέρα τα κέρματα που με περισσή αφέλεια έβγαζα από τις τσέπες μου. Και δεν ήταν αυτά μόνο η συνηθισμένη ψιλιαδούρα που βλέπαμε σε τέτοια μυστήρια, ήταν και δεκάρικά και εικοσάρικα, που για την εποχή εκείνη η αξία τους ήταν αρκετά σημαντική.

Το γεγονός έτυχε να δει κάποια γιαγιά που έτρεξε στην εκκλησία να φωνάξει τον πατέρα μου: «*Τάκη, αυτό το παιδί σου σήμερα παλάβωσε! Πάει το βιος σου άμοιρε. Αχ, συμφορά που σε βρήκε!*» και του εξιστορεί τα καθήκαστα. Αφοσιωμένοι όλοι τους στη συγκομιδή, κανένας δεν αντιλήφθηκε σε λίγο την εμφάνισή του. Όλα τα χρήματα ασφαλώς επιστράφηκαν και εγώ – προφανώς λόγω του νεαρού της ηλικίας μου – βγήκα σώος και αβλαβής. Τότε μόνο, από εκείνο το περιστατικό, κατάλαβα την έννοια των χρημάτων, μετά βέβαια την

οικονομική κατήχηση που μου έγινε. Αν και ο πατέρας ήταν αρκετά σκληρός, ποτέ μου δε με χτύπησε, πλην μιας μόνο φοράς που πραγματικά μου άξιζε. Τα αυτιά μου είχε ξεριζώσει μόνο, όπως και ο δάσκαλος.

Η βάπτιση τότε δεν ήταν χαρά μόνο για τους γονείς, αλλά και για μας τους πιτσιρικάδες που ευελπιστούσαμε σε κάποιο ελάχιστο χαρτζιλίκι. Μπορεί να ήμασταν μια σταλιά, αλλά δεν χάναμε ποτέ την ευκαιρία να το αποκτήσουμε. Και για πολλούς, τα έσοδα από αυτό το όμορφο έθιμο μαζί με τα κάλαντα, ήταν η απαρχή του προσωπικού τους κουμπαρά.

Τι απέγινε όμως όλη εκείνη η αγωνιώδης οικονομική σοδειά; Τίποτε περισσότερο από όμορφες αναμνήσεις.

Παιδική αφέλεια

Μπορεί την περίοδο της Επταετίας κάποιιοι να είχαν δοκιμάσει για τα καλά τη φάλαγγα στα ανήλιαγα κρατητήρια της ΕΣΑ, η αφεντιά μου όμως τη βίωσε στο χωριό μας, που σπάνια περνούσε αστυνομικό όργανο από εκεί. Ήταν η εποχή που ρίχναμε τα τσιμέντα στο καινούριο σπίτι με εργολάβους δυο μαστόρους από το Πολύδροσο. Μπλεκόμουν συνεχώς στα πόδια τους και τους ζάλιζα με τις ερωτήσεις μου και αυτοί, τόσο για να με προφυλάξουν, όσο και για να με ξεφορτωθούν, με διώχνανε μη τυχόν και πατήσω καμιά πρόκα από τις πολλές που υπήρχαν στα διάφορα κομμάτια ξύλου τριγύρω. Έφευγα για λίγο αλλά γυρνούσα ξανά και ξανά, άλλοτε με προφύλαξη και άλλοτε με αναίδεια, σαν απελπισμένη χήρα που της έλαχε στη χαροκαμένη μοίρα της μια στάλα χαράς και δε νοεί να αφήσει ήσυχη τη ζεστή κάμαρη επιπόλαιου νεανίσκου. Το κακό δεν άργησε βέβαια να συμβεί όπως ήταν λογικό.

Εκείνη την εποχή τα πρακτικά γιατροσόφια επικρατούσαν γιατί ήταν αρκετά δύσκολη η πρόσβαση σε κάποιο νοσοκομείο και το αγροτικό ιατρείο στα Καστέλια δεν αρκούσε για όλες τις περιπτώσεις. Η μέθοδος που συνήθως εφαρμοζόταν απαιτούσε απανωτά χτυπήματα στο πέλμα με ένα σανίδι, για ώρα, ώσπου να ξεράσει η πληγή όλο το πύον με το σκοτωμένο αίμα και αμέσως μετά καυτηριασμός με ζεματιστό λάδι. Ούτε το ένα, ούτε το άλλο ήταν ασφαλώς ανώδυνα. Είχα ουρλιάξει από τον πόνο και θυμόμουνα για καιρό αυτή την κραυγή μου να περιφέρεται σαν πεινασμένο γεράκι στην περίκλειστη από τα τέσσερα βουνά «γούρνα» μας. Και λίγα χρόνια αργότερα, μπορούσα να φανταστώ και να νιώσω τον ανάλογο πόνο που κάποιοι άλλοι είχαν βιώσει από τελείως διαφορετική αιτία ή αφέλεια, είτε αυτό αποτελούσε δείγμα ηρωισμού είτε όχι.

Το γεγονός αυτό όμως, το να μου δώσουν τα μαστόρια τις πρώτες βοήθειες, έστω και με αυτόν τον επώδυνο τρόπο, με εμφανή την αγωνία τους για την

επιτυχία του γιατροσοφίου, με έφερε ακόμη πιο κοντά τους. Έτσι, όταν τελείωσε ο σκελετός και ξεκίνησαν εργασίες στου Θεμιστοκλή του Ανδριτσόπουλου, άρχισαν και πάλι οι επισκέψεις μου, αλλά αυτή τη φορά τους παρατηρούσα από απόσταση, από το δρόμο. Το πάθημα φαίνεται μου είχε γίνει μάθημα. Δεν πήγαινα ακόμη σχολείο κι έπρεπε με κάποιο τρόπο να περάσει η ώρα μέχρι που αυτό θα σχόλαγε και θα βρισκόμουν με τους μεγαλύτερους για τις αθώες παιδικές μας τρέλες.

Ήταν αρκετές οι φορές που με φιλεύανε να πάρω μια καραμέλα ή μια τσίχλα και δεν πονηρεύτηκα το αστείο που κάποια στιγμή μου σκαρώσανε. *«Πήγαινε στο Μούρκο και πάρε μια σήκω-βάρα, σήκω-κλώτσα και τα ρέστα δικά σου»* μου λένε κάποια μέρα δίνοντάς μου ένα ολόκληρο - και σημαντικό για την εποχή - δίφραγκο (αγόραζες μια ολόκληρη σοκολάτα τότε με αυτό). *«Τι είναι αυτό ρε παιδιά;» «Πήγαινε, ξέρει αυτός».* Φαντάστηκα ότι θα ήταν κάτι σαν κουβάρι, σαν νήμα της στάθμης για τη δουλειά τους κι έτρεξα για το καφενείο. Ο μπαρμπα-Θανάσης όταν του είπα τι ήθελα νόμισε πως τον κοροΐδευα και με έδιωξε κακήν κακώς. *«Δε θα είχε, γι' αυτό σε έδιωξε»* μου λένε όταν τους λέω τα καθέκαστα. *«Δεν πειράζει, πήγαινε στις κυρα-Γιούλας. Αυτή θα έχει σίγουρα».* Και με περισσή και πάλι αφέλεια ξεκινάω όπου βρίσκω την Ντίνα στο πόστο.

«Ντίνα, μου είπαν τα μαστόρια να μου δώσεις μια σήκω-βάρα, σήκω-κλώτσα». *«Πώς τη θέλεις με τον πήχη ή με τον πλάστη;».* Και φανερά δυσανεκτικός που δεν ήξερα το αντικείμενο ώστε να δώσω την κατάλληλη απάντηση, γυρίζω πάλι πίσω να φέρω την απαραίτητη διευκρίνιση. Δεν είχα προλάβει να βγω από το μαγαζί όταν η Ντίνα τρέχει και με αγκαλιάζει. *«Βρε μικρούλη, σε κοροΐδεύουνε!».* Και τότε, αυτόματα συνειδητοποιώ την έννοια των λέξεων λες και μου έγινε η πρώτη προσχολική συντακτική ανάλυση. *«Αντε, πάρε μια καραμέλα και να προσέχεις άλλη φορά».* Φανερά ταπεινωμένος αλλά και εκνευρισμένος ξεκινάω για το γιατί όπου τους βλέπω να με περιμένουν με κοροΐδευτικό χαμόγελο. Τους πετάω με θυμό το δίφραγκο, μα αντί να εισπράξω

έστω κάποια ένδειξη συγνώμης αυτοί ξεσπούν σε γέλια, αυθόρμητα και ηχηρά, που μου φάνηκαν τότε περισσότερο άπρεπα απ' ό τι πραγματικά ήταν. Δεν ήταν όλο αυτό τίποτε περισσότερο από ένα ανώριμο για την ηλικία τους παιχνίδι, ένα κακόγουστο αλλά και αθώο αστείο. Και νικημένος, σαν κλοτσοπατημένο γατόπουλο, παίρνω το δρόμο για το σπίτι.

Ίσως στιγμιαία να με πλήγωσε εκείνο το γεγονός, σήμερα όμως το θυμάμαι με πολύ εύθυμη διάθεση και σε κάποιο βαθμό νιώθω τυχερός που το έζησα. Γιατί πάντα, το καλό και το κακό συμβαδίζουν, όπως συμβαίνει και με τις όψεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Και πράγματι, ενάντια σε αυτή την έστω και άδολη κοροϊδία, κάπου παραφύλαγε ως αντίδοτο μια υποψία αγάπης και συμπάθειας, η απλή και καλοκάγαθη διάθεση της Ντίνας. Κάθε φορά που τη συναντώ μου έρχονται αυτόματα στο νου εκείνα τα λόγια της, *«βρε μικρούλη, σε κοροϊδεύουνε!»* και η ζεστασιά της αγκαλιάς της και της ψυχής της. Απλές στιγμές αλλά έντονα συγκινησιακές, απλά περιστατικά αλλά ανθρώπινα, που μπορεί να μας σημαδέψουν για χρόνια και να καθορίσουν οριστικά τις σχέσεις μας με κάποιους ανθρώπους.

Όλα πλέον στο θολό τοπίο των αναμνήσεων, όσο ασήμαντα κι αν είναι, όσο απλά και καθημερινά, αποκτούν μια ιδιαίτερη γοητεία. Ακόμη και από τα δυσάρεστα γεγονότα αναδύεται σήμερα κάποια μαγεία, η μαγεία εκείνων των νεανικών χρόνων, των χρόνων της αφέλειας και της αθωότητας που μόνο η ετυμολογία της ομορφότερης ίσως ελληνικής λέξης μπορεί να την εκφράσει απόλυτα: ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ. Ο πόνος του γυρισμού, ο πόνος της γνώσης ότι ο γυρισμός αυτός ποτέ πια δε θα υπάρξει και πως ό τι τότε ζήσαμε έχει χαθεί στην άβυσσο του παρελθόντος για πάντα, δικαιολογώντας σε κάποιο βαθμό την εμμονή αυτής της γραφής.

Το χιόνι

Πάντα ήταν όμορφη η Κάνιανη, αλλά εκείνες τις χειμωνιάτικες μέρες που φορούσε το λευκό της φόρεμα, η ομορφιά της ήταν απεριγράπτη. Δύο τέτοιες φορεσιές συνήθιζε να έχει, μία αραχνοϋφαντη σα νυφικό πέπλο που έβγαζε γρήγορα με τις πρώτες αχτίδες του ήλιου κι μία άλλη, βαριά και πλούσια, που σε περιόδους βαρυχειμωνιάς φορούσε για μέρες. Τότε που τα «κρουστάλλια» στις άκρες των στεγών γινόντουσαν σωστά σπαθιά και το παγωμένο χιόνι το πιο απαλό στρώμα για τα παιδικά μας παιχνίδια. Και πραγματικά, σωστή γιορτή για μας τους πιτσιρικάδες ήταν κάθε τέτοια κακοκαιρία που για τους μεγάλους ήταν αληθινή δυστυχία.

Το απέραντο άσπρο διέκοπταν οι μακριές σα φίδια αυλακιές (ο «ντορός») που άνοιγαν οι μεγαλύτεροι για να υπάρχει κάποια στοιχειώδης επικοινωνία. Αρχικά λίγο πολύ όλοι χαιρόντουσαν αυτή την απότομη αλλαγή του καιρού, αλλά όταν η κακοκαιρία κρατούσε για μέρες και αποκοβόταν το χωριό από κάθε δραστηριότητα, άρχιζαν σιγά-σιγά τα αναθέματα. Μόνο εμείς τα σχολιαρόπαιδα χαιρόμασταν που (τι λαχτάρα κι αυτή!) ίσως τύχαινε να χαθεί κάποια σχολική μέρα και γυρνούσαμε αδιάκοπα παίζοντας χιονοπόλεμο ή φτιάχνοντας χιονάνθρωπους. Και ήμασταν η μόνη διατάραξη εκείνης της περιέργης ησυχίας, λες και μονομιάς είχε πέσει βαρύ θανατικό, που σπάνια τη

διέκοπτε ο χαιρετισμός κάποιου περαστικού ή κάποια αγωνιώδη του απορία (*«πώς θα βγει φέτος μωρέ ο χειμώνας με τούτο το κακό;»*).

Το βράδυ το χωριό αποκτούσε μια άλλη ομορφιά όταν λαμπύριζαν στο σκούρο γκρι του χιονισμένου τοπίου τα τζαμλίκια με το ζεστό αχνιστό κιτρινωπό μέσα τους φως, ενώ από τις καμινάδες ανηφόριζε αργά και σταθερά ο γκριζόλευκος καπνός, παντοδύναμος νικητής της βαρύτητας, διαγράφοντας καθαρά την πορεία του μέσα στο σκοτεινό ουράνιο φόντο. Δεν ήταν εικόνα χωριού αυτή, ήταν βγαλμένη από παραμύθι που ερχόταν ύπουλα και γλυκά μες στη νυχτιά να μας κάνει κτήμα της, να αναγκάζει το νου να λοξοδρομεί σε σκέψεις υπερβαστικές και αλλόκοτες με πρωταγωνιστές εμάς τους ίδιους, ώστε να θυμόμαστε σήμερα εκείνα τα χρόνια σαν παραμύθι.

Και όταν κάποια στιγμή το βράδυ ξαπλώναμε, στρέφαμε το βλέμμα έξω από το παράθυρο που το αχνό φως του φεγγαριού έδινε μια αλλόκοτη μορφή στο χιονισμένο τοπίο και προσπαθούσαμε να κοιμηθούμε επιστρατεύοντας τη φαντασία των μεγαλύτερων: *«γιαγιά, πες μας ένα παραμύθι»* για να αρχίσει σε λίγο το καθιερωμένο *«μια φορά κι έναν καιρό...»*. Κι ενώ ο νους ταξίδευε μακριά από κάθε συμβατική πραγματικότητα και γινόμασταν εμείς οι ήρωες του παραμυθιού με τις χιονισμένες μορφές να ενσαρκώνουν ότι πιο παράξενο γεννούσε η παιδική μας φαντασία, ερχόταν σε λίγο ξαφνικά, γλυκά προστακτική, η φωνή της γιαγιάς: *«άντε τώρα, κοιμηθείτε!»*.

Η χιονισμένη Κάνιανη μου φέρνει πάντα στο νου ένα περιστατικό που έχω ακούσει, κάποιων άλλων χρόνων πριν τα δικά μου παιδικά χρόνια: Είχε πέσει αποβραδís τόσο πολύ χιόνι (σχεδόν ένα μέτρο έφτασε το πρωί) και για τα παιδιά του σχολείου ήταν βέβαιο πως το μάθημα εκείνη την ημέρα θα αναβαλλόταν. Ο δάσκαλος, ο Γιάννης ο Κυριαζής, έμενε στα Καστέλια και ασφαλώς θα του ήταν τρομερά δύσκολο να έρθει στο χωριό με τέτοια κακοκαιρία. Πάντα ερχόταν πεζή, μα με τέτοιο χιόνι είχε κάθε δικαιολογία να

απουσιάσει. Τα παιδιά όμως είχαν υποχρέωση να περιμένουν και να έχουν αναμμένη τη σόμπα όπως κάθε πρωί. Ενώ περίμεναν για αρκετή ώρα και ήταν πλέον βέβαιο πως το μάθημα θα αναβαλλόταν, αποφάσισαν χαρούμενα κάποια στιγμή να φύγουν. Μα τι ειρωνεία! Μέσα στο λευκό φόντο του τοπίου βλέπουν ξαφνικά να κινείται, απρόβλεπτα και απειλητικά, μια μαύρη κουκίδα που δεν ήταν άλλο από το μαύρο καπέλο του δασκάλου που πλησίαζε, όλο πλησίαζε. Και τότε, όλη αυτή η απρόσμενη χαρά μετατράπηκε ξαφνικά σε κρύα μαχαιρά και πικρή απογοήτευση.

Κανένας επιθεωρητής και κανένας θεσμός δεν ανάγκασε το δάσκαλο σε μια τέτοια ενέργεια πέρα από το ίδιο, το προσωπικό του το Χρέος. Αυτό που βαθιά στην ψυχή του έκανε το «δασκαλίκι» όπως το λέγανε εκείνα τα χρόνια λειτούργημα και όχι επάγγελμα και τη λέξη «φυγοπονία» το πιο θανάσιμο αμάρτημα. Αλήθεια, πώς θα ενεργούσε σήμερα κάποιος δάσκαλος σε μια ανάλογη περίπτωση; Για τη σύγχρονή μας εποχή μια τέτοια ενέργεια μπορεί να φαντάζει εξωπραγματική και η παραπάνω περιγραφή για πολλούς νέους μας να μην είναι τίποτα περισσότερο από ένα ακόμη στοιχείο του παραμυθιού που πηγάζει από τη μαγεία του χιονισμένου τοπίου. Και ίσως για αυτό να έρχεται πάντα στη μνήμη μου, απαιτώντας να εξιστορηθεί.

Τα Χριστούγεννα και η τηλεόραση

«Χρόνια πολλά σε όλους! Να έχουμε μια όμορφη και φωτεινή χρονιά!» είναι η ευχή του καθενός στο τέλος του χρόνου.

Φωτεινή; Ήταν άραγε φωτεινές οι προηγούμενες χρονιές καθότι θυμάμαι πάντα να γκρινιάζουμε με τη δυστυχία μας; Ήταν φωτεινά ακόμα και αυτά τα Χριστούγεννα των παιδικών μας εκείνων χρόνων που με τόση νοσταλγία σήμερα αναπολούμε;

Αυτό ίσως που μας κάνει να βλέπουμε με τόση νοσταλγία το παρελθόν, δε ήταν πιστεύω ο τρόπος που ζούσαμε, αλλά οι ΑΞΙΕΣ που ακόμη υπήρχαν και η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΕΠΑΦΗ σε κάθε εκδήλωση της ζωής μας. Τα παπουτσάκια του μικρού (δώρο του νονού ή της νονάς) δεν κάλυπταν απλώς μία οικονομική απαίτηση αλλά κυρίως μία ψυχολογική ανάγκη: την έμπρακτη απόδειξη της αγάπης, που τόσο ανάγκη έχουν τα μικρά παιδιά. Γιατί δεν ήταν λίγοι οι αδιάφοροι νονοί και σε εκείνη την εποχή. Όντως τυχερός να έχω έναν εξαιρετικό νονό (το σύγχρονο Ζορμπά, Άγγελο Κοτσιμπό), μπορώ να καταλάβω πολύ καλά αυτό το ψυχολογικό κενό που συχνά έβλεπα στα μάτια άλλων παιδιών και ιδιαίτερα της άτυχης αδελφής μου.

Τα Χριστούγεννα τότε ήταν πράγματι αγνά και όμορφα, όπως τα διαβάζαμε στα αναγνωστικά της εποχής μας ή τα διηγήματα του Παπαδιαμάντη. Και στην εποχή μου κυριαρχούσαν οι φωνές των γουρουνιών που σφάζονταν την παραμονή, ηχούσε το χωριό από τα κάλαντα και τα αθώα ξεφωνητά μας, γέμιζε ο ουρανός από τις «φούσκες» των γουρουνιών που χρησιμοποιούσαμε για μπαλόνια. Ανάλογα και οι μανούλες, εκείνες οι πραγματικές ηρωίδες της εποχής, συνέχιζαν την παράδοση με τους παραδοσιακούς μπακλαβάδες, τα λουκάνικα και τους πασπαλάδες (τι νοστιμιές αλήθεια Θεέ μου!). Και το πιο σημαντικό: η δεκαπενθήμερη σχολική αργία που έκανε ακόμη πιο όμορφες εκείνες τις μέρες.

Αποκορύφωμα των γιορτών μπορώ να θεωρήσω το βράδυ της Πρωτοχρονιάς όπου η αλλαγή του χρόνου συντροφευόταν με το γνωστό και

ολίγον τζογαδόρικο «31», στερνή ελπίδα μας για λίγο χαρτζιλίκι, που συνήθως εξασφαλιζόταν με τη βοήθεια των γονιών μας ή κάποιου θείου που περνούσε μαζί μας τις γιορτές («*Πω, πάλι βλακεία έκανα! Κάηκα!*»). Η νέα χρονιά είχε εξασφαλιστεί ήδη ως καλύτερη: τα πρωτοχρονιάτικα κέρδη μας, τα χριστουγεννιάτικα δώρα του νονού και το πιθανό φίλημα του θείου έδιναν την πεποίθηση για ένα καλύτερο ξεκίνημα του νέου έτους.

Μεταξύ όμως των δικών μου παιδικών χρόνων κι εκείνων του Παπαδιαμάντη υπάρχει μια μεγάλη διαφορά: τα Χριστούγεννα στην εποχή μου φάνταζαν κάπως «σκοτεινά». Όχι βέβαια λόγω της «Επταετίας» αλλά λόγω της τηλεόρασης. Αυτού του διάβολου που μας άνοιξε τότε τα μάτια αλλά φαρμάκωνε τις ψυχές μας, στάζοντας πικρό δηλητήριο αυτές τις άγιες, ανέμελες ημέρες χαράς.

Μπορεί να αλητεύαμε ολημερίς, φροντίζοντας να μην αφήσουμε απάτητη καμιά σπιθαμή αγαπημένης γης και να ζούσαμε τις χίμαιρές μας μέσα στον παγωμένο αέρα, αλλά αυτός ο αέρας δε μας καθάριζε το μυαλό ώστε να δούμε την πραγματικότητα, που με απόλυτη γοητεία - αλλά και ψυχρή ωμότητα - παρουσίαζε η ελληνική τηλεόραση: το φως και την άνεση, την ποιότητα ζωής με άλλα λόγια που υπήρχε κάπου αλλού. Στις πόλεις, στην Αθήνα (την Πρωτεύουσα!) που με τις φωτεινές της τότε επιγραφές φάνταζε στα παιδικά μας μάτια σαν τόπος παραμυθένιος.

Δεν υπήρχε στο χωριό μας κανένας στολισμός σε αντίθεση με τα πολυάριθμα λαμπιόνια των πόλεων, κάτι που έκανε τα χριστουγεννιάτικα βράδια ακόμη πιο σκοτεινά από πριν. Οι διαφημίσεις παρουσίαζαν ζεστά λουτρά που έκαναν ακόμη πιο κρύο το καθιερωμένο μας σαββατιάτικο λουτρό στη σκάφη σε κάποιο παγωμένο δωμάτιο («*το νερό είναι έτοιμο, άστο λίγο να ζεσταθεί και το δωμάτιο*» φώναζαν οι μάνες). Και τα καινούρια (τα «καλά») παπούτσια «του νονού» ή κάποιο άλλο ένδυμα δεν αρκούσαν να νιώσουμε κάπως καλοντυμένοι, όταν «το γυαλί» αδίστακτα φανέρωνε πώς ζει και πώς ντύνεται ο κόσμος. Το δε βράδυ της Πρωτοχρονιάς, τα πλούσια κέρδη μας από τον αθώο παραδοσιακό τζόγο μας δεν καταπράυναν τη λαχτάρα για μια έξοδο

(έστω και μια φορά στη ζωή μας) σε ένα μεγάλο κέντρο διασκέδασης, σαν κι αυτά με τα οποία η τηλεόραση βομβάρδιζε τα λαίμαργα μάτια μας.

Αν συνέβαινε να φιλοξενούσαμε εκείνες τις μέρες κάποιους συγγενείς μας που ζούσαν στην πόλη θα χαιρόμασταν τον αέρα που μύριζε κολόνια, θα χαιρόμασταν να παίζουμε με τα μολυβένια στρατιωτάκια των ξαδέλφων μας που δεν μπορούσαμε να έχουμε και θα ποθούσαμε το όμορφο ντύσιμό τους. Βλέποντας το εορταστικό πρόγραμμα πιθανότατα κάποιος τους να σχολίαζε: «να θα πηγαίναμε κι εμείς εκεί αν ήμασταν στην Αθήνα». Η Αθήνα! Η Πρωτεύουσα, που έκανε να φαίνονται εκεί όλα πιο όμορφα από ότι στο χωριό, το σπίτι, το φαγητό, τα κορίτσια... όλα! Και γευόμασταν μια ιδέα αυτής της ζωής μέσω των καλεσμένων μας. Ότι όμως χαιρόμασταν, δεν ήταν τίποτε άλλο από την περίτρανη απόδειξη της ύπαρξης μιας άλλης ποιότητας ζωής που βλέπαμε στο γυαλί και δυστυχώς, δε μπορούσαμε να έχουμε.

Και αλήθεια, με τα μάτια των τότε χρόνων, αυτή ήταν η ωμή και ζοφερή πραγματικότητα, καθότι πάντα ο άνθρωπος αναζητά το καλύτερο (και ειδικά ο νέος το λαμπρότερο). Με τα μάτια όμως του σήμερα, θα πουλούσαμε και την ψυχή μας στο διάβολο που λέει ο λόγος για να αντιστρέψουμε, όπως στην ταινία, την αμείλικτη πορεία του χρόνου και να ζήσουμε κάτι, έστω και λίγο, από εκείνο τα «δυστυχισμένο» παρελθόν. Γιατί και η νιότη μας και οι αξίες με την τόσο αγνή τότε ανθρώπινη επαφή, έχουν χαθεί για πάντα.

Από τη σχολική ζωή

Τα πρώτα σχολικά βήματα

Κάθε παιδί πιστεύω θέλει να πάει στο σχολείο όσο είναι μικρό, να γραφτεί στην Α΄ Δημοτικού, ως απόδειξη ότι ωρίμασε. Λαχταρούσα λοιπόν κι εγώ να βρεθώ στην ίδια ομάδα των αναγνωρισμένων «μεγάλων παιδιών» εφόσον θα αποδεικνυόταν η ωριμότητά μου. *«Μεγάλωσες πια, πας σχολείο, τι τα θες τα παιχνίδια»* ήταν η συνήθης ερώτηση των γονιών εκείνης της εποχής, που η ανέχεια ήταν ο πραγματικός λόγος που κάνανε αυτή την ερώτηση και όχι ο φόβος μην τυχόν παραμεληθεί το διάβασμα.

Είχα εξασφαλισμένη την εύνοια του δασκάλου, γιατί μέχρι τότε δίδασκε ο Γεώργιος Καραπανάγος από την Αγόριανη, ξάδελφος της νονάς μου που τον συναντούσα συχνά. *«Του χρόνου θα σε έχω. Θα είσαι καλός μαθητής. Μη λένε ότι σε υποστηρίζω κιόλας!»*. Όχι, ούτε κι εγώ θα ήθελα να πουν κάτι τέτοιο και του υποσχέθηκα να διαβάζω. Όμως και μόνο η κρυφή συμπάθεια του δασκάλου με έκανε να αγωνιώ να βρεθώ σ' ένα χώρο που για τους περισσότερους ήταν μαρτύριο. Για κακή - ή καλή - μου τελικά τύχη, ο Καραπανάγος αντικαταστάθηκε από το Γιάννη Γεωργίου από τη Μαριολάτα και δεν πρόλαβα ούτε λεπτό να χαρώ το ακριβό «μέσο» που διέθετα. Και όχι μόνο αυτό. Ούτε εκδρομές, ούτε γιορτές σαν άλλοτε με τον Καραπανάγο όπως λέγανε οι μεγαλύτεροι, που η δική μου ατυχία ήταν τελικά και δική τους.

Η πρώτη εμπειρία μου μέσα στον ίδιο το χώρο του σχολείου που τότε γνώριζα ελάχιστα, το καλοκαίρι πριν ξεκινήσει η σχολική μου διαδρομή, ήταν ένα αθώο παιχνίδι, και νόμισα ότι και το σχολείο θα ήταν κάτι ανάλογο. Έτυχε να βρεθούμε εκεί κάποιο απόγευμα με άλλα παιδιά και μέσα ήταν η Μαίρη η Ρούλια και η Κούλα η Γαλάνη, τελειόφοιτες τότε. Προφανώς θα είχε πάει ο πατέρας της Κούλας για τίποτα επισκευές, μιας και ήταν της δουλειάς.

Πάντα αυτές οι δύο κοπέλες μου φερόντουσαν με τον καλύτερο τρόπο (θες η ηλικία μου, θες η παρέα τους με την αδελφή μου, δεν έχει σημασία) κάτι που με

έκανε να τις εκτιμώ βαθιά. Μόλις με είδαν με φώναξαν και μου έκαναν την καλύτερη ξενάγηση στο χώρο, που οι ίδιες σίγουρα θα έχουν ξεχάσει, αλλά εγώ τη θυμάμαι σαν τώρα: «*Να εδώ καθόμαστε, ...να εδώ η έδρα, ...να εδώ η βέργα, να διαβάζεις!* (η βέργα που άκουγα συνεχώς από τους μεγαλύτερους),*να και το γραφείο του δασκάλου*». Στο γραφείο του δασκάλου υπήρχε μια δερμάτινη περιστρεφόμενη πολυθρόνα και αυθόρμητα με πιάνουν και με βάζουν πάνω της, αρχίζοντας να με γυρίζουν σα σβούρα. Χαιρόμασταν και οι τρεις τόσο πολύ αυτό το παιχνίδι («*πάμε ξανά, πάμε ξανά*») που ακόμα κι αν υπήρχε κανένας δισταγμός για το σχολείο, θα είχε πια φύγει. Το σχολείο ήταν ωραίο!

Όμως το σχολείο δεν ήταν και τόσο ωραίο, και η αυστηρή μορφή του Γεωργίου το έκανε ακόμη λιγότερο ελκυστικό. Σε όλη μου τη σχολική διαδρομή, μία ημέρα μόνο τον θυμάμαι να γελάει: τη μέρα που γεννήθηκε η κόρη του Μαρία (ο Λουκάς ήρθε μετά). Μπορεί τις δύο-τρεις πρώτες μέρες να ήταν γελαστός και να φίλευε καραμέλες γάλακτος εμάς τα πρωτάκια, αλλά δεν άργησε να φανεί το πραγματικό του πρόσωπο, κοινό ασφαλώς για όλους τους δασκάλους της εποχής (ο ίδιος δεν ήταν κακός, το αντίθετο μάλιστα). Η βέργα, η «*αγία ράβδος*», από τη δεύτερη κιόλας εβδομάδα της σχολικής χρονιάς λάβαινε τον ουσιαστικό της παιδαγωγικό ρόλο που αντιλήψεις ολάκερων δεκαετιών υποστήριζαν. Στο σχολείο επικρατούσε πλέον ο φόβος και η όμορφη ανάμνηση της περιστρεφόμενης καρέκλας δεν υποδείκνυε πια καμία ζωή χαρισάμενη. «*Να εδώ η βέργα, να διαβάζεις! Να διαβάζεις!*» στριφογύριζαν στο μυαλό μου τα λόγια των κοριτσιών και θυμόμουν συνεχώς την υπόσχεσή μου στον Καραπανάγο «*θα διαβάζω, θα διαβάζω!*» προκειμένου να γλίτωνα τη βέργα και όχι για το τι θα σκεφτόντουσαν οι άλλοι.

Οι δάσκαλοι που πέρασαν από τον Αποστολιά ήταν: Περικλής Στοφόρος (1921-1929), Ιωάννης Ζαγγανάς, Ιωάννης Κυριαζής (έως 1967), Ιωάννης Γεωργίου (Α' περίοδος 1968-1972), Γεώργιος Καραπανάγου (1973), Ιωάννης Γεωργίου (Β' περίοδος 1974-1980).

Κάθε φορά που τελείωνε μια σχολική ημέρα, στο δρόμο για το σπίτι σταματούσαμε στο παλιό μαγαζί της Γιαννίτσας Κοτσιμπού και παίζαμε ένα ακατανόητο μέχρι και σήμερα παιγνίδι. Από τον αρκετά υπερυψωμένο δρόμο ως προς την αυλή του μαγαζιού πετούσαμε με δύναμη κάτω τις τσάντες μας, τρέχοντας αμέσως να τις πιάσουμε, ξανά και ξανά, λες και θα μειωνόταν το φορτίο από τα «γράμματα» που κουβαλούσαμε («πόσα γράμματα έχεις μέσα;» μας κορόιδευαν οι μεγαλύτεροι). Μετά άρον-άρον για το σπίτι, να διαβάσουμε γρήγορα και να βγούμε να παίξουμε. Ναι, να παίξουμε, αυτό που δεν κάνουν σήμερα τα παιδιά μας. Μα μία από αυτές τις στιγμές θα μου μείνει για πάντα αξέχαστη:

Μια ερώτηση από το ημερήσιο μάθημα ήταν τι αρέσει περισσότερο στη γάτα να τρώει. «Κύριε-κύριε!», πετάχτηκα ν' απαντήσω όλος χαρά. Ο δάσκαλος κατάλαβε ότι ήξερα και ρωτά τη Δήμητρα Χριστοπούλου. «*Το ψωμί*» απαντά. «Κύριε-κύριε!», ξαναπετάγομαι. «*Γιούλη*» «*Το κρέας*». «Κύριε-κύριε!». «*Περίμενε Ζαχαρία. Τούλα;*» «*Το γάλα*». Τελικά με άφησε να δώσω τη σωστή απάντηση και με κέρασε μια καραμελίτσα. Επάνω στο παιγνίδι μας που πετούσαμε τις τσάντες εκείνη τη μέρα, τι με πιάνει και αρχίζω να πειράζω τη Δήμητρα (την Κοτσιμπού): «*Καλά γιατί δεν έχεις σπίτι σου, δεν ξέρεις ότι τους αρέσουν τα ψάρια;*». «*Εγώ δεν το ξέρω ή εσύ που είπες στο δάσκαλο ότι στις γάτες αρέσει το γάλα*». «*Εσύ το 'πες αυτό!... Όχι εσύ!Εσύ!Όχι εσύ!*» και άξαφνα μου δίνει μια και με ρίχνει κάτω στην αυλή. Κάτι θα είχα σπάσει σίγουρα αν δεν ήμουν εκπαιδευμένος απ' τις αναρριχήσεις και τα ακροβατικά.

Η Δήμητρα Χριστοπούλου και η Γιούλη φύγανε γρήγορα από το χωριό και έμεινα να συναγωνίζομαι μόνο τη Δήμητρα Κοτσιμπού. Ήταν ένας υγιής συναγωνισμός, μια άμιλλα κυριολεκτικά, με τη συνεχή αγωνία εγώ να τη φτάσω κι αυτή να με ξεπεράσει. Στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς (γελάμε κάθε φορά που της το αναφέρω) την πλησίαζα δειλά-δειλά τρέμοντας την αλήθεια που θα αντίκριζα. «*Τούλα... τι πήρες;*», «*Εννιά!*» (δέκα δεν έβαζε ποτέ ο δάσκαλος).

Ουφ, τι ανακούφιση! Και τι απογοήτευση αλήθεια για την ίδια! «Εσύ;». «Κι εγώ εννιά». Μονομιάς το πρόσωπό της σκοτείνιαζε, και δικαίως, γιατί ήταν φανερά καλύτερη από μένα. Μπορεί να μας έβαζε ο δάσκαλος πάντα τον ίδιο βαθμό, αλλά τη ξεχώριζε με το βλέμμα του και τη συμπεριφορά του («*πες το βρε Τούλα!*»). Εμένα το τσουλούφι μου το είχε ξεριζώσει. Τη Δήμητρα δεν τη χτύπησε ποτέ. Απ' την άλλη όμως, ως σοφός πραγματικά δάσκαλος και ικανός ψυχολόγος, έβλεπε την προσπάθεια που κατέβαλα, που, αν και έκανα παρέα με τους χειρότερους μαθητές και ολημερίς γύρναγα σαν πραγματικό αλάνι, ήμουν πάντα διαβασμένος. Και δε με απογοήτευσε βαθμολογικά ποτέ, γιατί ίσως ανησυχούσε για την κατρακύλα που θα 'παιρνα.

Τα πρώτα χρόνια, πριν πάρει ο δάσκαλος αυτοκίνητο (εκείνο το μπλε σκούρο σεατάκι που για χρόνια όταν το βλέπαμε μας έπιανε τρόμος) έμενε στο σπίτι του Π. Μερμύρη (του Βελέτζα) πάνω απ' το σχολείο. Ήταν λογικό να μας βλέπει να γυρνάμε ολημερίς όλη τη γύρω περιοχή και συχνά, όσο κι αν προσπαθούσαμε να το αποφύγουμε, πέφταμε πάνω του. «*Διαβάσατε παιδιά;*». «*Διαβάσαμε κύριε*». «*Θα το δούμε αύριο!*». Σε κάθε τέτοια μοιραία συνάντηση, ξεσκόνιζα τα μαθήματα της αυριανής καλύτερα από κάθε άλλη φορά («*μάννα έλα να σου πω το μάθημα*». «*Μου το είπες πριν. Παράτα με*». «*Δεν πειράζει, έλα ξανά!*»). Και την άλλη μέρα, «*Για σήκω Γιάννη, Χρήστο, Σιδέρη.....*» και πού σε πονεί και πού σε κόβει!. Η «αγία ράβδος» αναλάμβανε την καθιερωμένη της δράση. Έξι ολόκληρα χρόνια, τη βέργα τη γλίτωσα («*Τι να σου κάνω, είσαι διαβασμένος*» ομολογούσε με απογοήτευση ο δάσκαλος που έχανε πάντα την ευκαιρία να με μειώσει στα μάτια της Δήμητρας. Γιατί το 'θελε, το έβλεπα στο μάτι του. Ίσως για να εξιλεωθεί απέναντί της που εμμέσως βαθμολογικά την αδικούσε.

Όλα όμως εκείνα τα θλιβερά γεγονότα έχουν γίνει σήμερα μια ευχάριστη ανάμνηση και προσωπικά ευγνωμονώ το δάσκαλο Γεωργίου που μας έμαθε γράμματα και όπως λέμε κοινώς... μας έκανε ανθρώπους. Ήταν τόσοι οι

πειρασμοί της πατρογονικής γης που χωρίς την επιβεβλημένη αυστηρότητα της εποχής μπορεί, ακόμη και όσοι αγαπούσαμε το διάβασμα, να λοξοδρομούσαμε.

Το σχολείο μας

Το μονοθέσιο - εξατάξιο σχολείο μας, αυτός ο ιερός χώρος που μας κοιτά σαν ανήμπορο γέρικο άλογο στο έμπα του χωριού μας και πολύ πιθανά σε λίγα χρόνια να βλέπουμε μόνο το κουφάρι του, αν και κάποτε τυραννικός, σήμερα οδηγεί σε νοσταλγικές αναμνήσεις κι έντονες συγκινήσεις. Πώς όμως λειτουργούσε; Δεν υπήρχαν τότε ούτε καθαρίστριες ούτε επιστάτες για την εύρυθμη λειτουργία του. Τέτοιες υποχρεώσεις είχαμε αναλάβει εμείς τα παιδιά ως μαθητές και οι γονείς μας. Κάθε Σάββατο απόγευμα μετά το μάθημα (τότε ακόμη δε υπήρχε το πενθήμερο) δύο μανάδες κάθε φορά αναλάμβαναν αλόγγυστα την καθαριότητα του χώρου. Πού να διανοηθούμε σήμερα κάτι τέτοιο! Και τους χειμωνιάτικες μήνες, κάθε παιδί έφερνε μαζί του ένα κούτσουρο για το άναμμα της σόμπας γιατί τα ξύλα που μας προμήθευε το δασαρχείο δεν αρκούσαν. Επίσης, ένα ζευγάρι μαθητών κάθε πρωί, είχε αναλάβει την «υπηρεσία», το άναμμα δηλαδή της ξυλόσομπας, ώστε να ζεσταθεί λίγο ο χώρος μέχρι να αρχίσει το μάθημα.

Υπήρχαν αρχικά δύο τουαλέτες τύπου «αποχωρητηρίου» μία για το δάσκαλο και μία για μας τα παιδιά. Κάποια στιγμή το σχολείο φρεσκαρίστηκε και κατασκευάστηκε νέος χώρος υγιεινής (πάλι με δύο τούρκικες τουαλέτες) που υπάρχει και σήμερα στο πίσω μέρος του. Κατά το διάστημα της επισκευής, το μάθημα γινόταν στο κοινοτικό γραφείο. Το γραφείο του γραμματέα Βασ. Κολίγια είχε μετατραπεί σε γραφείο του δασκάλου και το άλλο δωμάτιο, η αίθουσα συσκέψεων, σε χώρο διδασκαλίας. Τα θρανία μεταφέρθηκαν εκεί από εμάς τους ίδιους τους μαθητές (δύο παιδιά για κάθε θρανίο), υπό την επίβλεψη του δασκάλου Γεωργίου. Ελλείψει χώρου, καθόμασταν τρία παιδιά σε κάθε θρανίο αντί δύο που συνηθίζαμε. Στο νέο μας σχολείο, ως προαύλιο είχαμε το χώρο κάτω από τον αχυρώνα της Ευθ. Κοτσιμπού που υπήρχε τότε και που έως πρόσφατα απολαμβάναμε τον καφέ, τα τσίπουρα και τα κοψίδια, στο καφενείο

αρχικά του Ματζίνου, αργότερα του Καραγιαννόπουλου και τελευταία της Βιολέτας (οι ωραίες εκείνες στιγμές θα ξανάρθουν, είμαι βέβαιος).

Το μονοθέσιο - εξατάξιο σχολείο μας είχε ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό και ένα σπάνιο πλεονέκτημα που κανένας υπουργός Παιδείας δε θα έχει σκεφτεί. Εξ ανάγκης και όχι συνειδητά, δημιουργήθηκε το καλύτερο περιβάλλον εκμάθησης. Το σχολικό πρόγραμμα περιλάμβανε δύο διαλείμματα που το «σπάζανε» χρονικά σε τρία τμήματα διάρκειας μιάμισης ώρας: 8.30-10.00 / Διάλειμμα (10.00-10.30) / 10.30-12.00 / Διάλειμμα (12.00-12.45) / 12.45-14.15. Τα μαθήματα για τις Γ'-Δ' τάξεις και Ε'-ΣΤ' τάξεις ήταν κοινά, πλην της γραμματικής και της αριθμητικής που διδάσκονταν χωριστά. Έτσι, τη μια χρονιά διδασκόταν η Ελληνική Μυθολογία για παράδειγμα και για τις δύο τάξεις Γ' και Δ' και τον επόμενο χρόνο η Αρχαία Ιστορία. Το ίδιο γινόταν με όλα τα μαθήματα.

Το πρόγραμμα ξεκινούσε με την Α' τάξη και συνέχιζε με τη Β'. Ενδιάμεσα, για καλύτερη διευθέτηση του χρόνου, γινόταν ο έλεγχος της ορθογραφίας και της αντιγραφής στις μεγαλύτερες τάξεις. Μετά το πρώτο διάλειμμα διδασκόταν τα μη κοινά μαθήματα της Γ' και Δ' τάξης και τα κοινά μαθήματα της Ε' και ΣΤ' τάξης και μετά το δεύτερο διάλειμμα τα κοινά μαθήματα της Γ' και Δ' τάξης και τα μη κοινά των δύο τελευταίων τάξεων. Κατ' αυτό τον τρόπο εξασφαλιζόταν η πλήρωση του χρόνου διδασκαλίας με τη συμμετοχή όλων των τάξεων, ώστε να αποφεύγονται διαστήματα που θα χανόταν η διδασκαλική συνοχή και θα τύχαινε κάποιες τάξεις να βαριούνται και να αφαιρούνται. Όσο διάστημα διαρκούσε η διδασκαλία των χαμηλότερων τάξεων τα παιδιά των μεγαλύτερων είχαν την ευκαιρία να κάνουν μια γρήγορη επανάληψη (ή να ανοίξουν κάποια τα βιβλία τους για πρώτη φορά). Ανάλογα, όσο διαρκούσε η διδασκαλία των μεγαλύτερων, είχαν την ευκαιρία οι μικρότεροι να διαβάσουν τα μαθήματα της επομένης ώστε να βγουν γρηγορότερα για παιγνίδι.

Το πρόγραμμα αυτό είχε το εξής κύριο πλεονέκτημα: από την πρώτη ως την τελευταία τάξη γινόταν συνεχώς ένα είδος πρότερης μάθησης κι επανάληψης. Τα παιδιά των χαμηλότερων τάξεων άκουγαν τα μαθήματα των μεγαλύτερων και αποκτούσαν μια σχετική γνώση, ώστε να μην τους είναι πρωτόγνωρη όταν θα ερχόταν η σειρά τους. Ομοίως κάτι που διδασκόταν σε χαμηλότερες τάξεις επαναλαμβανόταν μέχρι το παιδί να πάει στο Γυμνάσιο, εξασφαλίζοντας ακούσια μια συνεχή επανάληψη.

Η εκμάθηση αυτή γινόταν αποτελεσματικότερη λόγω της χρήσης της βέργας. Κάθε φορά που ο δάσκαλος «τις έβρεχε» σε κάποιον για τα καλά, το λάθος αποτυπωνόταν σε όλα τα παιδιά. Θυμάμαι χαρακτηριστικά μια περίπτωση που κανένα από τα παιδιά των δύο τελευταίων τάξεων δε γλύτωσε το ράβδισμα, πλην της αδελφής μου που για καλή της τύχη είχε πάει στον οδοντίατρο στην Αμφίκλεια. *«Σήμερα Καίτη τη γλίτωσες. Όλα τα παιδιά τις φάγανε με τη βέργα». «Γιατί?». «Γιατί κάποιος έγραψε τον τρούλο με οξεία και κανέναν δε βρήκε το λάθος». «Ε, καλά τώρα, αυτό το ήξερα!». «Και οι άλλοι το ήξεραν, αλλά τις φάγανε».* Το ξύλο είχε ξεκινήσει από τα παιδιά της ΣΤ' και συνεχίστηκε στην Ε'. Εγώ με τη Δήμητρα κοιταζόμασταν με φόβο μην τυχόν παρασύρει η φόρα το δάσκαλο και στις μικρότερες τάξεις, γιατί ούτε κι εμείς μπορούσαμε να βρούμε το λάθος. Όμως τη γλιτώσαμε και ποτέ από εκείνη τη μέρα και μετά δε θα γράφαμε τον τρούλο με οξεία (δε γνωρίζαμε ασφαλώς τι θα συμβεί αργότερα με το μονοτονικό).

Θυμόμασταν εκείνη τη σκηνή με το Χρόνη πριν πολλά χρόνια και γελούσαμε με τον τρόπο που είχε τότε αντιδράσει. Κάθε φορά που ο δάσκαλος πήγαινε να τον χτυπήσει, αυτός απότομα κατέβαζε τα χέρια του και ο δάσκαλος αστοχούσε. *«Κύριε-κύριε θα διαβάζω άλλη φορά»* υποσχόταν, αλλά πού να ακούσει δάσκαλος. *«Χρόνη σήκωσε τα χέρια σου γιατί θα φας τις διπλές».* Και ξαναγινόταν το ίδιο - *«Κύριε-κύριε θα διαβάζω»* - τρεις και τέσσερις φορές. Θα πρέπει να το βρήκε αστείο αυτό ο δάσκαλος, κάτι σαν παιχνίδι, γιατί πολλές

φορές έδειχνε να θέλει να τον δείρει και στο τέλος του τη χάριζε. Ίσως πάλι να ήθελε απλώς να τον τρομάξει, να μην αφεθεί, γιατί ήταν πράγματι καλός μαθητής.

Μετά από πολλά χρόνια διαπίστωσα ότι ακόμη και στους χειρότερους μαθητές, είχαν μείνει στη μνήμη τους κάποιες βασικές γνώσεις από εκείνες τις σχολικές διδασκαλίες, που το σημερινό μας εκπαιδευτικό σύστημα θα αδυνατούσε να εξασφαλίσει. Ήταν η βέργα, ήταν η συνεχής επανάληψη (θέλω να πιστεύω το δεύτερο), πάντως στο μονοθέσιο δημοτικό σχολείο μας γινόταν τέτοια δουλειά που θα ζήλευαν ακόμη και πρότυπα σχολεία σήμερα.

Αυτό όμως που μας έλειπε περισσότερο ήταν οι εκδρομές. Χρυσό τον κάναμε το δάσκαλο για το λεγόμενο σήμερα «σχολικό περίπατο», αλλά μάταια. Αντίθετα με τον Καραπανάγο που τις έβρισκε και ως αφορμή για κυνήγι, ο Γεωργίου τις βαριόταν τις εκδρομές. Σε όλη μου τη σχολική διαδρομή δύο μόνο φορές γλιτώσαμε ο μάθημα. Γιατί αυτός ήταν ο βασικός λόγος να τις ζητάμε και όχι το παιγνίδι, που καθόλου δε μας έλειπε. Δεν υπήρχε καλύτερο νέο από το «*αύριο θα πάμε εκδρομή*». Μια μέρα χωρίς διάβασμα, χωρίς τον τρόμο του ραβδίσματος, χωρίς το αυστηρό βλέμμα του Γεωργίου πάνω μας («*τώρα θα μας τις βρέξει*») κατέληξε τελικά να είναι πολύχρονη επιθυμία.

Ως τόπος εκδρομών ήταν ή «Παλιόραχη» και τα «Ψηλά πλατάνια» κοντά στο μαντρί του Μάνταλου. Ο δάσκαλος άραζε κάτω από ένα δέντρο να διαβάζει «Τα μυστικά του βάλτου» κι εμείς χανόμασταν παίζοντας «κρυφτό» ή «κλέφτες κι αστυνόμοι» στα πιο μακρινά σημεία. Κάποια κορίτσια συνήθιζαν να μαζεύουν ανοιξιιάτικα λουλούδια (γιατί το Μάιο γινόντουσαν οι εκδρομές) και κάποια αγόρια είχαν ως παιχνίδι να διαβαίνουν ασταμάτητα απ' άκρη σ' άκρη τη ξύλινη γέφυρα στο ποτάμι, που είχε κατασκευάσει ο Χρ. Μάνταλος για να πηγαίνει στο μαντρί του. Κι όταν κάποια ώρα ακούγαμε τα παλαμάκια του δασκάλου όπως σε κάθε λήξη του διαλείμματος, γνωρίζαμε ότι θα πρέπει να

πάρουμε το δρόμο της επιστροφής και να στρωθούμε ξανά στο διάβασμα. Όλα τα όμορφα σ' αυτή τη ζωή τελειώνουν γρήγορα!

Σχολική διαπαιδαγώγηση

Το σχολείο δεν ήταν τότε ένα χώρος μόνο για να μάθουμε γράμματα, αλλά και για να γίνουμε καλύτεροι άνθρωποι. Φτωχοί και απλοϊκοί κάτοικοι στα χωριά μας (και σε κάθε χωριό) είχαν αφήσει τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών στα χέρια του δασκάλου, που πέραν από εκπαιδευτικός ήταν ταυτόχρονα και ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ. Είχαν δε οι γονείς μας τόση εμπιστοσύνη στην κρίση του, που αν τύχαινε για κάποιο λόγο να τρώγαμε ξύλο στο σχολείο, θα τρώγαμε άλλο τόσο και στο σπίτι. *«Πώς πήγατε σήμερα παιδιά;»*. *«Καλά, πολύ καλά»*. Πού να πούμε ότι τις είχαμε φάει για τα καλά! Κάθε φορά λοιπόν που ακούω καταγγελίες σε εκπαιδευτικούς για ανάρμοστη συμπεριφορά θυμάμαι ένα περιστατικό που σκιαγραφεί με σαφήνεια το ρόλο του τότε δασκάλου – παιδαγωγού.

Συνηθίζαμε να πηγαίνουμε στο καφενείο του μπαρμπα-Γιάννη του Μανούκου για να αγοράζουμε τσιγάρα χύμα (τότε ακόμα το πακέτο ήταν πολυτέλεια) γιατί ήταν τόσο καλόκαρδος που δε θα μας υποπτευόταν εύκολα. *«Μπαρμπα-Γιάννη 4 τσιγάρα «Άρωμα» για τον μπαρμπα-Θύμιο. Για δεξ, μας τα δωσε καλά τα λεφτά;»*. *«Ναι παιδιά μου, μια χαρά είναι. Άντε στο καλό»*. Και φεύγαμε ικανοποιημένοι να συναντηθούμε με την παλιοπαρέα σε κάποιο κρησφύγετο για να απολαύσουμε τον απαγορευμένο καρπό. *«Ρε, μήπως σας κατάλαβαν;»* ρωτούσαν με αγωνία οι υπόλοιποι. Όμως όχι, είχαμε ξεγλιστρήσει μια χαρά απ' το μπαρμπα-Γιάννη, που, από αγάπη για τα παιδιά και όχι από αφέλεια δε σκεφτόταν πονηρά. Αν πηγαίναμε στου Θανάση Γεωργίου (του Μούρκου) θα μας εξέταζε απ' την κορφή ως τα νύχια. *«Ο μπαρμπα-Θύμιος ε; Θα το δούμε σε λιγάκι που θα 'ρθει για πρέφα»*.

Εκεί λοιπόν, σε κάποιο προφυλαγμένο μέρος από κάθε ανθρώπινο μάτι, φουμάραμε κι αισθανόμασταν ότι ξαφνικά μεγαλώνουμε. Φουμάραμε βέβαια «στα ψεύτικα» (τρομάξαμε να μάθουμε να κατεβάζουμε τον καπνό). Κάποια περίοδο είχαμε στήσει στα κυπαρίσσια κάτω από την εκκλησία μια αυτοσχέδια

παράγκα με νάιλον και θυμάμαι πολύ ζωντανά τις απολαυστικές εκείνες ώρες που έξω έκανε παγωνιά ή έβρεχε και μέσα ζεσταινόμασταν με τη θέρμη του καπνού. Λόγω του κρύου, ανάβαμε το ένα τσιγάρο μετά το άλλο για να ζεσταθούμε, χωρίς να υπολογίζουμε το ντουμάνι που θα προκαλούσαμε. Το τοπίο μέσα στην παράγκα ήταν τόσο θολό που δύσκολα έβλεπες έξω. Σε μια στιγμή το γατίσιο μάτι του Μάνταλου κάτι πιάνει, πετάγεται απότομα έξω και αυτόματα ακολουθεί και ο Χρήστος (ο Κόλλιας βέβαια, ποιος άλλος). «*Μας πιάσανε!*». Φαίνεται κάποιος είδε τον καπνό και, είτε ανησύχησε, είτε κατάλαβε τι γινόταν. Έμεινα μόνος με το Γιάννη το Μερμίρη και ξαφνικά βλέπουμε να πλησιάζει μια σκιά. Λαγοί γίναμε! Ο Χρήστος με το Μάνταλο είχαν ήδη εξαφανιστεί.

Την άλλη μέρα κατά τις 10,00 το πρωί χτυπά η πόρτα του σχολείου και εμφανίζεται η μάνα του Γιάννη. «*Καλώς την κυρα-Μαρία. Πώς κι από δω;*». ρωτά ο δάσκαλος. «*Χμ! ...δάσκαλε, χθες ο Ζαχαρίας και ο Γιάννης ο δικός μου....ΚΑΠΝΙΖΑΝΕ!*». «*Καπνίζανε ε; Μη στεναχωριέσαι κυρα-Μαρία. Ας τους σε μένα και άντε τώρα στο καλό*» της απαντά ο δάσκαλος. Η κυρα-Μαρία φεύγει ικανοποιημένη πως ο δάσκαλος θα έκανε το χρέος του, που δεν ήταν άλλο από το μαγικό ραβδί. Πρέπει να ήμουνα στην Ε΄ ή στην ΣΤ΄ τάξη, και μονομιάς σκέφτηκα πως ότι προσπάθησα τόσα χρόνια, να διαβάζω ώστε μα μη τις φάω με τη βέργα, πλέον όλα χάνονταν. Το τσουλούφι και το αυτί που ο δάσκαλος μου είχε ξεριζώσει, δε με πείραζε. Η βέργα ήταν το πρόβλημα γιατί αποτελούσε την «*εσχάτη των ποινών*». Ήταν το στίγμα του κακού μαθητή ή του κακού παιδιού.

Όμως όχι, δεν έτρεξε να πάρει τη βέργα ο δάσκαλος. Με πρόσωπο σκοτεινό ανοίγει το πακέτο με τα Assos Export (τα REX τα είχε κόψει από καιρό) και μας κοιτάζει σιωπηλός στα μάτια, σταθερά κι επίμονα. «*Τώρα θα την πάρει!, τώρα θα την πάρει!*» λέγαμε μέσα μας με αγωνία και τον θωρούσαμε να πηγαίνει στο περβάζι του παραθύρου, σημείο παγερό σαν νεκροθάλαμος, όπου η βέργα, οχιά φαρμακερή, καρτερούσε να δαγκώσει το επόμενο θύμα της. Μετά από αρκετή

παύση, έχοντας καπνίσει σχεδόν ολόκληρο το τσιγάρο του, ο δάσκαλος σηκώνεται («*να' τος έρχεται, τη βάψαμε!*») και αρχίζει μια κατήχηση, ένα σπάνιο μάθημα αγωγής, που μόνο οι δάσκαλοι της εποχής μπορούσαν να δώσουν, και που θα προτιμούσα να είχα φάει χίλιες βουρδουλιές παρά ν' ακούσω λέξη απ' αυτό. Όχι, δε μας έδειρε ο δάσκαλος!

«Η γλώσσα κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακίζει» λέει πολύ σοφά ο λαός μας. Πέρα από το τι κακό κάνει το κάπνισμα την υγεία μας, ο δάσκαλος μας ανέφερε όλη την κοινωνική σημασία του καπνίσματος από ένα μικρό παιδί, και λίγο ως πολύ, μας εξομοίωνε με τα γυφτάκια και τα αλητάκια. «*Θέλετε να σας λένε αλητάκια; ...ε Ζαχαρία, ... θες να λένε να ένας αλήτης?*» «Αλήτης!» Ήθελα ν' ανοίξει η γη να με καταπιεί. Να περάσει τέτοια σκέψη απ' το μυαλό του δάσκαλου, που ναι, αλήτευσ αθώα ως παιδί παίζοντας ώρες ολάκερες, αλλά όχι και αλήτης! Και τουλάχιστον φρόντιζα να είμαι πάντα διαβασμένος. «Αλήτης, αλήτης, αλήτης!» ήταν οι λέξεις που γυρνούσαν συνεχώς στο μυαλό μου από εκείνη την ώρα και μετά. Στο διάλειμμα με πλησιάζει ο Γιάννης με το χαρακτηριστικό του πονηρό χαμόγελο. «*Φτηνά τη γλιτώσαμε!*». «*Γιάννη εγώ το τσιγάρο το κόβω!*».

Κάπως έτσι ήταν η σχολική διαπαιδαγώγηση της εποχής από δασκάλους που δεν είχαν αναλάβει μόνο το χρέος να μας μάθουν γράμματα, αλλά και να μας κάνουν καλύτερους ανθρώπους. Και οι γονείς συνηγορούσαν σε αυτή με οποιοδήποτε τρόπο, αντίθετα με σήμερα που στέλνουν τους εκπαιδευτικούς στα δικαστήρια, γιατί δε φέρθηκαν σωστά στο παιδί τους. «*Το δικό μου παιδί αποκλείεται να έκανε κάτι τέτοιο*» ακούς συχνά να λέγεται από γλυκύτερες μανούλες. Όμως, και κάθε αλητάκι, δε φύτρωσε, κάποιου είναι παιδί και υπάρχει πάντα πίσω μια μάνα που θα μιλάει για «το δικό της παιδί». Ας είναι καλά ο Γεωργίου που, αν και δεν κατάφερε να μας κάνει να αντιπαθήσουμε το κάπνισμα, μας απέτρεψε από ένα πιθανό κοινωνικό κατρακύλισμα και μας έμαθε λίγα γράμματα.

Σχολικές ανάπαυλες και κάποιο ευτράπελο

Στη μνήμη μας, η ζωή στο χωριό είναι συνυφασμένη με τη ζωή στο σχολείο. Έξι ημέρες την εβδομάδα με καθημερινή εκεί παρουσία μας δεν ήταν και λίγος χρόνος, ώστε οι περισσότερες αναμνήσεις μας να στρέφονται γύρω από αυτό. Σε αυτή τη σκληρή υποχρεωτικότητα αναζητούσαμε πάντα κάποιες στιγμές ανάπαυλας πέρα από τις καθιερωμένες σχολικές αργίες των Χριστουγέννων και του Πάσχα, των Τριών Ιεραρχών και της Πρωτομαγιάς.

Μια τέτοια ήταν και η ημέρα που θα ερχόταν ο Επιθεωρητής. *«Αύριο θα έρθει ο κος Επιθεωρητής. Να είστε καλά διαβασμένοι»* μας προειδοποιούσε ο δάσκαλος μη τυχόν και τον εκθέταμε και προσπαθούσαμε - τουλάχιστον όσοι διαβάζαμε - να τον βγάλουμε ασπροπρόσωπο. Μπορεί να ήταν δύσκολη για εκείνον αυτή η ημέρα (μια ημέρα αξιολόγησης) αλλά για εμάς ήταν σχεδόν αργία. Ούτε φωνές, ούτε ξύλο, ούτε το αυστηρό βλέμμα του πάνω μας που σου πάγωνε το αίμα. Αποκτούσε ο ίδιος μια πρωτοφανή ηρεμία και μόνο εκείνη η χοντρή σα δάκτυλο φλέβα στο λαιμό του τινάζοταν καμιά φορά και πρόδιδε τον κρυφό και πνιγρό εκνευρισμό του. Όμως ως εκεί! Θα μπορούσαμε να χαζεύουμε χωρίς τις βροντερές φωνές του και τις επικρίσεις του, να διαβάσουμε ξένοιαστα τα μαθήματα της επομένης ώστε να μη χάσουμε τον πολύτιμο απογευματινό μας χρόνο και να μην έχουμε κάθε στιγμή το φόβο μη μας «σηκώσει στον πίνακα».

Αλλά την επομένη όλα γυρνούσαν στη γνωστή κανονικότητα. Η ηρεμία της προηγούμενης είχε χαθεί, η εξέταση γινόταν κανονικά και η βέργα έσπαζε από την οργή του σε δέκα κομμάτια. *«Μήτσο να φέρεις πιο γερή αυτή τη φορά»* παράγγελλε στο Χριστόπουλο που είχε την ευθύνη της. Δεν μας έμενε λοιπόν τίποτε άλλο από το να περιμένουμε με λαχτάρα μια ημέρα που, αν και θα ήμασταν στο σχολείο, θα ήταν λιγότερο βασανιστική.

Μια άλλη ανάλογη ημέρα κάθε χρόνο ήταν και αυτή που θα κόβαμε τα ξύλα που μας προμήθευε το δασαρχείο ως καύσιμη ύλη. *«Αύριο δε θα κάνουμε*

μάθημα. Θα κόψουμε ξύλα» ανακοίνωνε ο δάσκαλος και ήταν για μας το πιο χαρμόσυνο γεγονός. Το παιχνίδι θα άρχιζε ευθύς μετά το μεσημεριανό φαγητό μιας και δε θα είχαμε το διάβασμα της επομένης. Όμως το άλλο πρωί, η αγωνία μας έφτανε στο έπακρο μέχρι να ακουστεί από τα Παλιούρια το βαρύ μούγκρισμα της «κορδέλας» (εκείνο το τρακτεράκι με την πριονωτή ταινία στην καρότσα), ανησυχώντας μην τυχόν κάτι στραβώσει την τελευταία στιγμή και αντί για γιορτή αρχίσει το μάθημα με επαναληπτικά ερωτήματα. Όμως ευτυχώς, ποτέ δεν πήγε κάτι στραβά και «*ουφ!*» ακούγαμε με αγαλλίαση το αγκομαχητό της μηχανής να πλησιάζει, όλο να πλησιάζει.

Εκείνη την ημέρα σχηματίζονταν δύο ομάδες: μία αυτών που θα κουβαλούσαν τα ξύλα και μία αυτών που θα τα τακτοποιούσαν στο «υπόγειο». Το υπόγειο δεν ήταν τίποτε άλλο από έναν σκοτεινό κενό χώρο κάτω από το ξύλινο δάπεδο ύψους το πολύ 80 εκ. Εκεί, σαν αίλουροι σερνόμασταν για να «ντανιάσουμε» τους σωρούς από τα κομμένα ξύλα σε κυβικούς σχηματισμούς, χωρίς να φοβόμαστε ποντίκια και φίδια, γιατί ο δάσκαλος πάντα προνοούσε να ρίξει τα κατάλληλα φάρμακα. Άλλωστε η κοπή γινόταν συνήθως φθινόπωρο που η εμφάνιση ερπετών ήταν αρκετά περιορισμένη. Όλοι θέλαμε να πάμε στο υπόγειο, είτε γιατί το βρίσκαμε λιγότερο κουραστικό, είτε γιατί ευελπιστούσαμε κάποιας καλής ευκαιρίας να ικανοποιηθούν οι νεανικοί μας οφθαλμοί. Από τις χαραμάδες του ξύλινου σανιδώματος ή την ανοιχτή τρύπα κάποιου ρόζου του πατώματος, με κάθε άνωθεν κοριτσίστικο βηματισμό, ξεδιπλώνονταν ένας κόσμος ιδιαίτερα αισθησιακός!

Όμως και τα κορίτσια, προφανώς για να ξεκουραστούν, θέλανε να κατέβουν στο υπόγειο. Τότε λοιπόν γινόμασταν εμείς οι κουβαλητές, κάνοντας επίδειξη ισχύος κουβαλώντας όσο μεγαλύτερο φορτίο μπορούσαμε, πιστεύοντας ότι – ανάλογα με εμάς - μας παρακολουθούσαν κρυφά. Και στο τέλος αυτής της κοπιαστικής αλλά απόλυτα ευχάριστης εργασίας, κατάμαυροι, σαν γυφτάκια,

από τη σκόνη και το πριονίδι, με πόνο παίρναμε το δρόμο για το σπίτι να προετοιμαστούμε για την επόμενη ημέρα.

Κάποια άλλη φορά δεν έγινε μάθημα γιατί μας επισκέφτηκε το Θηλέων Λύκειο της Αταλάντης. Ακόμη τότε δεν υπήρχαν τα μικτά σχολεία και οι κορασίδες του λυκείου – πραγματικές γυναίκες στα μάτια μας – ήρθαν σαν Αμαζόνες που αντί για πόλεμο έφερναν δώρα. Στυλό, μολύβια, τετράδια, μπλοκ ιχνογραφίας για τα παιδιά, μια μπάλα ποδοσφαίρου για τα αγόρια, μια μπάλα του βόλεϊ για τα κορίτσια με το ανάλογο δίκτυ (φιλέ), μία τρόμπα, και μια μηχανής προβολής slides για το δάσκαλο. Κάθε κοπέλα κάθισε στο ίδιο θρανίο με ένα παιδί και το ρωτούσε σχετικά με την πρόοδό του, τους στόχους του και τις επιθυμίες του. *«Τι θες να γίνεις όταν μεγαλώσεις;»* με ρωτά μία τους που κάθισε πλάι μου. *«Πολιτικός μηχανικός»* απαντώ μη γνωρίζοντας ακόμη τις διαφορές των ειδικοτήτων. *«Είσαι καλός μαθητής;»*. *«Καλός»*. *«Τότε θα γίνεις»* απαντά με βεβαιότητα.

Γρήγορα εκείνη η μπάλα του βόλεϊ χρησιμοποιήθηκε ως μπάλα ποδοσφαίρου και τερματίστηκε άδοξα ο ρόλος της και εκείνη η μηχανή προβολής έγραψε τη δικής της ιστορία:

Σε κάποιο μάθημα Φυσικής ο δάσκαλος θέλησε να μας δείξει κάποια slides, αλλά αντιμετώπισε σημαντική δυσκολία στο να θέσει τη μηχανή σε λειτουργία. Ίδρωνε και ξεΐδρωνε, μα αποτέλεσμα μηδέν. Ο Γιάννης ο Μηνάς, αν και ο χειρότερος μαθητής (αλήθεια πόσες βέργες είχαν σπάσει πάνω του!) διέθετε κάποιες γνώσεις ηλεκτρολογίας. Ήταν η εποχή των πειρατικών σταθμών και του δικού μας «Μαύρου πάνθηρα» και φαίνεται είχε εντυπώσει από νωρίς στο θέμα. *«Κύριε να βοηθήσω;»* τολμά να εκστομίσει και εισπράττει μονομιάς το επικριτικό και αυστηρό βλέμμα του δασκάλου. Σε λίγο, βλέποντας το δάσκαλο να εξακολουθεί να αγωνίζεται ανεπιτυχώς παίρνει το θάρρος και ξαναρωτά. *«Γιάννη σταμάτα γιατί θα τις φας»* απαντά οργισμένος ο Γεωργίου. Μετά από

πολλές ανεπιτυχείς προσπάθειες ο δάσκαλος παραιτήθηκε. *«Σήκω βρε Γιάννη να δω τι μπορείς να κάνεις κι εσύ»* του λέει απογοητευμένος. Ο Γιάννης σηκώνεται με άνεση, πλησιάζει τη μηχανή και σε δευτερόλεπτα βλέπουμε το μαγικό φωτεινό τετράγωνο που από ώρα ήταν ακινητοποιημένο, να διαδέχεται τις πολύχρωμες εικόνες.

Και τότε συνέβη αυτό που κανένας δε θα μπορούσε να φανταστεί: αντί για τα εύσημα, ο Γιάννης εισέπραξε το ξύλο της χρονιάς του. *«Πιάσε τη βέργα»* διατάζει ο δάσκαλος. Στην αρχή ο άμοιρος το πέρασε για αστείο και χαμογέλασε, όπως όλοι μας. *«Γιάννη πιάσε τη βέργα σου είπα!»* ωρύεται ο Γεωργίου και σε λίγο, ολότελα παγωμένοι, βλέπουμε το Γιάννη με απερίγραπτη περηφάνια και υπομονή να δέχεται ανέκφραστος τις βουρδουλιές. *«Το έχασε ο δάσκαλος»* συλλογιστήκαμε μη μπορώντας να εξηγήσουμε την αιτία της οργής του. Θα μπορούσε η πληγωμένη περηφάνια του να τον οδηγούσε σε τόση αδικία; Όχι, αδύνατον! Τότε τι; Τι προξένησε αυτόν τον παραλογισμό;

Γρήγορα έγινε αντιληπτός ο συλλογισμός μας από την έκδηλη απορία σχηματισμένη στο παγωμένο πρόσωπό μας. Και η εξήγηση του δασκάλου ήρθε βαριά και αποστομωτική: *«Δεν μπορώ να δεχτώ με τίποτα ένα τέτοιο μυαλό να χαραμιστεί λόγω της τεμπελιάς του»*. Και γυρνώντας στο Γιάννη: *«Κηφήνα! Κηφήνα! Καταστρέφεις ότι πολυτιμότερο σου έδωσε ο Θεός! Ντροπή σου!»*. Δεν ξέρω αν τελικά προσβλήθηκε ή ένιωσε υπερήφανος ο Γιάννης μετά από αυτό, αλλά «το ξύλο που βγήκε απ' τον Παράδεισο», σε όλη τη σχολική του διαδρομή, δεν τον έκανε καλύτερο μαθητή. «Τις έτρωγε» πάντα και γεροδεμένος καθώς ήταν, κοιτούσε ευθύβολα και ανέκφραστα το δάσκαλο, σα να του λέει *«βάρρα, δε με πονάς, δε σε φοβάμαι»*, οργίζοντάς τον όλο και πιο πολύ ώστε να τον χτυπά με μεγαλύτερη μανία, όπως οι δεσμοφύλακες σε χρόνια δύσκολα.

Αυτή η υπερβολή του δασκάλου ήταν που μας έκανε να περιμέναμε με αγωνία αυτές τις ελάχιστες στιγμές σχολικής ξενοιασιάς. Ίσως να ήταν ένα από

τα αρνητικά σημεία του μέσα στα τόσα θετικά που είχε. Ας μην τον αδικούμε. Η πορεία μας απέδειξε την επιτυχία του ρόλου του.

Από τη σχολική ηλικία

Τα ακροβατικά, τα καρακαξόπουλα και τα ζαχαροκάλαμα

Η πιο μαγευτική ανάμνηση ήταν «τα ακροβατικά». Στο χώρο του παλιού νεκροταφείου κάτω από τους σημερινούς Αγίους Αποστόλους που μάταια ψάχναμε για νεκροκεφαλές για να τρομάζουμε τους δικούς μας, γινόταν το τολμηρότερο και επικινδυνότερο παιχνίδι. Υπήρχαν δύο κυπαρίσσια (να υπάρχουν άραγε ακόμα;) ένα γέρικο γερμένο διαγώνια και ένα νεότερο, λεπτόκορμο και ψηλό, ακριβώς πλάι του. Το παλιό χρησιμοποιούσαμε σα γέφυρα για να φτάσουμε την κορυφή του άλλου, από το οποία πιανόμασταν και κάναμε τις επιδείξεις μας. Το δενδρί έγερνε από το βάρος του σώματός μας και διαγράφοντας μια καμπύλη τροχιά, μας πέταγε με ορμή στο έδαφος. Δεν περιγράφεται ο τρόμος μας κατά την «πτώση», ούτε βέβαια και η ευχαρίστηση που αισθανόμασταν, ώστε να τρέξουμε αυτόματα για ένα νέο γύρο. Πώς να μην είναι τα πόδια μας συνεχώς ματωμένα εκείνον τον καιρό;

Κάποιοι χωριανοί που κατηφορίζανε για τα αμπέλια κι έβλεπαν τις τρέλες μας φώναζαν, «*βρε θα σκοτωθείτε!*», μα πού εμείς μυαλό («*πάμε ξανά, πάμε ξανά*» φωνάζαμε όλοι). Και ξανάρχιζε το ξέφρενο γλέντι («*πέφτωωωωωω*»), ένα ουρλιαχτό καθάριο κράμα τρομάρας κι ευχαρίστησης μέχρι να κρυφτεί ο ήλιος στον Αη-Βασίλη. Γιατί το σούρουπο έφερνε εντονότερα τη θύμηση του χώρου ως παλιού νεκροταφείου και κάθε διάθεση ανεύρεσης παλιών πειστηρίων, εξανεμιζόταν αυτόματα. «*Φοβάσαι Ζάχο, φοβάσαι*» γελούσε σαρκαστικά ο Σιδέρης προσπαθώντας να κρύψει κι αυτός τον ίδιο φόβο που νιώθαμε όλοι και ανηφόριζε πρώτος για το χωριό.

Μια εξίσου παράδοξη και άκρως παράτολμη εμμονή μας ήταν να κυνηγάμε τις φωλιές με τα καρακαξόπουλα. Αν και ήταν φτιαγμένες στις κορυφές των πιο ψηλών δέντρων, εκεί που τα κλαδιά λεπταίνουν αισθητά και η ευθραυστότητά τους αυξάνεται επικίνδυνα, δε δειλιάσαμε ποτέ στη σκέψη μήπως γκρεμοσακιστούμε. Το «παιχνίδι» ξεκίνησε με την πληροφορία που είχε ρίξει

κάποιος ότι κάποια πουλιά (οι κίσσες νομίζω) μαζεύουν μικρά χρυσά αντικείμενα και αρχίσαμε να ψάχνουμε απεγνωσμένα την κάθε φωλιά. Σκαρφιζόμεσταν διάφορα κόλπα για να διώξουμε τις μάνες από τις φωλιές μην τυχόν και μας χιμήξουν όταν θα μας δουν ξαφνικά μπροστά τους. Βέβαια το όνειρο του πρώιμου πλουτισμού μας έσβησε γρήγορα, αλλά το κουσούρι μας έμεινε.

Χωρίς να μας ενδιαφέρει αν θα βρούμε τα πολυπόθητα τιμαλφή, συνεχίσαμε να κυνηγάμε τις φωλιές, αλλά τώρα η δράση μας έπαιρνε άλλη τροπή, άγρια και απάνθρωπη: να πνίγουμε τα νεογνά, λες και φταίγανε αυτά για την κατάρρευση των μεγαλόπνων στόχων μας να φανούμε γενναιόδωροι στα μάτια των κοριτσιών (*«να, αυτή η καδένα είναι για σένα, πάρτη»*). Κάποια φορά, τη θυμάμαι σαν τώρα, μέσα στη φωλιά η καρακάξα έκλωθε τα αυγά της ή προστάτευε τα νεογνά ακούγοντας ότι πλησιάζαμε. Πώς δε χιμήξε να μας ξεματιάσει ο Θεός το ξέρει! Ποτέ μου αργότερα δεν κατάλαβα αυτή μας την εμμονή. Ναι, ζούσαμε στη φύση και είχαμε γίνει σε κάποιο βαθμό ένα με τα στοιχεία της, χαιρόμασταν να σκοτώνουμε φίδια, να ξεκοιλιάζουμε βατράχους, να δένουμε κονσερβοκούτια στις γάτες και να βάζουμε καλάμια στα οπίσθια των τζιτζικιών για να τα βλέπουμε να πετούν σαν σαΐτες, αλλά να πνίγουμε τα νεογνά; Τόση βλακεία μας έδερνε;

Μέσα όμως στην αγριότητά μας υπήρχε κι ένα ψήγμα ρομαντισμού και ιπποτισμού, όταν επρόκειτο να «ανέβουμε» στα μάτια των κοριτσιών. Την εποχή που έβγαιναν τα ζαχαροκάλαμα σχηματίζονταν οι πιο τολμηρές ομάδες δράσης. Τα άτιμα φύτρωναν σε κάτι γκρεμούς που έπρεπε να είσαι κομάντο για να τα φτάσεις. Τα κορίτσια με το πονηρό γελαστό τους βλέμμα μας δοκίμαζαν: *«ποιος θα μας φέρει ζαχαροκάλαμα;»* Και ήταν όλα τους σίγουρα πως θα κλείναμε άρον-άρον τα βιβλία (όσοι τα ανοίγαμε) για να τρέξουμε να ικανοποιήσουμε τη ματαιόδοξη επιθυμία τους (*για μένα το 'κανε,όχι για μένα,για μένα,για καμιά σας, για μένα το 'κανε*). Γελούσαν ικανοποιημένα με την αφελεία μας κι εμείς παρερμηνεύαμε αυτό το γέλιο ως ευχαρίστηση. Σε κάποια από αυτές τις

εξορμήσεις έπεσα από ένα γκρεμό πέντε μέτρων και γύρισα στο σπίτι μες στα αίματα (α ρε μάνα, τι έχεις τραβήξει!).

Αυτές ήταν κάποιες από τις πιο ευφάνταστες παιδικές μας δράσεις - πραγματικές πρόβες θανάτου θα λέγαμε σήμερα - από μια ζωή γεμάτη ένταση και πάθος, από μια περίοδο αγνή και γεμάτη αθωότητα (τόση που η βλακεία τελικά περίσσευε). Τις θυμάμαι τόσο καθαρά, σχεδόν στην κάθε τους λεπτομέρεια, γιατί τις ζήσαμε εξαιρετικά έντονα.

Ο Ταρζάν

Η ημέρα του αλωνίσματος στο χωριό μας ήταν πραγματική γιορτή. Όχι μόνο για τους μεγάλους που έβλεπαν να αμείβεται ο κόπος τους ολόκληρων μηνών, αλλά και για εμάς τα παιδιά που τη θεωρούσαμε ιδιαίτερα ξεχωριστή. Εκείνα τα χρόνια σε άλλα πιο ορεινά χωριά η εργασία αυτή γινόταν ακόμη με τον παραδοσιακό τρόπο στα αλώνια και με τη βοήθεια των ζώων, αλλά σε χαμηλότερα όπως το δικό μας, γινόταν πλέον με μηχανικά μέσα, την αλωνιστική μηχανή που ερχόταν από την Αμφίκλεια.

Όμως και όλη η περίοδος του θερισμού ήταν γιορτή για μας τα παιδιά. Κάθε τι διαφορετικό στην καθημερινότητά μας το έκανε ιδιαίτερα γοητευτικό. Και τον καιρό του θερισμού γέμιζαν τα Παλιούρια και η Παλιοτάρατσα με θημωνιές, δεμάτια από στάχια ντανιασμένα σε κυβικούς σχηματισμούς, μέσα στους οποίους κρυβόμασταν σε εκείνα τα περίεργα παιχνίδια μας. Κάθε οικογένεια είχε στήσει το δικό της σωρό και το περίεργο είναι ότι, αν και δεν υπήρχε καμιά ιδιαίτερη σήμανση, ήξερε η καθεμιά ποιος ήταν ο δικός της. Σκαρφαλώναμε σε αυτούς, σαλτάραμε προς κάποιους παρακείμενους και, με πόση απόλαυση, πέφταμε πάνω τους σα βαρίδια σε απαλό στρώμα. Δεν ήταν λίγες οι φορές που σε αυτά τα παιχνίδια μας καταστρέφαμε αυτούς τους καλοφτιαγμένους αχυρένιους σχηματισμούς.

Ένα εξαιρετικά παράδοξο παιχνίδι μας, που ακόμη και η σκέψη για αφήγηση προκαλεί κάποια σχετική αμηχανία ήταν..... ο «γκαβαλινοπόλεμος». Η απόλυτη στέρηση οδηγούσε τελικά σε μια αρρωστημένη εφευρετικότητα που αντικαθιστούσε τα μολυβένια στρατιωτάκια, τα επιτραπέζια παιχνίδια και τόσα άλλα ακόμη που δεν είχαμε. Σαν πετροπόλεμος ήταν, μόνο που αντί για πέτρες χρησιμοποιούσαμε τα στεγνά κόπρανα των γαϊδουριών και των μουλαριών, τις λεγόμενες «γκαβαλίνες». Όχι δεν ήταν αηδιαστικές, με σβόλους πεπιεσμένου άχυρου έμοιαζαν, ελαφρές και εντελώς άοσμες. Γεμίσαμε σακούλες με αυτές - τα

απαραίτητα πυρομαχικά μας - και κυνηγιόμασταν με αλληλοχτυπήματα ή προσπαθούσαμε να βρούμε προφύλαξη μέσα στις θημωνιές. Δεν ήταν λίγες οι φορές που κάποιοι πονηροί τις ενισχύανε με πέτρες και μας τρυποκεφάλιαζαν.

Στο θερισμό ελάχιστα θυμάμαι να συμμετέχουμε μιας και το δρεπάνι ήθελε τέχνη, κάτι που δεν το επέτρεπαν και οι γονείς μας. Περιοριζόμασταν μόνο στο να δένουμε τα δεμάτια ή να τα φορτώνουμε στα ζώα και να τα μεταφέρουμε στις θημωνιές. Όλη η αγροτική περιοχή είχε πάρει ένα χρυσαφί χρώμα, το χρώμα του καλοκαιριού για μας, ανάλογα με το γαλάζιο όσων βρίσκονται πλάι στη θάλασσα. Και σε αυτό το χρυσαφί φόντο, εμείς οι πιτσιρίκοι με τα κοντά παντελονάκια και το μαυρισμένο ημίγυμνο κορμί, μοιάζαμε με μύγες που γυροφέρνουνε αδιάκοπα πάνω σε ζεστό σταρένιο καρβέλι.

Πριν την καθιερωμένη ημέρα του αλωνίσματος, από νωρίς το απόγευμα στηνόταν η αλωνιστική μηχανή στα Παλιούρια απ' όπου θα ξεκινούσε την επομένη το αλώνισμα. Το νέο έφτανε πολύ νωρίς σε εμάς που την περιμέναμε με τόση αγωνία, γιατί ήταν ένα ακόμη στοιχείο, που, αν και όχι πρωτόγνωρο, διατάραζε ευχάριστα τη μονότονη καθημερινότητά μας. Τεράστια καθώς ήταν, σε μέγεθος υπερμεγέθους φορτηγού, προκαλούσε πραγματικό δέος κι ένα αίσθημα φόβου όταν άρχιζε κατά τη λειτουργία της ο βραχνός της βρυχηθμός. Σαν τεράστιο θηρίο φάνταζε που κατάπινε δεμάτια από στάχια κι έβγαζε από μέσα του σε λίγο ένα καφετί ρυάκι με κόκκους σταριού. Ο πολύτιμος καρπός μονομιάς μαζευόταν σε υφασμάτινους σάκους και μεταφερόταν στο σπίτι κάθε ιδιοκτήτη.

Η μεταφορά γινόταν με τον «Ταρζάν», ένα παμπάλαιο και ξεχαρβαλωμένο φορτηγό του Καρατζώλη που σκληρότερες αναρτήσεις ίσως δεν διέθετε κανένα άλλο όχημα. Δεν υπήρχε καλύτερο παιχνίδι από να κυνηγάμε τον Ταρζάν και να πηδάμε στην καρότσα του να κάνουμε μια μικρή βόλτα, όσο διαρκούσε η διανομή. Και ξανά και ξανά στο ίδιο μοτίβο περνούσε όλη ημέρα μέχρι να

τελειώσει το αλώνισμα στα Παλιούρια και να ξεκινήσει η μηχανή την άλλη ημέρα για την Παλιοτάρατσα. Και τότε πάλι το ίδιο κυνηγητό, το ίδιο ευχάριστο και απολαυστικό παιχνίδι, χωρίς να ενοχλούμαστε καθόλου από τις αναρτήσεις του φορτηγού που σε κάθε λακκούβα τρανταζόμασταν συθέμελα. Ξαπλώναμε ξεσάρκωτοι καθώς ήμασταν πάνω στα σακιά με το στάρι και μόνο το βράδυ αντιλαμβανόμασταν την τεράστια ανοησία μας, όταν η φαγούρα δε μας άφηνε να κλείσουμε μάτι και το πετσί μας μάτωνε από το ξύσιμο.

Οδηγός του Ταρζάν ήταν ένα μελαμψό και σγουρομάλλικο αγόρι ίσαμε 25 χρονών, που ο ήλιος του καλοκαιριού το είχε κάνει ακόμη πιο μαυριδερό κι επειδή έμοιαζε του Farrell των *Boney* 'm το λέγαμε «σκυλάραπα». Δεν είχαν ακόμη αναπτυχθεί τα σημερινά αντιρατσιστικά αισθήματα, το αντίθετο συνέβαινε θα έλεγα. Ίσως να διασκέδαζε και αυτό λίγο την πληκτική διαδρομή της μεταφοράς του καρπού γιατί κάθε τόσο γύριζε το κεφάλι και μας χαμογελούσε καλοκάγαθα, ένα χαμόγελο που το εισπράτταμε ως έγκριση της λαθραίας επιβίβασής μας. Και σαν φτάναμε στο κάθε σπίτι «άντε μάγκες, σαλτάρετε να ξεφορτώσουμε» παράγγελλε.

Ήταν ευχάριστη κάθε διαδρομή με τον Ταρζάν πλην της τελευταίας. Όταν τελείωνε και από την Παλιοτάρατσα το αλώνισμα και η μηχανή ήταν έτοιμη προς αναχώρηση, με πόνο ψυχής ανεβαίναμε στην άδεια καρότσα. Το φορτηγό προπορευόταν πάντα και εμείς για να εξασφαλίσουμε την τελευταία μας βόλτα σαλτάραμε πάνω του να φτάσουμε τουλάχιστον ως τα Παλιούρια. Χαρακτηριστικά αργοκίνητα ακολουθούσε η μηχανή βγάζοντας από μέσα της ένα συνεχόμενο «βουουουουου» σα βρυχηθμός άγριου ζώου. Περνούσε αργά διασχίζοντας το χωριό απ' άκρη σ' άκρη, όμως όχι, δεν ήταν αναχώρηση για μας αυτό. Νεκρική πομπή ήταν που φαινόταν καθαρά στο σκυθρωπό μας πρόσωπο και στο μελαγχολικό μας βλέμμα. «Θα τα ξαναπούμε του χρόνου» μας χαιρετούσε με χαρά ο σκυλάραπας. «Ναι, του χρόνου» λέγαμε μέσα μας

περίλυτοι, λες και αυτό «του χρόνου» ήταν το «ποτέ», λες και προσπαθούσαμε απελπισμένα να υπολογίσουμε την αιωνιότητα ενός έτους.

Το μπάνιο στο ποτάμι

Θα μπορούσε κανείς να διανοηθεί να μάθει κολύμπι σε κάποιο ποτάμι; Κι όμως, τα αλανάκια της Κάνιανης και αυτό ακόμη δοκίμασαν. Στον ποταμό Αποστολιά, εκεί που οι μανάδες μας το καλοκαίρι με φορτωμένα τα μουλάρια και τα γαϊδούρια κουβέρτες, βελέντζες και κουρελούδες (τα «τσόλια») όπως τα λέγαμε) πηγαίνανε για το καλοκαιρινό πλούσιμο, με τον κόπανο γκάπα – γκούπα να δίνει και να παίρνει ολημερίς, εκεί, ολόγυμνα μέσα στην ευλογημένη αυτή φύση, αρχίσαμε κι εμείς οι νεανίσκοι να αναζητούμε την πρώτη μας ισορροπία στο νερό. Είχε νερό τότε ο Αποστολιάς, δεν ήταν άνυδρος, ένα ξεροπόταμο, όπως είναι σήμερα. Σε ηλικία δέκα ετών με έφτανε ως στο στήθος. Και αν δεν ήμουν ακόμη αρκετά ψηλός, σίγουρα δεν ήμουν κοντός. Ναι, πράγματι, είχε νερό τότε ο Αποστολιάς!

«Θα πάμε για μπάνιο» ανακοίνωνε κάποιος και η ομάδα σχηματιζόταν μονομιάς: Οι αδελφοί Κόλλια, ο Μάνταλος, ο Γιάννης ο Μερμίρης, οι αδελφοί Μηνά κι εγώ. Κατηφορίζαμε περίχαροι τα μεσημέρια το χωματόδρομο κάτω από την εκκλησιά, και μόνο στο Κοντέικο Αμπέλι και στο Κακό Ρέμα κάναμε μια στάση για να ελέγξουμε το βάθος των πηγαδιών. Ρίχναμε πέτρες και περιμέναμε να ακούσουμε «πλαφ» να χτυπούν το νερό, μετρώντας με το στόμα τα δευτερόλεπτα. «Είναι τόσα μέτρα» έλεγε κάποιος, «μη λες βλακείες, είναι τόσα» αντιδρούσε κάποιος άλλος και άρχιζαν μονομιάς οι λεκτικοί καυγάδες και οι βρισιές που συνεχίζονταν σε όλη τη διαδρομή μέχρι το ποτάμι.

Δεν ήταν λίγες οι φορές που συναντούσαμε κάποιον να γυρίζει από τα χωράφια στις Βαμβακικές ή τα περιβόλια στο Πουλικόρεμα. «Τι πάθατε βρε και τσακώνεστε;» ρωτούσε ή «για πού το βάλατε ρε καλόπαιδα;» αλλά εμείς με ένα «γεια σου μπάρμπα» αποφεύγαμε τις περιττές απαντήσεις και συνεχίζαμε για λίγα μόνο λεπτά ήσυχοι το δρόμο μας. Και μόνο όταν ήμασταν λίγα βήματα από το ποτάμι, με ένα «ωωωωωωω!!!!» αυτόματα ξεβρακωνόμασταν και πηδούσαμε

μες στο νερό, λες και ήταν γυναίκα ώριμη και φιλήδονη, που θέλαμε μονομιάς να γευτούμε ως το μεδούλι την ολόζεστη σάρκα της. Δεν είχαμε ακόμη γνωρίζει από κοντά τη μαγεία της θάλασσας, που μόνο η θεά της προξενούσε ένα δυνατό σφυροκόπημα στο στήθος μας από τη λαχτάρα να αφεθούμε για λίγο, ανήμποροι εραστές, στο σφιχταγκάλιασμα της. Μας ήταν βολική και την κουμαντάραμε την υγρή μάζα του Αποστολιά.

Αν και η άνωση δε βοηθούσε όσο θέλαμε, ακόμη και το γεγονός ότι λίγα δευτερόλεπτα μπορούσαμε να ισορροπήσουμε, μας έκανε να πιστεύουμε ότι τα καταφέραμε. «*Έμαθα μπάνιο!*» φωνάζαμε μετά από τρεις, τέσσερις τέτοιες επιβεβαιωμένες προσπάθειες. Αργότερα τελειοποιηθήκαμε (έτσι θέλαμε να πιστεύουμε) στην κατασκήνωση στο Ασπρονέρι, αλλά την «αλφαβήτα» της κολύμβησης τη μάθαμε εκεί, στα αργοκίνητα και καθαρά νερά του Αποστολιά. Εκεί ήρθαμε για πρώτη φορά σε επαφή με το υγρό στοιχείο, εκεί αρχίσαμε να αφήνουμε το κορμί μας ελεύθερο και απαλλαγμένο από το φόβο κι εκεί, έστω και στιγμιαία, υπερνικήσαμε το νόμο της βαρύτητας και ισορροπήσαμε πάνω στη υδάτινη επιδερμίδα του ποταμού. Κι όταν τύχαινε να περάσει από εκεί κανενός η μάνα και να αρχίζει να μας ψέλνει «*βρε θεοπάλαβα, τι παλαβομάρες είναι αυτές που κάνετε*» είχαμε πάντα έτοιμη την απάντηση: «*κάνει ζέστα ρε θειά!*».

Και πράγματι έκανε ζέστη, αλλά όχι αρρωστημένη σαν τη σημερινή. Ήταν ζέστη όμορφη και προκλητική, όπως ο μυρωδάτος κόρφος μεστωμένου κοριτσιού που σε ζάλιζε, ύπουλα και μεθυστικά και σου θόλωνε το μυαλό, να αναζητάς με λαχτάρα λίγη δροσιά να απαλλαγείς από την τυραννική κάψα. Και αυτή η δροσιά περίμενε καρτερικά, ήσυχη, σιωπηλή ή ελαφρώς κελαιριστή σε κάποιον άμπλα της και δεν ήταν άλλη από τη δροσερή αγκαλιά του ποταμού. Και μας περίμενε, να μας προσφέρει την ηρεμία που ψάχναμε, όπως η μάνα καρτερικά και καλοκάγαθα προσφέρει το στήθος της σε κάθε κλαψούρισμα του ανήσυχου μωρού της.

Δεν άργησε όμως να πάψει και αυτή η μικρή απόλαυση. Σε κάποια από εκείνες τις ξένοιαστες στιγμές μας, που το μυαλό και η λογική είχε σταματήσει και επικρατούσαν μόνο οι αισθήσεις υπό τον ήχο των πουλιών στις φυλλωσιές και των τζιτζικιών, που όλα τα χρώματα και οι ήχοι γινόντουσαν μια μαγική εικόνα στα παιδικά μάτια μας και με περισσή χαρά νιώθαμε το υγρό στοιχείο να χαϊδεύει ηδονικά όλα μας τα μέλη, ένα σφύριγμα ξαφνικά ακούγεται. Ένας συριγμός οξύς κι επίμονος και βλέπουμε ξαφνικά έντρομοι ένα φίδι να παλεύει δίπλα μας, να χτυπιέται αδιάκοπα αφρίζοντας και μαστιγώνοντας το νερό, προσπαθώντας με επανωτά στριφογυρίσματα να σταθεί στην επιφάνεια. «*Νεροφίδα!*» φωνάζει κάποιος και τρέχουμε μονομιάς κατά τις όχθες.

Γεμάτοι απογοήτευση, γιατί ξέραμε ότι και αυτή η απόλαυση θα σταματούσε εκεί, ότι αυτή ήταν η τελευταία φορά που είχαμε χαρεί τη «θάλασσα» της Κάνιανης (όχι αυτή που άλλοι ειρωνικά ανέφεραν για τη λίμνη που ήταν να γίνει στην γούρνα μας αλλά τη δική μας, την απόλυτα δική μας), αρχίσαμε να ντυνόμαστε αργά – αργά, μη μπορώντας να πάρουμε το βλέμμα μας από το ερπετό που μάταια χαροπάλευε. «*Νεροφίδα!*» ξανάπαμε με την παιδική μας άγνοια κι αρχίσαμε να ανηφορίζουμε προς το χωριό, ρίχνοντας μανιασμένα πέτρες για να ξεσπάσει λίγο η οργή μας στα άγουρα ακόμα σύκα που βλέπαμε σε κάθε συκιά στο δρόμο μας.

Όμως δεν ήταν νερόφιδο. Αν ήταν, δε θα σπαρταρούσε, δε θα χτυπιόταν λυσσασμένα να σωθεί. Θα απολάμβανε κι αυτό αργά και σταθερά τη γλύκα του νερού όπως κι εμείς. Πρέπει να ήταν «σαϊτούρα», εκείνο το λεπτόκορμο πρασινωπό φίδι με τη λευκή κοιλιά που ανεβαίνει στα δέντρα και μονομιάς πετάγεται μπροστά σου. Φαίνεται μυρίστηκε ζεστό παιδικό αίμα και το λαχτάρησε ή ήταν γεννημένο και μας αισθάνθηκε ως απειλή.

Αρκετά χρόνια αργότερα είχα ξεχάσει την ύπαρξη αυτού του ερπετού και χωρίς κανένα φόβο απολάμβανα συχνά τους περιπάτους μου στο ποτάμι όπου

ρέμβαζα ανέμελα κάτω από τις φυλλωσιές, θυμούμενος τις πρώτες μας εκείνες προσπάθειες να μάθουμε εκεί κολύμπι. Και μόνο όταν το ξανάδα, να σέρνεται αργά και σταθερά σε ένα κλαδί λίγα μόνο μέτρα πάνω από το κεφάλι μου, αυτόματα το μακρινό παρελθόν έγινε απτή πραγματικότητα, ξύπνησε εκείνος ο παιδικός φόβος και σταμάτησαν μονομιás οι ανέμελοι ρεμβασμοί. Και από τότε, σταμάτησαν και οι βόλτες μου στον ποταμό.

Παιδικές αταξίες

Παιδική ηλικία χωρίς σκανταλιά είναι φαγητό χωρίς αλάτι. Και αυτή τη νοστιμάδα των παιδικών μας χρόνων, πριν καλά-καλά τελειώσουμε το Δημοτικό, την αντιληφθήκαμε πολύ αργότερα, όταν η νιότη πλέον είχε περάσει ανεπιστρεπτί, ο ορθολογισμός και η ηθική μπήκαν στα κατάλληλα καλούπια θεώρησης των πραγμάτων και όλος ο πρότερος βίος μας έγινε νοσταλγικό όνειρο θερινής νυκτός. Τότε μόνο αντιληφθήκαμε πόσο φυσιολογική τελικά ήταν η ζωή που κάποτε ως παιδιά ζήσαμε, πόσο αθώα και πόσο αναπόφευκτη στις αστοχίες της και τις υπερβολές της για την οποία είχαμε χρόνια ολόκληρα σταθεί αυστηροί κριτές απέναντί της και για μακρύ χρονικό διάστημα διακατεχόμεσταν από τις ενοχές κάποιων άτοπων ενεργειών μας. Και ίσως σήμερα υπάρχει κάποιο νόημα αυτές να εξιστορηθούν, έστω και με το αρνητικό τους βάρος, γιατί σκιαγραφούν σε μεγάλο βαθμό την παιδική, αγορίστικη κυρίως, ψυχολογία της εποχής.

Τα καλοκαίρια ερχόταν πάντα για διακοπές από τον Ορχομενό ο ξάδερφός μου ο Αντρέας ο Σόλιας και ήταν πολλές οι φορές που παίζαμε άλλοτε μαζί με τα άλλα παιδιά και άλλοτε εντελώς μόνοι μας. Κάποια φορά, θελήσαμε να αγοράσουμε τσιγάρα και για ασφάλεια, να μη μας αντιληφθούνε, αποφασίσαμε να πάμε στα Καστέλλια. Ασφαλώς καπνίζαμε στα ψεύτικα, μόνο και μόνο για να παριστάνουμε τους μεγάλους. Πιο προνοητικός ο Αντρέας μην τύχει καμιά κακιά στιγμή, δεν πείστηκε να τα προμηθευτούμε από τα δικά μας μαγαζιά όπως του πρότεινα κι επέμενε να πάμε στο διπλανό χωριό. Υπήρχε τότε ένα περίπτερο κοντά στο καφενείο του Παπανικολάου και αγοράσαμε ένα πακέτο OSCAR με ότι χαρτζιλίκι είχαμε εξασφαλίσει. Ήταν το πρώτο πακέτο «κατοστάρι» που βλέπαμε με ακράτητο ζήλο και το χρυσό του χρώμα το έκανε ακόμη πιο ελκυστικό. Σαν μια πλάκα χρυσού φάνταζε στα μάτια μας και ικανοποιημένοι με το απόκτημά μας πήραμε γρήγορα το δρόμο της επιστροφής να απολαύσουμε τη «νέα γεύση» που διαφήμιζε η τηλεόραση.

Ήταν κατακαλόκαιρο και οι καλαμποκιές στο χωράφι δίπλα στις κυρα-Κούλας της κομμώτριας φορτωμένες με το χρυσαφένια καρπό τους. Χωρίς πολλή σκέψη αποφασίσαμε να κόψουμε μερικά καλαμπόκια που δεν είχαμε στο δικό μας χωριό. «Πού τα βρήκατε βρε αυτά;» ρώτησαν υποψιασμένες οι μανάδες μας. «Μας τα έδωσαν κάποια παιδιά απ’ τα Καστέλια». «Μωρέ αχαΐρευτοι, φτάσατε ως εκεί!» άστραψαν οργισμένες κι έχοντας καταλάβει το παράνομο της πράξης μας άρχισαν τη συνηθισμένη κατήχηση και πρακτική.

Εκείνο το πακέτο OSCAR ίσως να βρίσκεται ακόμη στο σημείο που το κρύψαμε ώστε να το έχουμε «για την άλλη φορά». Ξεχάστηκε σε μια ασφαλή κόχη της βρύσης στη ρεματιά κάτω από το δρόμο για το νεκροταφείο και δεν αναζητήθηκε ποτέ από τότε. Μόνο μια φορά πριν κάποια χρόνια, μεθυσμένος από το έντονο άρωμα των παιδικών αναμνήσεων, αποπειράθηκα να κατέβω μήπως το βρω (σκεπτόμενος ότι θα επιζεί τουλάχιστον το χρυσόχαρτο, μοναδικό τρόπαιο των παιδικών μας ανδραγαθημάτων) αλλά η απότομη κατηφορία του εδάφους και τα βάτα – δάσος ολόκληρο - που υπήρχαν μου κόψανε το δρόμο και την όρεξη για τέτοιου είδους νοσταλγικές αναπολήσεις. Πόσο δυνατές είναι πράγματι οι αναμνήσεις από αυτές τις παιδικές τρέλες! Ρώτησα τον ξάδερφο σχετικά πρόσφατα αν θυμόταν εκείνο το περιστατικό και το εκπληκτικό είναι ότι θυμόταν ακόμη και την μάρκα των τσιγάρων.

Αυτή η ιστορία μου θυμίζει μια άλλη ανάλογη που έζησα με το Χρόνη στο Οινοχώρι, μιας και κάθε καλοκαίρι περνούσα εκεί κάποιες μέρες. Είχαμε μάθει για ένα νέο τύπο τσιγάρου με άρωμα μέντας, τα MISTRAL, και μας είχε γίνει εμμονή η απόκτησή τους. Δεν θυμάμαι πώς κατάφερε να τα βρει, αλλά ο «τόπος του εγκλήματος» θα μου μείνει αξέχαστος. Μια τέτοια απόλαυση χρειαζόταν και το κατάλληλο περιβάλλον και δεν ήταν δυνατό να αρκεστούμε στα πουρνάρια των γύρω πλαγιών ή τα καλύβια με τη μπόχα των ζώων. Ένας κοινός φίλος (καλό παιδί κι αυτός) μας οδήγησε παράνομα στο σπίτι του θείου του, τη «βίλα» όπως τη λέγαμε. Όμως το τσιγάρο θέλει και καφέ! Θελήσαμε λοιπόν να

εξασφαλίσουμε τη μέγιστη απόλαυση με ένα μερακλίδικο βαρύ-γλυκό, αλλά η ζάχαρη είχε τελειώσει. «*Δε πειράζει, θα τον πιούμε σκέτο*» αποφασίσαμε χωρίς πολύ σκέψη. Εκεί, σε εκείνο το πανέμορφο και μαγικό για την ιδιαίτερη αυτή στιγμή μέρος, ήπιαμε τον πρώτο μας «σκέτο» καφέ, πολύ πριν ενεργήσουν άλλες, ανώτερες δυνάμεις για να τον πίνουμε έτσι και σήμερα.

Η μεγαλύτερη όμως σκανταλιά – και ασφαλώς το μεγαλύτερο ατόπημά μας – συνέβη κάποτε με τα αλάνια του χωριού όταν προσπαθήσαμε να ξεγελάσουμε τους μαγαζάτορες (τον μπαρμπα-Θανάση και το μπαρμπα-Γιάννη) παίρνοντας κάτι ευτελούς αξίας χωρίς να μας πάρουν χαμπάρι. Στης κυρά-Γιαννίτσας, που διατηρούσε κι αυτή ένα μικρό παντοπωλείο δε θυμάμαι να είχαμε αναπτύξει κάποια ανάλογη δράση. Τη σεβόμασταν ως γυναίκα και ως χήρα; Δεν υπήρχαν οι κατάλληλες προϋποθέσεις ανάπτυξης του σχεδίου μας; Δε θεωρούσαμε κατόρθωμα να ξεγελάσουμε μια βασανισμένη γυναίκα, μια πραγματική βιοπαλαίστρια που με αυτό το μαγαζάκι μεγάλωσε τα παιδιά της και κάνανε προκοπή; Δεν ξέρω.

«*Μπαρμπα-Θανάση δώσε μας πέντε φακέλους αλληλογραφίας*», «*Μπαρμπα-Γιάννη δώσε μας πέντε κόλες αναφοράς*» ζητούσαμε ώστε να τους αναγκάσουμε να ψάξουν στα ράφια και να καθυστερούν μετρώντας, ενώ εμείς σε δευτερόλεπτα, χωρίς να γίνουμε αντιληπτοί, καταφέραμε να πάρουμε κάτι ασήμαντο, κάτι ευτελές, όπως μια τσίχλα σε μορφή τσιγάρου ή σε μορφή νομίσματος που βγαίνανε τότε. «*Θα γράψετε στα κορίτσια βρε; Α ρε να 'χα τα νιάτα σας;*» μας πείραζε ο μπαρμπα-Θανάσης. Νομίζαμε ότι τους είχαμε ξεγελάσει και κομπάζαμε όλο χαρά, χωρίς καμία τύψη, γιατί τίποτα το μεμπτό δεν είχε για μας τότε αυτό το αθώο παιγνίδι. Δεν ήταν κλεψιά και την ικανοποίησή μας την είχαμε εξαγοράσει μιας και αυτά που ψωνίζαμε ήταν αρκετά μεγαλύτερης αξίας από αυτή που παράνομα εισπράτταμε. Μια εμμονή μόνο ήταν που το τίμημά της παραβλέπαμε προς χάριν μιας παράδοξης ικανοποίησης. Έτσι πιστεύαμε τότε ή έτσι τουλάχιστον θέλαμε να πιστεύουμε.

Η χαρά μας μεγάλωνε όταν καταφέραμε να εξαπατήσουμε το μπαρμπα-Θανάση που ήταν πιο πονηρός και πιο αυστηρός. Δε χάριζε κάστανα ο Μούρκος! Θα μας τα ξερίζωνε τα αυτιά για τα καλά, σε αντίθεση με το μπαρμπα-Γιάννη που θα μας συγχωρούσε καλόβολα ή το πολύ να μας μάλωνε ελαφρά. Αν είχαμε πρόσφατα αγοράσει κάτι, θα έπρεπε την επόμενη φορά να είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί. Για να γίνουμε ξανά πειστικοί και να μην μας υποψιαστεί ζητούσαμε κάτι που μας ήταν πραγματικά χρήσιμο (πχ ένα τετράδιο ή ένα μπλοκ ιχνογραφίας), συνεπώς και πιο ακριβό. Πιστεύαμε ότι τον είχαμε ξεγελάσει δίχως να συνειδητοποιήσουμε ότι εμείς οι ίδιοι τελικά είχαμε πέσει θύματα των παράλογων ενεργειών μας. Ο πονηρός μαγαζάτορας δεν άργησε να αντιληφθεί το σκοπό αυτών των περιέργων επισκέψεων. Μάλλον όμως υπολόγισε πως το κέρδος του ήταν μεγαλύτερο από τη ζημία του και διαβάζοντας το περίχαρο κάθε φορά βλέμμα μας, μας άφηνε να πιστεύουμε ότι τον κοροϊδέψαμε.

Όμως ο διάβολος δε χάνει ευκαιρία να μολύνει και τις πιο αθώες αν και σκανταλιάρικες ψυχές και να βάλει μέσα τους έναν άλλο πειρασμό, δόλιο και αναίσχυντο, αντί εκείνου του αθώου κι άδολου που εμείς βλέπαμε σαν παιχνίδι. Μη μπορώντας να εκτιμήσουμε την βαρύτητα των πραξεών μας, σε μια από εκείνες τις αλλόκοτες δράσεις μας η κατάσταση πήγε να ξεφύγει και το παιχνίδι σταμάτησε μονομιάς. Τα Κυριακάτικα λόγια του παπα-Θανάση ήχησαν ξαφνικά βροντερά μέσα μας και η ματιά του άστραψε φλογερή και επίμονη λίγο πριν τον ολισθηρό κατήφορο που θα μας στιγματίζε για καιρό. Τότε μόνο αντιληφθήκαμε το άτοπο των ενεργειών μας και συνειδητοποιήσαμε πόσο δυσδιάκριτα είναι τελικά τα όρια μεταξύ αθωότητας και δόλου σε αυτές τις ηλικίες.

Αν και αρκετά όψιμο, ένα ταπεινό συγγνώμη από τους απόγονους.

Το λάστιχο

Μέσα στο σπίτι η κυρα-Κατίνα δεν ήταν τότε η γλυκιά και καλοκάγαθη μάνα που συνηθίζαμε να βλέπουμε αργότερα. Σωστός κέρβερος ήταν, όπως και κάθε γυναίκα που είχε να κάμει με αγρίμια, παιδιά του χωριού που η δύναμη και η μαγεία της φύσης τα έσπρωχνε σε κάθε λογής παραλογισμό. Αυτή ήταν που καθημερινά μας μάλωνε και πολύ συχνά μας έδερνε και προσπαθούσαμε μάτια σε κάθε τέτοιο ενδεχόμενο να βρούμε προφύλαξη πίσω από τον τεράστιο όγκο της γιαγιάς. *«Γιαγιάκα σώσε μας»* ικετεύαμε και αυτή η δόλια πάντα προσπαθούσε να μας δικαιολογήσει, *«άστα μαρή, παιδιά είναι»*.

Εργαλείο διαπαιδαγώγησης ήταν «το λάστιχο», ένα κομμάτι ποτιστικού σωλήνα που χρησίμευε σα βέργα. Όταν ακούγαμε να απειλεί *«το λάστιχο, πού είναι μωρέ το λάστιχο;»* μονομιάς γινόμασταν καπνός. Το ίδιο συνέβαινε και όταν είχαμε κάνει καμιά σκανταλιά και η μάνα, χωρίς να πει τίποτα, παίζοντας τα μάτια της σαν το φίδι δεξιά αριστερά, έψαχνε το μοιραίο εργαλείο για να αρχίσει για πολλοστή φορά τη συνηθισμένη τιμωρία. Μονομιάς τότε εξαφανιζόμασταν σε αντίθετες κατευθύνσεις ώστε κάποιος τουλάχιστον να γλίτωνε.

Η γιαγιά είχε παρεξηγήσει τη δύναμη αυτού του εργαλείου ως μη αποδοτικού και ότι τάχα «μας χάιδευε». Όταν λοιπόν είχαμε κάνει κάτι πραγματικά πολύ άσχημο, *«τώρα εσύ τα σκότωσες τα παιδιά!»* την επέπληττε ειρωνικά και περιφρονητικά που δε χρησιμοποιούσε την πατροπαράδοτη βέργα για να μας τιθασεύσει. Μόνο όταν κατά λάθος τις έφαγε προσπαθώντας να κρυφτούμε πίσω της (*«θερμάνθηκε»* όπως έλεγε η ίδια για καιρό) συνειδητοποίησε τη δύναμη του λάστιχου και αυτόματα της έβαλε τις φωνές: *«μαρή χάζεψες, θες να τα ξεκάνεις;»*. Από εκείνη τη στιγμή η χρήση του λάστιχου περιορίστηκε γιατί η γιαγιά το πέταξε και η μάνα χρησιμοποιούσε κάποιο άλλο με προφύλαξη. Δεν ήταν τυχερή να είμαστε πάντα στο χωριό της, το Οινόχωρι,

που εκεί οι τσουκνίδες αφθονούσαν και τα ματσάκια με αυτές δίνανε και παίρνανε.

Μετά από την ευεργετική επέμβαση της γιαγιάς, η μάνα προσπάθησε να επιστρατεύσει τον πατέρα στο ρόλο του δήμιου. «*Τώρα που θα 'ρθει ο πατέρας σας να δείτε τι έχει να γίνει*» μας απειλούσε πιστεύοντας πως θα εύρισκε εκεί τουλάχιστον κάποια υποστήριξη. Αλλά μάταια, κάθε φορά που ερχόταν εκείνος από τη δουλειά τρέχαμε και τον αγκαλιάζαμε, «*μπαμπάκα, η μάνα μας σκότωσε σήμερα*» του λέγαμε κλαίγοντας και αυτός με ένα «*κάτι θα της κάνατε, δε μπορεί*». προσπαθούσε κάπως να τη δικαιολογήσει. Και όταν έμπαινε στο σπίτι, η μάνα πρόσταζε αυθόρμητα: «*Αυτό μου κάνανε σήμερα. Δείρε τα!*». Όμως σχεδόν πάντα τη γλιτώναμε και έμενε η φουκαριάρα μόνη και αβοήθητη χωρίς καμία συμπαράσταση.

Η αλήθεια είναι ότι τη βασανίζαμε από το ξεκίνημα της κάθε ημέρας, κάθε πρωί που ήταν να σηκωθούμε για το σχολείο και δεν ξυπνούσαμε με τίποτα. «*Τι υπναρούδικα παιδιά μωρέ έκαμα,*» αναλογιζόταν με απογοήτευση. Εμένα, που νιώθω πως μου είχε κάποια ιδιαίτερη αδυναμία, με κατάφερνε με ένα «*έλα, πάρε μια απόφαση γενναία και σήκω*» που έλεγε γλυκύτατα, όλο αγάπη, έχοντας διώξει εντελώς από μέσα της το θυμό που τόσο την κουράζαμε. Αλλά το μεσημέρι που γυρνούσαμε από το σχολείο και αυτή ξεκινούσε για το πότισμα στα περιβόλια ξαναποκτούσε τον τυραννικό της ρόλο και ο λόγος της ήταν αδιαπραγμάτευτη προσταγή: «*το βράδυ που θα έρθω θα μου πεις το μάθημα νεράκι*». Και χωρίς να ξέρει πολλά γράμματα, έπαιρνε το βιβλίο όταν γύριζε και με διόρθωνε σε κάθε παραλλαγή μου. «*Το ίδιο είναι ρε μάνα!*» διαμαρτυρόμουν κι κείνη ρωτούσε την αδελφή μου, ως μεγαλύτερη, να βεβαιωθεί ότι το είχα πει σωστά.

Κάποιο βραδάκι πήγε να δει την κυρα-Γιούλα στα Μανουκέικα που ήταν λίγο αδιάθετη. Επιστρέφοντας στο σπίτι ανακοίνωσε με τρόπο απόλυτο το

καινούριο μαντάτο: «Ξέρεις από πού έρχομαι; Από τα Μανουκέικα. Και ξέρεις τι έκανε ο Γιώργος; Έπλενε πιάτα. Από αύριο θ' αρχίσεις κι εσύ να πλένεις πιάτα!». «Τι λες ρε μάνα, παλάβωσες, επειδή ο Γιώργος έπλενε πιάτα θα την πληρώσω εγώ;» «Όχι, αλλά πρέπει να μάθεις. Αύριο μπορεί να αρρωστήσω κι εγώ». Και για μία εβδομάδα εισέπραττα το κοροϊδευτικό βλέμμα της αδελφής μου που με έβλεπε σε αυτή τη νέα αγγαρεία. Πού να ήξερα τότε πόση χρήσιμη εμπειρία θα ήταν αργότερα, πόσο αβίαστα λόγω προϋπηρεσίας θα έβγαινε η φασίνα στη μετέπειτα ζωή μου!

«Το ξύλο της μάνας δεν πονά» λέει σοφά ο λαός μας γιατί γρήγορα ξεχνιέται, αν και ο πόνος του λάστιχου έχει αποτυπωθεί ανεξίτηλα στη μνήμη μου. Όμως, τι γλυκιά τυραννία τελικά, πόσο τυχεροί μπορεί να νιώθουμε που είχαμε τέτοιες μάνες, που τόση αγάπη και αφοσίωση μας έδειξαν, έστω και με αυτό τον πατροπαράδοτο και ανορθόδοξο τρόπο διαπαιδαγώγησης. Βλέποντάς τη τώρα εντελώς αδύναμη και νηφάλια, να με κοιτά ήρεμα και σιωπηλά, ανήμπορη να αρθρώσει έστω και μία λέξη, θα ήθελα να της πω (και να ξέρω πως το καταλαβαίνει) «το λάστιχο, πιάσε ρε μάνα το λάστιχο!».

Το αερόστατο

Ένα από τα μεγαλύτερα κατορθώματα των εφήβων του χωριού ήταν η κατασκευή του «αερόστατου», μιας ιδιοκατασκευής αεριωθούμενου που δε ξέρω αν ήταν τοπικής έμπνευσης ή συνηθιζόταν και αλλού. Ήταν κατασκευασμένο με άσπρες και ροζ χάρτινες κόλες σε καρέ διάταξη, κυλινδρικού σχήματος μήκους περίπου πέντε μέτρων και βάσης διαμέτρου γύρω στο ενάμισι μέτρο. Η μία βάση ήταν πάντα ανοιχτή όπου εφαρμοζόταν ένα συρμάτινο στεφάνι για να διατηρείται η μορφή του σταθερή. Η άλλη ήταν κλειστή, στένευε στην κορυφή σε σχήμα κώνου, δίδοντας στην κατασκευή μορφή διαστημικού λεωφορείου, ώστε να διευκολύνεται η απογείωση και η πορεία του προς στους αιθέρες.

Κάθε περίοδο μεταξύ Αποκριών και Πάσχα βλέπαμε το ουράνιο σκάφος (το «αερόστατο» όπως κάποιος έλεγε) να φουσκώνει και να απογειώνεται, βάζοντάς μας όλους σε μια αλλόκοτη περιπέτεια. Ναυπηγοί στις μέρες μου ήταν ο Γιώργος ο Μανούκος ως επικεφαλής και συνεργάτες οι συνομήλικοί του. Προσπάθειες που έγιναν αργότερα από νεότερους θυμάμαι ότι απέτυχαν. Η συγκεκριμένη ναυπηγική απαιτούσε τέχνη της οποίας τα μυστικά δε γνώριζαν όλοι, όπως ειδικές γνώσεις απαιτούσε και η κατασκευή άλλων αντικειμένων με τα οποία διασκεδάσαμε. Ο Γιώργος έφτιαχνε τα καλύτερα αερόστατα, ο Γιάννης ο Μηνάς

τους καλύτερους χαρταετούς, ο Χρόνης τις καλύτερες σφεντόνες, ο Χρήστος ο Κόλλιας τα καλύτερα πατίνια. Ο καθένας στο είδος του.

Η κατασκευή του αερόστατου συνήθως γινόταν στην αυλή του Γιώργου και κρατούσε περίπου τρεις μέρες. Ο δικός μας ρόλος των πιτσιρικάδων ήταν καθαρά επικουρικός και κανένα εύσημο δε μας άξιζε για εκείνα τα κατορθώματα. Βρισκόμασταν στο χώρο της κατασκευής περισσότερο από περιέργεια και αν κάπου βοηθούσαμε τους κατασκευαστές («*κράτα δω καλά*» - «*φέρε κόλα*» - «*τέντωσε*») ήταν για να νιώθουμε κι εμείς ότι κάνουμε κάτι αξιόλογο. Περισσότερο τους εκνευρίζαμε παρά τους βοηθούσαμε. Οι χωριανοί έβλεπαν τάχα αδιάφορα την όλη κατασκευή, αλλά την ημέρα της απογείωσης αρκετοί έδειχναν κάποιο ενδιαφέρον και βρίσκονταν στη «βάση εκτόξευσης». Κάποιες γιαγιάδες πάλι δυσανασχετούσαν, και, «*βρε θα μας βάλετε φωτιά, θα μας κάψετε!*» φώναζαν με αγωνία.

Από τη στιγμή όμως που η κατασκευή είχε ολοκληρωθεί, ο δικός μας ρόλος πλέον δεν ήταν καθόλου ευκαταφρόνητος. Είχαμε αναλάβει την ασφαλή μεταφορά του σκάφους στον τόπο εκτόξευσης, το άναμμα της φωτιάς και την ευθύνη της παραλαβής κατά την πτώση του. Ανάβαμε φωτιά συνήθως στη στέρνα πάνω από το Μηχανοστάσιο ή στην παλιά δεξαμενή, ώστε να μπορούμε να το κρατάμε από ψηλά όση ώρα αυτό γέμιζε καπνό, το απαιτούμενο υλικό της προώθησης. Μόλις βλέπαμε τα τοιχώματα να τεζάρουν από το φούσκωμα ανάβαμε γρήγορα ένα στουπί που υπήρχε στη συρμάτινη βάση του για να διατηρεί τον καπνό κατά την απογείωση και το αφήναμε ξαφνικά ελεύθερο να τιναχθεί στον αέρα, τρέχοντας στη συνέχεια ξωπίσω του να μην πέσει στα χέρια ξένων.

Κάθε φορά που βλέπανε να πετά ένα τέτοιο αερόστατο, όλα τα παιδιά από τα γύρω χωριά τρέχανε να το πιάσουμε και πολλές φορές γινόταν πραγματική μάχη μεταξύ των ιδιοκτητών και των σφετεριστών του. Το ξύλο μεταξύ μας δεν

έλλειπε σε τέτοιες περιπτώσεις. Δύο ήταν οι κύριες αγωνίες: μην τυχόν κάτι δεν πάει καλά και χάνοντας ύψος βάλουμε πουθενά φωτιά και μην τύχει και «μας το πάρουν». Έτσι, αμέσως με την απογείωση ξεχυνόμασταν πίσω του κυνηγώντας το και φωνάζοντας σε ρυθμό πολεμικής ιαχής «*φύγαμεεεεε!*», πηδούσαμε φράχτες, πέφταμε και ξανασηκωνόμασταν, γιατί το ουράνιο σκάφος έφευγε όλο και πιο μακριά και η αγωνία μας μήπως το χάσουμε, μήπως προλάβουν άλλοι να το πιάσουν, μετατρεπόταν βαθμιαία σε πραγματική φρενίτιδα. Το αερόστατο, αν ήταν καλά κατασκευασμένο, έφτανε στο Μπράλο, στην Οίτη, στον Αι-Βασίλη και ήταν τρομερά δύσκολο πολλές φορές να το ακολουθήσουμε εμείς οι μικρότεροι.

Δεν ήταν λίγες οι φορές που στη πάλη με τα παιδιά των γύρω χωριών (κυρίως του Καστελιού) για τη διεκδίκηση του πολύτιμου αερόστατου αυτό καταστρεφόταν ολοσχερώς. Αλλά και πάλι, ήταν ζήτημα τιμής να το φέρουμε ΕΜΕΙΣ πίσω, να μην πέσει στα χέρια κανενός εχθρού, έστω και ρημαγμένο σαν ξεσκισμένη σημαία. Μόνο έτσι πιστεύαμε θ' αντικρίζαμε ευθύβολα τα κοριτσιίστικα μάτια (πολύ που τα ένοιαζε), θα κατορθώναμε να σώσουμε την περηφάνια μας και θα διατηρούσαμε την ιδέα μας ότι ήμασταν κάποιοι μικροί αλλά σημαντικοί τοπικοί ήρωες.

Κάποια στιγμή είχαμε φτάσει ως τη Βαθιαλάκα όπου παραιτηθήκαμε οι μικρότεροι, αφήνοντας μόνους τους μεγαλύτερους να εκτελέσουν το ιερό χρέος τους, σαν πιστοί στρατιώτες, να μην πέσει η το ιερό λάβαρο στα χέρια απίστων. Λεφούσι είχαν ξεχυθεί οι Καστελιώτες και τρέχανε σαν αγριοκάτσικα στις ρεματιές για να γυρίσουν πίσω τροπαιούχοι, «*να, τους νικήσαμε*» να λένε με καμάρι κορτάροντας τα κορίτσια του χωριού τους ή να κάνουν βόλτες περήφανοι με τα ποδήλατά τους στο δικό μας χωριό με ύφος ακαταμάχητου γόη. Ίσως πάλι να φοβηθήκαμε για το ξύλο που πιθανά να τρώγαμε και την κοπανίσαμε.

Μέχρι το βράδυ εκείνης της μέρας που περιμέναμε να γυρίσουν οι μεγαλύτεροι η αγωνία μας είχε κορυφωθεί. Βολοδέρναμε έξω από το «στρατηγείο» (το σπίτι του Γιώργου) όπως οι χαροκαμένες νησιώτισσες μάνες καρτερώντας τους αδικοχαμένους γιους τους στο λιμάνι. «*Έρχονται, έρχονται!*» φωνάζει κάποιος και τρέχουμε να μάθουμε τι έγινε. Μέσα στο βαθύ σούρουπο, διακρίνουμε την περπατησιά του Γιώργου να έρχεται αργά-αργά, με πρόσωπο πιο σκοτεινό και απ' το σκοτάδι που ερχότανε, κρατώντας το αξιόμαχο αντικείμενο της περηφάνιας μας στα δυο του χέρια, όπως σε μοιραία ώρα κρατά ιδανικός εραστής στα χέρια την αγαπημένη του. «*Τι έγινε ρε Γιώργε;*» ρωτάμε με αγωνία. «*Παρατήστε με*» λέει κουρασμένα και μπαίνει σπίτι του αποκαμωμένος. «*Δεν έπρεπε να τους αφήσουμε μόνους*» παραδεχόμαστε μετανιωμένοι και φύγαμε για τα σπίτια μας γεμάτοι ενοχές αλλά και κρυφό θαυμασμό για τους δικούς μας ήρωες.

Η τελευταία όμως επιχείρηση δεν ήταν και τόσο πετυχημένη. Έγινε μια προσπάθεια να κατασκευαστεί ένα τεράστιο αερόστατο, σχεδόν διπλάσιο του αρχικού που έπιανε όλη την αυλή. Τυχαία ή για σημειολογικούς λόγους (να είναι κάτι το ξεχωριστό), ήταν φτιαγμένο μονόχρωμο με κάτι λευκές ημιδιαφανείς κόλεις, και, για να μη λοξοδρομεί ο νους σε απαγορευμένα πεδία, χρειάστηκε να «διασκεδάσουμε» την απρεπή μονοτονία του ζωγραφίζοντάς το με μαρκαδόρους. Θα είχε πάρει πάνω από μια βδομάδα για να ολοκληρωθεί η κατασκευή του και ο εκνευρισμός είχε φτάσει στο έπακρο. «*Ρε θα φτάσει στη Λαμία τέτοιο που είναι!*» λέγαμε στο Γιώργο. «*Ας φτάσει και στη Λαμία, θα το πιάσουμε*» απαντούσε με αποφασιστικότητα.

Ως τόπος εκτόξευσης επιλέχτηκε η νέα δεξαμενή γιατί διέθετε το κατάλληλο ύψος. Αρχικά είχαμε πρόβλημα με τη φωτιά, γιατί φυσούσε αρκετά για τα δικά μας δεδομένα και ο καπνός που έβγαине δεν ήταν ο απαιτούμενος, καθώς σκόρπιζε με το φύσημα του αέρα. Εκεί που λέγαμε πως «φούσκωσε» και το αφήναμε να φύγει, αυτό αμέσως έγερνε και τρέχαμε πανικόβλητοι να το

πιάσουμε να μην πέσει και σκιστεί. Έγιναν τρεις – τέσσερις τέτοιες ανεπιτυχείς προσπάθειες όταν τελικά κάποια στιγμή το κέλυφος είχε τεζάρει τόσο που νοιώθαμε να μας τραβά και μας μαζί του. Όλο χαρά, σίγουροι για την επιτυχή και μακρινή πορεία του, το αφήνουμε απότομα να φύγει.

Όμως, αντί για την πολυπόθητη χαρά που όλοι περιμέναμε, κοφτερό λεπίδι στα σπλάχνα μας ήρθε η απογοήτευση. Ένα ελαφρύ φύσημα του αέρα έγειρε το σκάφος προς τη μεριά του κτιρίου και το έσυρε πάνω στην κοφτερή γωνία της οροφής της δεξαμενής. Αποσβολωμένοι, μείναμε να κοιτάμε να σκίζεται η σάρκα του πληγωμένου θηριού καθώς προσπαθούσε να σηκωθεί με δύναμη, να ξεφουσκώνει μονομιάς αδειάζοντας το γκριζόμαυρο καπνό του και στο τέλος να πέφτει αβοήθητο στο έδαφος. Κάποιοι άρχισαν να κατεβάζουν τα θεία ως ύστατη προσπάθεια να απαλυνθεί λίγο η πίκρα τους. Με πόνο ψυχής αρχίσαμε να μαζεύουμε τα συντρίμια από το παιδικό όνειρό μας, και, μαθημένοι στις απογοητεύσεις και την πικρή πολλές φορές γεύση της ζωής παίρνοντας το δρόμο της επιστροφής προσπαθούσαμε να παρηγορηθούμε: *«δεν πειράζει, κι έτσι ωραία ήταν!»*.

Τα παιχνίδια μας

Κανείς δε θα μπορούσε να αμφιβάλει ότι τα παιδικά μας χρόνια στο χωριό ήταν γεμάτα από παιχνίδι και ξενοιασιά. Ποιος δεν έχει ακούσει για το «κρυφτό», το «κουτσό» ή τα «μήλα» τα πιο διαδεδομένα παιχνίδια εκείνης της εποχής που παίζαμε αγόρια και κορίτσια σε κάθε σχολικό διάλειμμα. Όταν κάποιο παιγνίδι απαιτούσε και λίγο ρίσκο όπως τα πεντόβολα, επιστρατεύουμε τις σκοτεινές δυνάμεις με το γνωστό τραγουδάκι *«ήρθε μια γριά απ' το Βόλο κι έφερε το χάσι-χάσι, Παναγίτσα μου να χάσει!»*.

Δεν παιζόντουσαν αυτά όμως μόνο στο δικό μας χωριό αλλά σε όλη τη χώρα, με διάφορες παραλλαγές από τόπο σε τόπο. Και ίσως γι' αυτό να μην έχουν μείνει αναλλοίωτα στη μνήμη μας ως κάτι το ιδιαίτερο όπως κάποια άλλα που είχαν να κάνουν με την παιδική εφευρετικότητα ή τη μαγεία της φύσης και που παιζόντουσαν κυρίως από αγόρια, παιδιά γεμάτα ζωή, αλανιάρικα και αθώα.

Ένα τέτοιο ήταν και το «πατίνι», μια σανίδα όλη και όλη στις άκρες της οποίας είχαν στερεωθεί κάθετα δυο ξύλινοι άξονες με ρουλεμάν. Ο μπροστινός, με τη βοήθεια δύο κομματιών από ατσαλόσυρμα λειτουργούσε ως τιμόνι. Για να δοθεί ώθηση και να αποκτηθεί η απαιτούμενη ταχύτητα κάποιος έπρεπε να σπρώχνει τον οδηγό και σε λίγο με ένα *«πάμεεεε...»* να πηδά κι αυτός πάνω στη σανίδα σε ένα απονήρευτο σφιχταγκάλιασμα. Διαφορετικά θα έπρεπε να επιλέγονταν κατάλληλα κατηφορικά σημεία. Το καταλληλότερο ήταν η «μεγάλη κατηφόρα» λίγο πιο κάτω από το μαντρί του Μάνταλου που η έντονη κλήση του δρόμου έκανε το παιγνίδι ιδιαίτερα απολαυστικό. Μόνο όταν πολύ σπάνια τύχαινε να περάσει κανένα αυτοκίνητο μας έπιανε πανικός και λοξοδρομούσαμε αυτόματα προς την άκρη του δρόμου με φρένο τη σόλα των παπουτσιών μας.

Όσο όμως πιο απολαυστική τύχαινε να είναι η κατάβαση, τόσο πιο κουραστική ήταν η ανάβαση. Παρόλα αυτά, τίποτε δε μας πτούσε και

επαναλαμβάναμε για ώρες την ίδια διαδρομή αφήνοντας το αποτύπωμά μας στη γκριζόμαυρη άσφαλτο, κάτι μακρόσυρτες άσπρες χαρακίες από τα ρουλεμάν, αναμφισβήτητο δείγμα του αστείρευτου ζήλου μας για ζωή και παιδική δράση.

Οι «σφεντόνα» πάλι, δεν ήταν τίποτε άλλο από ένα μικρό κομμάτι ξύλου σε σχήμα «Υ», τη «φούρκα», πάνω στην οποία δένουμε δύο κομμάτια από λάστιχο που ενώνονταν σε μια πλατύτερη πέτσινη λωρίδα, τη «φωλιά». Ήταν πρωτίστως ένα πρωτόγονο παιδικό κυνηγητικό όπλο με το οποίο πολλές φορές παίζαμε σκοποβολή. Τοποθετούσαμε μια πέτρα στη φωλιά, τεντώνουμε το λάστιχο και σημαδεύαμε άλλοτε τενεκεδάκια, άλλοτε ένα φύλλο κάποιου δέντρου και σπανιότερα κάποιο πουλί. Άσσος στην κατασκευή της και στο σημάδι ήταν ο Χρόνης που είχε καθαρίσει πάμπολλα κοτσύφια. Δε λείψανε βέβαια και οι φορές που κάποιος σημαδεύει - κι έριχνε - στα πόδια κάποιου άλλου από την παρέα. Έτσι, για να ανάψουν τα αίματα και να αρχίσει το ξύλο μεταξύ μας που και αυτό πολλές φορές ήταν κάτι σαν παιχνίδι.

Και πραγματικά, όταν δεν είχαμε τι να κάνουμε πηγαίναμε «να παίξουμε ξύλο» όπως λέγαμε τότε, όπου συνήθως ο μικρότερος πάντα τις έτρωγε. Το περισσότερο ξύλο έπεφτε μεταξύ του Σιδέρη και του Γιάννη του Μηνά που ήταν εξίσου χειροδύναμοι και που δε χάνανε ευκαιρία να τσακώνονται σχεδόν καθημερινά. Αν και αρχικά κάναμε εμείς οι μικρότεροι τους θεατές, δεν αργούσε να μας παρασύρει ο ζήλος και με μια ασήμαντη αφορμή αρχίζαμε κι εμείς να αλληλοσκοτωνόμαστε. Σε αυτά τα παιχνίδια δεν άργησε να εφαρμοστεί και ο πετροπόλεμος, με το Μάκη το Μηνά και το Λεωνίδα να μου έχουν ανοίξει δύο φορές το ξεροκέφαλο.

Ένα άκρως απολαυστικό, αν και αρκετά σπάνιο παιχνίδι που λίγοι ίσως θυμούνται, ήταν τα «βαρελάκια». Παιζόταν μόνο την άνοιξη που το χόρτο ήταν μαλακό και μόνο σε έντονα κατηφορικά εδάφη χωρίς εμπόδια και με σταθερή

κλίση. Ήταν αρκετά δύσκολο να βρεθούν τέτοιοι χώροι, κάτι που έκανε ακόμη πιο σπάνιο αυτό το παιχνίδι. Ένας τέτοιος ήταν κάπου κοντά στην «Πουρνάρα», λίγο πιο κάτω από την εκκλησία. Ξαπλώναμε στην «κορφή», στο πάνω μέρος της πλαγιάς και αρχίζαμε με μιας να κυλιόμαστε σα σουβλιστά αρνιά μέχρι τον «πάτο», το χαμηλότερο σημείο. Όποιος έφτανε πρώτος ήταν ο νικητής. Καθ' όλη τη διαδρομή το πρόσωπό μας βούλιαζε μέσα στο υγρό χόρτο και μεθούσαμε με τη μυρουδιά της ανοιξιάτικης γης, η δε αίσθηση ελευθερίας που νιώθαμε ήταν ανεπανάληπτη, ανάλογη με αυτή που νιώθει κανείς όταν βουτά στην καταγάλανη θάλασσα.

Τέτοια ήταν η απόλαυση σε αυτό το πανηγυρικό και απολαυστικό κατρακύλισμα που μόνο η εικόνα του δασκάλου της αυριανής «για να δούμε τι διαβάσατε χθες» χαλούσε αυτή την προσωρινή ευτυχία. Και όταν φτάναμε στον πάτο και κοιτιόμασταν μεταξύ μας ξεσπούσαμε στα γέλια με τα λασπωμένα πρόσωπα των άλλων που αντικρίζαμε, δίχως να υποψιαζόμαστε πως κάπως έτσι θα είναι και το δικό μας. Και τρέχαμε αργότερα στη βρύση του Σγάια λίγο πιο πάνω να ξεπλυθούμε γρήγορα, πριν κάποιο κακό μάτι μας δει και χαλάσει η όμορφη εικόνα μας, γιατί ήμασταν από νοικοκυρεμένα σπίτια και καλές οικογένειες, όχι γύφτικες όπως εύκολα κανείς θα νόμιζε, παρόλο που στο βάθος της γενιάς μας μπορεί να υπήρχε και ένα τέτοιο ενδεχόμενο.

Ασφαλώς αυτό το παιχνίδι ήταν και αρκετά επικίνδυνο γιατί πολλές φορές λοξοδρομούσαμε στη κατηφορική μας διαδρομή και σκοντάφταμε σε κάποια πέτρα χωμένη στο έδαφος ή πέφταμε σε κάποιον παρακείμενο βάτο. Και για αυτό ακριβώς δεν παιζόταν τόσο συχνά, μιας και δε βρίσκαμε εύκολα κατάλληλα και ακίνδυνα εδάφη για την ανάπτυξή του. Ελάχιστες φορές θυμάμαι να το παίξαμε και με πολύ λίγα παιδιά ως συμμετέχοντες.

Πέρα από τους αυτοσχεδιασμούς που αναγκαστικά καταφεύγαμε, τις περισσότερες φορές το παιχνίδι μας ήταν μέσα στη φύση κι εμείς, κυρίως τα

αγόρια, ζυμωμένα μαζί της σε μια σχέση ερωτική. Ο καθημερινός εναγκαλισμός με αυτή, η μυρουδιά της σάρκας της Κανιανίτικης γης που πάνω της ακατάπαυστα κυλιόμασταν ήταν πιο ηδονική, πιο μεθυστική και από την απόκτηση του ακριβότερου παιχνιδιού που συχνά λαχταρούσαμε. Η φύση μας προσφερόταν καλότερα και αδιαμαρτύρητα σε γυναίκα αγοραίου εφηβικού έρωτα και εμείς δε χάναμε ποτέ την ευκαιρία να την απολαύσουμε στο έπακρο.

Αν δεν υπήρχε αυτή η μαγική φύση που μας έκανε ολοκληρωτικά και παράφορα κτήμα της, αν δεν υπήρχε η ύπαιθρος με τις ρεματιές και το υγρό χρώμα της γης μας που μας λάσπωνε το πρόσωπο ή οι φυλλωσιές των δέντρων να κρυβόμαστε και που μέσα τους ανοιγόταν ένας καινούριος κόσμος, όπως ακριβώς τον θέλαμε και τον πλάθαμε στη φαντασία μας, το πεδίο των παιδικών μας αναμνήσεων θα ήταν αρκετά περιορισμένο. Και εμείς τότε ίσως λιγότερο τυχεροί.

Ευλογία πραγματική που ζήσαμε ΕΚΕΙ εκείνα τα χρόνια!

Καστέλια-Κάνιανη 10-2

Πολλές μπορεί να ήταν οι καθημερινές μας παιδικές δραστηριότητες, αυθόρμητες και αυτοσχέδιες τις περισσότερες φορές μέσα στην καθημερινότητά μας, αλλά μία ήταν πάντα αυστηρά χρονικά καθορισμένη: «η μπάλα», το ποδόσφαιρο που κάθε Σάββατο απόγευμα παίζαμε στο γήπεδο.

Τα καλύτερα «πόδια» της εποχής μου ήταν ο Δημήτρης ο Χριστόπουλος και ο Χρήστος ο Μερμίρης. Ο Χρήστος, δεν ήταν μόνο καλός παίκτης αλλά και άριστος μαθητής, ο πρώτος που πήρε τελικό βαθμό "9" από τον Γεωργίου και δύσκολα παρατούσε το διάβασμα για το παιχνίδι. Συχνά όμως ο δαίμονας μας έβαζε να παίζουμε έξω από το σπίτι του, με τέρμα τη μάντρα του Τράικου, ή να κατηφορίζουμε προς το προαύλιο της εκκλησίας χτυπώντας επιδεικτικά τη μπάλα σε μια ύστατη προσπάθεια ξεσηκωμού του. Και μόνο τότε δεν άντεχε τον πειρασμό, παρατούσε προσωρινά το διάβασμα και ενσωματωνόταν στην ομάδα μας. Αλλά κάθε Σάββατο απόγευμα ξέραμε πως θα ήταν μαζί μας. Τον περιμέναμε απελπισμένα μέχρι να τελειώσει και την τελευταία σελίδα και του φωνάζαμε κάθε τόσο, παίζοντας σουτάκια για να περάσει η ώρα. «*Έρχομαι, έρχομαι*» διαβεβαίωνε συνέχεια και όταν είχε ολοκληρώσει τη μελέτη του έβγαινε με εκείνο το ηγετικό ύφος χτυπώντας τα χέρια του με μια χαρακτηριστική χειρονομία διατάζοντας «*εμπρός, πάμε!*».

Το παιχνίδι του Σαββάτου γινόταν πάντα στο γήπεδο και πολλές φορές συμμετείχαν και μεγαλύτεροι, όπως ο Αποστόλης ο Χριστόπουλος και ο Βασίλης ο Κολίγας, ασυναγώνιστοι παίχτες και οι δύο τους. Ηγούνταν των δύο ομάδων των «μικρών» και τις περισσότερες φορές μονομαχούσαν. Δύσκολα κάποιος από εμάς (πλην του Χρήστου και του Δημήτρη) μπορούσε να κόψει τη χειμαρρώδη ορμή τους που περνούσαν με άνεση τη μπάλα μέσα από τα πόδια μας για να ανακράξουν περίχαροι σε λίγο «*γκοοοοο!*» και να μας αναγκάζουν να σκύβουμε ταπεινωτικά το κεφάλι.

Τα καλοκαίρια η ομάδα μας ενδυνάμωνε με τη συμμετοχή των φίλων από την Αθήνα, τη Λαμία, τον Ορχομενό. Βέβαια πολύ σπάνια τύχαινε να είμαστε όλοι μαζί, κάτι που δεν επέτρεπε και ο ίδιος ο χώρος του γηπέδου με τις περιορισμένες του δυνατότητες. Αρκετές ήταν και οι φορές που συμμετείχε ο μικρός Πάνος Κουνούπης από τη Λάρισα, «το ταλέντο» όπως τον είχαμε ονοματίσει χάρη στις δεξιότητες του ικανότητες. Εμείς κοντεύαμε να τελειώσουμε το σχολείο και ο Πάνος, που ήταν μόλις στην πρώτη τάξη όταν πρωτοεμφανίστηκε, «μας έπαιζε» το ίδιο άνετα με τους μεγάλους. Κάποια καλοκαίρια είχε γράψει ιστορία.

Προσωπικά δεν ήμουν από τους καλύτερους παίκτες και για το λόγο αυτό συνήθως έκανα τον τερματοφύλακα («έμπαινα τέρμα» όπως λέγαμε). Το ρόλο αυτό εκπλήρωναν μόνο οι χειρότεροι παίκτες. Για να αποδείξω ότι κάτι κι εγώ άξιζα, είχα βάλει τα δυνατά μου να γίνω όσο καλύτερος μπορούσα σε αυτό τον ατιμωτικό ρόλο. Ήταν η εποχή που η ΑΕΚ μεσουρανούσε με τους Παπαϊωάννου, Μπάγεβιτς, Αρδίζογλου και τερματοφύλακα το Στεργιούδα και προσπαθούσα ο άμοιρος να μοιάσω του μεγάλου γκολκίπερ. Και ως ένα βαθμό θα μπορούσα να πω ότι τα είχα καταφέρει αρκετά καλά. Είχα πιστέψει αρκετά στην αξία μου μέχρι κάποιο οδυνηρό και ταπεινωτικό «ντέρμπι» με τα παιδιά από τα Καστέλια. Ταπεινωτικό όχι μόνο για μένα, αλλά για όλη την ομάδα που πήρε μέρος.

Τα γυμνασιόπαιδα συνήθιζαν να διοργανώνουν αγώνες με τους Καστελιώτες μιας και τα χωριά μας είχαν πάντα άριστη μεταξύ τους σχέση. Εκεί περίμεναν οι κάτοικοι του χωριού μας την «ανταπόκριση» του ΚΤΕΛ για τη Λαμία, εκεί ψώνιζαν ότι δεν έβρισκαν στα δικά μας μαγαζιά κι εκεί επισκέπτονταν πολλούς συγγενείς τους με καταγωγή την Κάνιανη. Ήταν λοιπόν (και ευτυχώς είναι ακόμη) ένας γόνιμος χώρος για την ανάπτυξη ανθρώπινων σχέσεων, τόσο των μεγάλων, όσο και των μικρών. Έτσι, κάθε φορά που ανακοινωνόταν σε μας τους μικρότερους κάποιος αγώνας με το διπλανό χωριό, γινόταν άμεσα η σύσταση της ομάδας κι άρχιζαν εντατικές προπονήσεις.

Το μεγάλο ντέρμπι – και το τελευταίο που θυμάμαι – ήταν νομίζω το 1979. Το πρώτο παιχνίδι έγινε στην έδρα μας και χάσαμε αξιοπρεπώς κάπου στο 5-7. Αναμφίβολα, τα Καστέλια είχαν πολύ καλύτερη ομάδα. Κι αυτό χάρη σε δύο βασικά πλεονεκτήματα: το μεγάλο γήπεδο και την πληθώρα παικτών. Το γήπεδό τους ήταν σχεδόν διπλάσιο από το δικό μας (μετά πολύ καιρό το μεγάλωσε ο Καραγιαννόπουλος με το γκρέιτερ). Επίσης, όντας αρκετά μεγαλύτερο χωριό, ήταν εύκολο να γίνεται η κατάλληλη επιλογή παικτών και να διακρίνονται εύκολα, όταν εμείς ακόμη προσπαθούσαμε να συμπληρώσουμε ομάδα. Δεν τους ήταν λοιπόν και τόσο δύσκολο να μας νικήσουν, κάτι που άλλωστε το περιμέναμε. Αλλά αυτό δεν είχε καμία σημασία. Ο αγώνας μετρούσε.

Όμως μετά την ήττα μας αυτή, θελήσαμε να πάρουμε τα αίμα μας πίσω. Το οριακό 5-7 μας έδινε την πεποίθηση ότι ναι, με λίγη παραπάνω προσπάθεια, ήταν δυνατό να νιώσουμε κι εμείς τη χαρά της νίκης, παρότι θα παίζαμε εκτός έδρας. Το είχαμε πάρει τόσο ζεστά που σκοτωνόμασταν στις προπονήσεις. «*Θα νικήσουμε, θα νικήσουμε!*» λέγαμε κάθε τόσο για να το πιστέψουμε και οι ίδιοι. Οι ρόλοι είχαν καθοριστεί με αυστηρότητα και ασφαλώς εγώ στο δίχτυ. Τη θέση του αρχηγού πήρε ο Σιδέρης που ήταν και ο μεγαλύτερος σε εκείνη τη σύνθεση γιατί μάλλον δε θα μπορούσε να συμμετάσχει ο Δημήτρης.

Εφόσον λοιπόν καταφέραμε μετά βίας να φτιάξουμε μια αξιοπρεπή σε αριθμό ποδοσφαιρική ομάδα, μαζεύοντας ακόμη και τους πλέον άσχετους, κατηγορήσαμε για το διπλανό χωριό. Ένας κόμπος έσφιγγε την καρδιά μας, γιατί, όσο και να μη θέλαμε να το πιστέψουμε, γνωρίζαμε εξ' αρχής το αποτέλεσμα. Πώς θα αντιμετωπίζαμε τα άγρια γιουχαΐσματα των μικρών θεατών, το ειρωνικό βλέμμα των συμπαικτών μας, το απαξιωτικό των μεγαλύτερων; Βαδίζαμε σιωπηλοί και σκυθρωποί λες και πηγαίναμε σε κηδεία. Όλος ο ενθουσιασμός των προηγούμενων ημερών είχε μονομιάς χαθεί μπρος στο άμεσο αντάμωμα με τη σκληρή πραγματικότητα.

Το μεγαλύτερο σοκ δεχτήκαμε εμείς οι μικρότεροι όταν φτάσαμε στο χώρο του γηπέδου. Δεν ήταν γήπεδο αυτό, ήταν σωστό Γουέμπλεϊ. Το δικό μας μπροστά σε αυτό ήταν όπως τα σημερινά 5x5. Κατά τη διάρκεια του αγώνα ο Σιδέρης έτρεχε πάνω κάτω πανικόβλητος, προσπαθώντας ταυτόχρονα να μας οργανώσει που βρισκόμασταν τελείως έξω απ' τα νερά μας, αλλά δεν άργησε και πολύ το πρώτο γκολ. Εκείνο που δεν περιμέναμε ήταν η βροχή που διαδέχτηκε το πρώτο, και τα ειρωνικότατα «*μπράβο Στεργιούδα!*» κάθε τόσο του Σιδέρη. Στο δεύτερο ημίχρονο με αλλάζει και παίρνει τη θέση μου, χωρίς να μπορέσει όμως να αντιστρέψει την πορεία του πεπρωμένου μας. Δέχτηκε και αυτός πάρα πολλά τέρματα και τότε μόνο σταμάτησε το αυστηρό βλέμμα του απέναντί μου.

Το αποτέλεσμα εκείνου του αγώνα ήταν 10-2, οδυνηρότατο κι ατιμωτικό στη μνήμη μας για καιρό όπως η βέργα του δασκάλου. Αλλά δεν έμεινε ως τέτοιο μόνο στη δική μας μνήμη, αλλά και των υπολοίπων και για καιρό νιώθαμε κάποια σχετική αμηχανία αντικρίζοντας τους αντιπάλους μας. Τα δύο τέρματα που καταφέραμε ήταν τελικά η πικρή παρηγοριά μας όταν ακούγαμε το ειρωνικό «*ε, βάλατε τουλάχιστον κι εσείς δύο γκολ!*». Με αυτή τη βαριά ήττα στην πλάτη μας πήραμε τότε το δρόμο της επιστροφής και η ανάβαση της «μεγάλης κατηφόρας» μας φάνηκε για πρώτη φορά εξαιρετικά κουραστική. «*Τι έγινε,*» ακούγαμε να ρωτούν όταν φτάσαμε, κάποιοι με αγωνία, κάποιοι πάλι αδιάφορα. «*Χάσαμε*». «*Χάσαμε*».

Όμως ο πανδαμάτωρ χρόνος όχι μόνο γιατρεύει τις πληγές, αλλά και μετατρέπει πολλές φορές τα δυσάρεστα σε ευχάριστα. «*Να ξαναγινόμασταν πάλι πιτσιρίκοι*» που έλεγε και ο Κοινούσης και ας χάναμε 20-0 σε ανάλογους αγώνες. Η ομορφιά αυτών των παιδικών χρόνων τελικά λάμπει μετά από πάρα πολλά χρόνια. Και το καλό είναι πως τουλάχιστον διατηρείται.

Στο σπίτι του Χριστόπουλου

Η παιδική εφευρετικότητα είναι αξιοθαύμαστη, ειδικότερα όταν πρόκειται για παιδιά στερημένα από τα αγαθά της πόλης. Και αν ο κινηματογράφος ήταν ένα τέτοιο αγαθό που μας έλειπε στο χωριό εκείνα τα όμορφα χρόνια και το απολαμβάναμε σπάνια κάποια καλοκαίρια στο καφενείο του Μούρκου, το θέατρο σκιών, τον караγκιόζη που γνωρίζαμε μόνο μέσα από την τηλεόραση, έτυχε να τον χαρούμε ζωντανά - σε μια άλλη βέβαια εκδοχή του - στο σπίτι του Δημήτρη του Χριστόπουλου.

Ήταν καλοκαίρι και ως συνήθως είχε μαζευτεί όλη η παλιοπαρέα στου Μερμίρη που υπήρχε τηλεόραση για να δούμε το «Κάθε μεσημέρι» ή τη «Λέσχη μυστηρίου» όταν ο Δημήτρης (ο «Μήτσος» όπως τον αποκαλούσαμε) μας ανακοίνωσε κάτι αναπάντεχα ευχάριστο: *«Λοιπόν μάγκες, αύριο έχει караγκιόζη. Μια δραχμή μόνο το εισιτήριο»*. Η έκπληξή μας ήταν απερίγραπτη. *«Αλήθεια λες Μήτσο, θα παίξουν караγκιόζη στο μαγαζί»* ρωτάμε με πρωτοφανή αγωνία, αλλά αμέσως μας εξηγεί ότι αυτό που θα βλέπαμε θα παιζόταν στο σπίτι του. Μονομιάς μια σκιά σκέπασε το προσωρινά χαρούμενο πρόσωπό μας. Όμως ο Δημήτρης επιστράτευσε όλη τη ρητορική του ικανότητα να μας πείσει ότι το έργο που θα βλέπαμε θα ήταν ισάξιο εκείνων του Σπαθάρη. Έτσι αποφασίσαμε την επομένη το μεσημέρι να συναντηθούμε για αυτή την ιδιότυπη παράσταση.

Ο χώρος δεν ήταν τίποτε περισσότερο από μια ανήλιαγη αποθήκη που με επιμέλεια είχε μετατραπεί σε θεατράκι. Λίγα καθίσματα, μετρημένα και με τέχνη τοποθετημένα σε σειρές σαν κερκίδες και μια σκηνή από τεζαρισμένο ριζόχαρτο στερεωμένο σε ξύλινο πλαίσιο που τη φώτιζαν στις άκρες δυο λαμπάκια τροφοδοτούμενα από μπαταρία. Οι φιγούρες ήταν αριστοτεχνικά φτιαγμένες από σκληρό χαρτόνι, αν και μονόχρωμες σε σκούρο χρωματισμό. Για ταμείο υπήρχε ένα τενεκεδάκι που θα έριχνε μέσα ο καθένας μας τον οβολό του ως

εισιτήριο κατά την είσοδό μας στην αποθήκη. Αρχικά δεν είχαμε πιστέψει σε μια τέτοια πληρωμή, *«σοβαρά το λες ρε Μήτσο, θα πληρώσουμε»* για να πειστούμε σε λίγο ότι αυτό δεν ήταν παρά μια πολύ μικρή αμοιβή του κόπου του (*«ξέρετε τι κόπο θέλει αυτή η δουλειά και τι έξοδα»* ρωτούσε ενοχλημένος).

Σαν έκλεισε η λάμπα που φώτιζε το σκοτεινό χώρο, η σκηνή έλαμψε με το κιτρινόλευκο φως της. Αν και δεν ήταν μεγαλύτερη από μια οθόνη τηλεόρασης, ο αριστουργηματικός τρόπος κατασκευής της μας είχε γοητεύσει. Το σκηνικό προμήνυε μια λαμπρή παράσταση. *«Χαλάλι το φράγκο μας»* σκεφτόμασταν όταν σε λίγο η δεξιοτεχνία του Δημήτρη στις κινήσεις των φιγούρων και το αστείρευτο χιούμορ του στα σχόλια που τις συνόδευαν μας άφησε άφωνους. Και προς έκπληξή μας, στο τέλος της παράστασης τα χρήματα μας επιστράφηκαν και το όλο θέμα με το εισιτήριο το εκλάβαμε σαν ένα καλόγουστο αστείο του ανέκαθεν εφευρετικού Δημήτρη.

Έτσι, με χαρά δεχτήκαμε να πάμε και την άλλη μέρα για ένα νέο έργο που ο μικρός καλλιτέχνης θα παρουσίαζε. Ενώ όμως είχαμε απολαύσει κι εκείνη την παράσταση, στο τέλος ο Δημήτρης μένει για λίγο αμίλητος και σκεφτικός. Εμείς περιμέναμε να τον δούμε να σηκώνεται και να μας μοιράζει ξανά τα χρήματα, όπως την προηγούμενη. Και αμίλητοι, παρατηρούσαμε την κάθε του έκφραση, την κάθε του κίνηση. *«Τι λέτε τώρα να κάνουμε»* μας ρωτά σε λίγο αμήχανα. *«Μήτσο δε θα μας δώσεις τα λεφτά πίσω;»* πετάγεται κάποιος με αυθάδεια. Σχεδόν αυτόματα εκείνος σηκώνεται και διατάζει: *«Πάμε, θα τα φάμε σοκολάτες»* και μονομιάς κατευθυνθήκαμε για το μαγαζάκι του μπαρμπα-Γιάννη να πάρουμε λίγες από εκείνες τις λεπτές ΙΟΝ σοκολάτες με τις δύο αυλακίες που κόστιζαν τότε μόλις 2 δραχμές.

Ένα άλλο καλοκαιρινό συμβάν ήταν οι αγώνες στίβου που διοργάνωσε ο ίδιος στο πίσω μέρος του σπιτιού του. Υπήρχε ένας αρκετά ευρύς και μακρύς χώρος στο οποίο αγωνιζόμασταν στη σφαίρα, το ύψος και το ακόντιο. Μάλλον

θα διαδραματίζονταν κάποιοι Ολυμπιακοί Αγώνες εκείνη την περίοδο και προφανώς είχαμε επηρεαστεί. Όλα εκεί ήταν αυτοσχέδια: μια στρόγγυλη πέτρα για σφαίρα και ένα ίσιο παλούκι για ακόντιο ή για εμπόδιο στο άλμα εις ύψος, στηριγμένο δεξιά και αριστερά σε δυο καρέκλες.

Το παιχνίδι κρατούσε ως το απόγευμα, την ώρα που θα ερχόταν ο πατέρας των παιδιών από τα μεταλλεία που με ένα σφύριγμα, σαν το σήμα κάποιου διαιτητή, σταματούσε αυτόματα κάθε δραστηριότητα. Όχι γιατί τον ενοχλούσαμε, αλλά γιατί έτσι το συνήθιζε, να μαζεύεται η φαμίλια του την ώρα που γύριζε από τη δουλειά. Το ίδιο σφύριγμα συχνά ακούγαμε και όταν παίζαμε μπάλα λίγο πιο κάτω στον περίβολο της εκκλησίας, που και τότε σήμαινε αυτόματα τη λήξη του παιχνιδιού. Η μάνα μου τα δυο αυτά αδέρφια τα είχε ως υποδείγματα και με σύγκρινε πάντα μαζί τους για να μου τονίζει το ανάγωγο του χαρακτήρα μου.

Το τελευταίο όμως γεγονός που θυμάμαι από το σπίτι του Δημήτρη ήταν ένα γλέντι στη γιορτή του, που κράτησε μέχρι τα ξημερώματα. Μόλις είχα διαβεί το κατώφλι για το γυμνάσιο και μου ήταν πιο εύκολο για τέτοια ξεπορτίσματα και ξενύχτια. Αλλά και σήμερα, τα παιδιά που τελειώνουν το δημοτικό, δεν αισθάνονται πως ξαφνικά μεγάλωσαν, έχοντας τις πιο παράλογες απαιτήσεις: Ο Αποστόλης είχε ήδη περάσει στην Σχολή Ευελπίδων για την οποία ετοιμαζόταν και ο Δημήτρης και η χαρά όλης της οικογένειας ήταν εμφανής. Το κρασί με τις πίτες και τα κεφτεδάκια της κυρα-Λένης δίνανε και παίρνανε και ο χορός δεν σταμάταγε στο τσιμεντένιο δάπεδο με τη γυαλιστερή βαθυκόκκινη τσιμεντοκονία που μου είχε κάνει τόση εντύπωση. Όλοι οι φίλοι του ήταν εκεί, καθώς και κάποιοι από τους μεγαλύτερους που τυχαίνει να μην θυμάμαι, πέρα από το Θανάση τον Παπαναγιώτου που με συνόδευε στο σπίτι μου τα ξημερώματα επειδή του φάνηκα ελαφρά ζαλισμένος από εκείνη την πρώτη μου οινοποσία.

Ο Δημήτρης χόρευε εξαιρετικό ζεμπέκικο και όλοι του ευχόμασταν καλή πρόοδο ώστε να τον καμαρώσουμε κι αυτόν αύριο Εύελπι σαν τον Αποστόλη, να φορά την όμορφη στολή του και να μαγεύει τα κορίτσια ως πολυπόθητος μέλλοντας γαμπρός, γιατί είχαν ιδιαίτερη πέραση τότε οι αξιωματικοί. Να τον κοιτά ευθύβολα και περήφανα ο πατέρας του προσφέροντάς του όμοιος ομοίω με άνεση τσιγάρο όπως και στον αδελφό του και όχι να κρύβεται ο άμοιρος για να απολαύσει τα αγαπημένα του Καρέλια. Και μέσα από τη δική του επιτυχή προοπτική μεθούσαμε και εμείς οι μικρότεροι από τη λαχτάρα να ζήσουμε κάποτε κάτι ανάλογο. Δεν μας ζάλισε εκείνο το βράδυ μόνο το γλυκό κρασί του μπαρμπα-Γιώργου, αλλά και η σφοδρή επιθυμία να μεγαλώσουμε και να φύγουμε από το χωριό, να ζήσουμε μια άλλη ζωή που ονειρευόμασταν με το δικό μας αθώο και αφελή τρόπο. Πού να ξέραμε τότε πως θα έφτανε κάποτε η στιγμή που θα λαχταρούμε να ζήσουμε έστω και μια μέρα από εκείνα τα χρόνια και ας ήταν αυτή η χειρότερη όλων!

Αν στην πόλη τα πιο ωραία λαϊκά τα χόρευαν σε σπίτια με μωσαϊκά, στο χωριό μας κάποιοι τα χόρευαν σε σπίτια με τιμεντένια δάπεδα βαμμένα με κυπαρισσί ή κόκκινη λαδομπογιά και που οι ξέφρενοι στροβιλισμοί τα είχαν κάνει τόσο λεία, που δε χρειαζόταν πλέον κανένα μέσο να τα λειάνει περισσότερο. Δεν ξέρω αν σήμερα αυτά ακόμη υπάρχουν και αν έχει εκτιμηθεί η αξία τους ώστε να διατηρηθούν, αλλά οι αναμνήσεις που γεννήθηκαν πάνω τους αναμφίβολα ζουν και βασιλεύουν.

Αθώα παιδικά σκιρτήματα και πρώιμη εφηβεία

Δε νοείται συναισθηματική υγεία και ψυχική ισορροπία χωρίς τα αθώα σκιρτήματα της καρδιάς που συμβαίνουν σε κάθε παιδική ηλικία. Σκιρτήματα άδολα, πολλαπλά κι εναλλασσόμενα μέσα στο χρόνο, καθότι ο φτερωτός θεός δεν έχει αρχίσει ακόμη την καταλυτική του δράση να κυριεύσει σώμα και νου, όπως συμβαίνει σε μεγαλύτερες ηλικίες. Οι έρωτες της δικής μας παιδικής ηλικίας ήταν κάτι σαν παιχνίδι, βουκολικοί όμως και ανώριμοι. Η τηλεόραση είχε μπει για τα καλά στη ζωή μας και το φλερτ («*ως εκεί!*») δε θεωρούνταν πια αναίσχυντη πράξη. Καθώς μαζί με μας ωρίμαζαν και τα κορίτσια - πολυπόθητοι καρποί για τους νεανικούς μας οφθαλμούς - αρχίζαμε να νιώθουμε τις πρώτες συναισθηματικές συγκινήσεις και να μαθαίνουμε τις πρώτες βασικές έννοιες της συναισθηματικής, αλλά και της ερωτικής ζωής (δεν έλειψε βέβαια ποτέ η κατήχηση από τους μεγαλύτερους).

Η ίδια η ζωή του χωριού και η φύση οδηγούσε σε κάποια πρώιμη εφηβεία μας, που αυθόρμητα και ανυποψίαστα φανέρωνε τη δύναμη και την κυριαρχία του γενετήσιου ενστίκτου. Γνωρίζαμε από πολύ μικροί το αναπαραγωγικό ρόλο του κόκορα στο κοτέτσι, βλέπαμε καθημερινά να ζευγαρώνουν τα ζώα μπροστά μας που μάταια προσπαθούσαν οι γονείς μας να αποφύγουμε και διώχνανε βίαια («*χαθείτε αναθεματισμένα από τα μάτια μου*») και πολύ συχνά γινόμασταν θεατές ενός παραδόξου ερωτικού δρώμενου: της βουκολικής σκηνης του τράγου σε ρόλο επιβήτορα. Κάποιοι διατηρούσαν τραγιά στο χωριό και για να περιορίσουν το μη παραγωγικό τους ρόλο που ούτε κατσίκια, ούτε γάλα πρόσφεραν, άρχισαν να τα εκμεταλλεύονται οικονομικά ως όργανα αναπαραγωγής. Ο Κώστας ο Χαλκιάς διέθετε τότε το καρπερότερο τραγί. Βλέποντας τις υποψήφιες "νύφες" να πλησιάζουν το μαντρί στο Μηχανοστάσιο λαβαίναμε στη Στέρνα πιο πάνω την καλύτερη θέση του "Σινε-Ομόνοια", μέχρι να μας αντιληφθεί το «*συμπεθεριό*» και να μας διαβολοστείλει.

Τα μεγαλύτερα παιδιά που είχαν πάει ήδη στο γυμνάσιο μας φανέρωναν τα ερωτικά τους είδωλα μέσα από τα καθιερωμένα για την εποχή *Λευκώματα* στα

οποία θα ήταν μεγάλη τιμή αν μας αφήνανε να συμμετέχουμε κι εμείς οι μικρότεροι. Απλά τετράδια ήταν που ο καθένας εξέφραζε με ψευδώνυμο για προκάλυψη (και που όλοι ήξεραν ποιος είναι) κάποια άποψη για τη φιλία, τον έρωτα κτλ ή ένα έμμεσο ενδιαφέρον προς κάποιο άτομο της ομάδας. Αυτά τα λευκώματα τα είχαν αποδεχθεί και οι γονείς γιατί ήξεραν πως τίποτε το πονηρό κι επιλήψιμο δεν υπήρχε σε αυτά. Το βλέπανε σαν ένα παιχνίδι της εποχής, σαν κάτι της μόδας. Είχαν αποδεχθεί ακόμη και τα πάρτι και είναι αξιοσημείωτο πόσο καλοσυνάτα και φιλόξενα φέρονταν οι γονείς (οι μανάδες κυρίως) βλέποντας τις κόρες τους να χορεύουν αγκαλιαστά με αγόρια των άλλων χωριών που ούτε καν γνώριζαν.

Το πρώτο πάρτι το οργάνωσε η Ντίνα η Κοτσιμπού όταν ήταν στο γυμνάσιο και ακολούθησε ένα ακόμη λίγα χρόνια αργότερα. Δεν ξέρω αν η θεία Ευθυμία αρχικά αντέδρασε, αλλά ο θείος Νίκος ήταν πάντα ανοιχτόμυαλος και προοδευτικός «*άστα μωρέ, παιδιά είναι*» θα της είπε αν τυχόν υπήρξε κάποια αντίρρηση από εκείνη. Ήταν κάτι πρωτόγνωρο για το χωριό και είχαν μαζευτεί όλες οι γερόντισσες στο παγκάκι του Παπαναγιώτου (το "τουράκι") να παρακολουθούν επικριτικά τον αθώο χορό μας στην αυλή του σπιτιού. Όμως η θεία Ευθυμία δεν πτοήθηκε. Διακριτικότερη επέμβαινε μόνο όταν διαισθανόταν ότι κάτι μπορεί να λείπει («*θέλετε άλλη πορτοκαλάδα*», «*θέλετε κάτι άλλο να φάτε*»). Το πάρτι ξεκίνησε νωρίς το απόγευμα και κράτησε ως τις πρώτες βραδινές ώρες.

Ένα ακόμη ζωντανότερο πάρτι έκανε λίγο καιρό αργότερα η Κούλα η Γαλάνη (νομίζω και πάλι ακολούθησε άλλο ένα) με την κυρα-Λένη να του δίνει ιδιαίτερη πνοή. Γεμάτη ζωντάνια και πάντα πρόσχαρη, όχι μόνο δεν δυσανασχετούσε με τα δρώμενα αλλά χόρευε κιόλας μαζί μας υπό τους ήχους των Boney 'm, των Abba και των Bee Gees.

Σε αυτά λοιπόν τα πάρτι που διοργανώθηκαν από γυμνασιόπαιδα βρήκαμε κι εμείς οι μικρότεροι την ευκαιρία να βρεθούμε λίγο πιο κοντά με κάποια ερωτικά μας είδωλα (συνήθως μεγαλύτερης ηλικίας), να χορέψουμε αθώα μαζί τους και να νιώσουμε πως πλησιάζουμε το πεδίο της ωριμότητας. Μέχρι να συμβεί κάτι άλλο, ξαφνικό κι αναπάντεχο ή να έρθουν τα κορίτσια της Αθήνας, της Λαμίας, της Λάρισας και να ξεχαστεί αυτόματα το αρχικό ενδιαφέρον. Νιώθοντας ξανά ερωτοχτυπημένοι αρχίζαμε να σχεδιάζουμε για άλλη μια φορά καρδούλες στα τετράδια ή να σκαλίζουμε το περιβόητο «LOVE» για την εποχή στους κορμούς των δέντρων. Μέχρι κι αυτό το συναίσθημα να σβήσει και να 'ρθει άλλο, κι άλλο ...

Το ερωτικό μας κάλεσμα ήταν να τρέχουμε πίσω από τα κορίτσια πετώντας τους πέτρες ή να τα κράζουμε με τις αγριοφωνάρες μας (πόσο βλαμμένα αλήθεια ήμασταν!). Και όσο τα κυνηγούσαμε με αυτόν το γελοίο τρόπο, τόσο πέφταμε στα μάτια τους, πολλαπλασιάζοντας την απόσταση που μας χώριζε με τα αγόρια της πόλης. Ναι, ερχόντουσαν κάθε καλοκαίρι και αποτελούσε πραγματική είδηση ο ερχομός τους. «*Ήρθε ο Άκης, ο Μίμης, ο Τάσος, ο Βασίλης, ο Γιώργος*» λέγαμε κάθε φορά με χαρά που θα ξαναβρισκόμασταν με τους «ερωτικούς μας ανταγωνιστές» - αλλά πάνω απ' όλα φίλους - στα ξέφρενα παιχνίδια μας.

Δεν έλειψαν όμως και οι αστοχίες σε κείνα τα συναισθηματικά παιχνίδια. Όταν τύχαινε να πρωτοεμφανιστεί ένα νέο πρόσωπο, ήταν αδύνατο να μας αφήσει ασυγκίνητους. Ήρθε κάποια χρονιά για το πανηγύρι μια πανέμορφη κοπέλα από τη Λαμία (όνομα και μη χωριό) που αναστάτωσε όλο το χωριό. Αργά το απόγευμα, έξω απ' το σπίτι που τη φιλοξενούσανε είχε μαζευτεί όλη η μαρίδα να φωνάζει ξέφρενα «*φωτιά στα κόκκινα!, φωτιά στα κόκκινα!*» με αφορμή το πορφυρό φόρεμά της για το βραδινό χορό. Δεν είχαμε όμως το θάρρος να εμφανιστούμε μπροστά της και να αποκαλυφθούμε. Στο χορό έξω από το καφενείο του Μούρκου τη θαυμάζαμε μέσα από τη φυλλωσιά της

μουριάς που είχαμε σκαρφαλώσει. Ήταν στο τελείωμα του πανηγυριού που μετά τα κλαρίνα οι μεγαλύτεροι χορεύανε Boney 'm υπό τους ήχους κάποιου φορητού στερεοφωνικού που είχε φέρει ο Βασίλης ο Κολίγας. Κάποια στιγμή, υποκινούμενη από την αδελφή μου με φωνάζει να χορέψουμε. Οι άλλοι με κοιτούσαν με μίσος. *«Ρε μας κοροϊδεύεις, την ξέρεις και παίζεις μαζί μας για να μας κάνεις ρεζίλι»* μου φώναζαν την επομένη και ως μικρότερος τις έφαγα για τα καλά, πριν προλάβω να απολογηθώ, να πω πως αλήθεια ήταν, δεν την ήξερα, η αδελφή μου της είπε να με φωνάξει! Εκείνο το χορό τον πλήρωσα πολύ ακριβά.

Μια άλλη φορά πάλι, Σάββατο απόγευμα, παίζοντας μπάλα στο γήπεδο του χωριού βλέπουμε να σουλατσάρει ένα κορίτσι τελείως άγνωστο. *«Ποια είναι ρε αυτή;»* ρωτούσε ο ένας τον άλλο και κανείς δεν ήξερε να απαντήσει. Αρχίσαμε πάλι τα ηλίθια πειράγματα και αυτό γεμάτο φιλαρέσκεια μας αγνοούσε επιδεικτικά, χωρίς όμως να κρύβει την ικανοποίηση που ένιωθε. Την άλλη μέρα καθώς έφευγα για το καθιερωμένο παιχνίδι με σταματά η μάνα μου. *«Μη φύγεις, έρχεται ο θεός Αντώνης»*. *«Ε καλά, εμένα τι με θέλετε;»*. *«Δεν είναι σωστό. Θα μείνεις»*. Και βλέπω σε λίγο το θείο να έρχεται με το κορίτσι της προηγούμενης μέρας. Την ξαδέλφη μου, που είχα χρόνια ολόκληρα να δω, ώριμο πλέον κορίτσι. *«Γεια σου Δήμητρα!»*. *«Γεια σου Ξαδέλφε!»* με χαιρετά πονηρά τονίζοντας το «Ξι» με εμφανή ειρωνεία. Το φύσαγα και δεν κρύωνε. *«Δε με πήγαινε»* ετούτη η ιστορία. Η μάνα μου δε, δεν μπορούσε για καιρό να το χωνέψει όταν κάποια χρόνια αργότερα - απλά και μόνο για να γελάσουμε - της αποκάλυψα την τραγική σύμπτωση. *«Βλέπεις για να μη γνωρίζονται τα ξαδέλφια μεταξύ τους! Τι θα μπορούσε να είχε γίνει μωρέ αν ήσασταν λίγο μεγαλύτερα;»* αναρωτιόταν με φρίκη κι αγωνία.

Αλλά δεν ήμουνά μόνο εγώ άτυχος σε αυτά τα παιχνίδια. Είχε έρθει ένα καλοκαίρι ο Τάσος, ο ξάδελφος του Β. Κολίγα, που μας μάθαινε πώς να κατεβάζουμε τον καπνό από το τσιγάρο και μας μούσε στη ροκ και την πανκ

(μέχρι τότε ξέραμε μόνο το σέικ και τη ντίσκο). Με τον αέρα του παιδιού της πόλης, όμορφος σαν τον Απόλλωνα και ιδιόμορφα ντυμένος με κονκάρδες και παραμάνες, πειράζει σε μια απογευματινή βόλτα την αδελφή μου. *«Ρε την Καίτη πείραξες»* τον φόβισαν για αστείο οι άλλοι, *«θα σε σφάξει ο πατέρας της»*. Για κακή του τύχη δεν ήμουνα εκεί να τον καθησυχάσω (έμαθα όλη την υπόθεση αργότερα), να του πω ότι κανένα κίνδυνο δε διέτρεχε, ούτε από τον πατέρα μου, ούτε από κανένα. Συμπτωματικά, το βράδυ οι γονείς μου είχαν τραπέζι στους δικούς του και ο πατέρας μου επέμενε να φάμε όλοι μαζί. Δεν θεωρούσε σωστό να αφήσουμε το παιδί νηστικό. *«Αφήστε τον, δε θα πεινάει»* διαμαρτυρόταν ένοχα η αδελφή μου γοητευμένη προφανώς από τη μαγεία του σύγχρονου Άδωνη. Ο πατέρας όμως ανένδοτος. *«Ας περιμένουμε λίγο ακόμη»* έλεγε κάθε τόσο και μόνο όταν πέρασε αρκετά η ώρα βγήκε ο ίδιος να ψάξει να τον βρει. *«Μην είδατε τον Τάσο,»* ρωτούσε όποιον έβρισκε. Η είδηση μεταδόθηκε ακαριαία: *«Τάσο κρύψου! Την έβαψες. Σε ψάχνει ο πατέρας της Καίτης»*.

Ο Τάσος γύρισε σπίτι του ξημερώματα. Όλη τη νύχτα την πέρασε στο πιο ασφαλές μέρος, εκεί που κανενός το μυαλό σε εκείνη την ηλικία δε θα μπορούσε να πάει: στο νεκροταφείο! Τρομάζαμε ακόμη και τη μέρα να βρεθούμε εκεί εμείς οι μικρότεροι. Τι τραγική ειρωνεία όμως! Ο χώρος αυτός που του ήταν τόσο φυσικός, τόσο οικείος ώστε να βρει κάποτε καταφύγιο εξαιτίας μια παιδικής αφέλειας, να είναι ίδιος με το χώρο που σήμερα αιώνια αναπαύεται. Εκεί που δεν υπάρχει κανένας πατέρας να φοβάται, που απολαμβάνει ανενόχλητος την ιδιόρρυθμη μουσική του και πιθανά γελά με αυτή την παιδική παραδοξότητα.

Θα ξανακούσουμε μαζί του κάποτε τους Stranglers που τόσο αγάπησε, θα ονειρευτούμε ξανά τον όμορφο, τον μαγικό κόσμο που ζούσε, έστω και με την παράδοξα διευρυμένη ενόρασή του και θα τον βεβαιώσουμε πως, ναι, μάθαμε επιτέλους να κατεβάζουμε τον καπνό χωρίς να βήχουμε, αλλά το κάπνισμα το κόψαμε. Μεγαλώσαμε και δε μας χρειάζεται πια. Ας είναι αναπαυμένος!

Κοινά του χωριού μας

Τα πρώτα μας θεάματα

Η πρώτη τηλεόραση που εμφανίστηκε στο χωριό μας στεγάστηκε στο τότε κοινοτικό γραφείο (τη σημερινή έδρα του συλλόγου μας). Άκουσα πως ήταν δώρο της Νομαρχίας επί Χούντας για να διασκεδάσουν αλλά και να ενημερώνονται οι κάτοικοι των ορεινών χωριών για τα έργα των Συνταγματαρχών. Ένα μέσο δηλαδή πολιτικής προπαγάνδας ανάλογο με το ραδιόφωνο της εποχής του Μεταξά. Δε γνωρίζω αν είναι έτσι, πάντως οι πρώτες μου μνήμες ήταν που μαζευόμασταν εκεί να δούμε το "Λούνα Παρκ", τη «Βασίλισσα Αμαλία» ή το «Ο Χριστός ξανασταυρώνεται». Και τα τρία αυτά έργα άρχισαν να παίζονται στη Μεταπολίτευση. Λίγη ώρα πριν αρχίσει το κάθε σήριαλ η αίθουσα συσκέψεων του γραφείου μετατρεπόταν σε σινεμά. Θεατές ήταν κυρίως οι γυναίκες, γιατί οι άντρες δεν άφηναν εύκολα την πρέφα και τους καθιερωμένους καυγάδες τους στο καφενείο του Αθ. Γεωργίου (Μούρκου). Κάθε μια τους έφερνε και την καρέκλα της και προσπαθούσε να λάβει την καλύτερη θέση. Καθώς ο χώρος ήταν ασφυκτικά μικρός (*«κάνε μαρή πιο μέρα, με πλάκωσες!»*), εμείς τα παιδιά παρακολουθούσαμε απ' έξω, απ' το παράθυρο.

Η τηλεόραση αυτή χάλαγε συνέχεια (ωραίο δώρο μας κάνανε!) και οι γυναίκες επιστρατεύανε κάθε τόσο το Γιώργο το Μανούκο να τη φτιάξει, που είχε κάποιες σχετικές γνώσεις ηλεκτρολογίας. Η συσκευή αντικαταστάθηκε από κάποια άλλη που ήταν ακόμη πιο προβληματική. *«Έλα Γιωργάκη μ' πάλι χάλασε τούτο το ρημάδι»* παρακαλούσαν οι θειάδες με αγωνία μη χαθεί στιγμή από την τηλεοπτική συνέχεια. Και ο Γιώργος πάντα καρτερικός, άρχιζε να σκαλίζει τα σπλάχνα του μαγικού τέρατος σαν επιμελής χειρουργός και μετά ώρες ολόκληρες επιστημονικής ακαρπίας να κατεβάζει θεούς και δαίμονες από τα νεύρα του. Εμείς οι μικρότεροι πλησιάζαμε κρυφά να δούμε τι κάνει και καθώς του αποσπούσαμε την προσοχή γινόμασταν καπνός με το πρώτο «λιβάνισμα». Η πρώτη τηλεόραση είχε φως αλλά δεν είχε ήχο, η δεύτερη είχε ήχο αλλά δεν είχε

φως. Έτσι, μέχρι να επισκευαστεί δουλεύανε και οι δύο ταυτόχρονα. Δεν αργούσε βέβαια να χαλάσει ξανά και να επιστρατευτεί και πάλι ο Γιώργος.

Η «καινούρια» συσκευή σε λίγο καιρό μεταφέρθηκε στο «μαγαζί» (το καφενείο του Μούρκου). Αλλά εκεί για τις γυναίκες τα πράγματα δεν ήταν και τόσο εύκολα, τουλάχιστον στην αρχή. Στο καφενείο πήγαιναν τότε μόνο για τα απαραίτητα ψώνια και τους ήταν τρομερά δύσκολο να αποφασίσουν να μοιραστούν μια ολόκληρη ώρα συνωστισμένες με αντρικό πληθυσμό. «*Τι την πήγατε μωρέ εκεί, καλά δεν καθόταν στ' αυγά της*» διαμαρτύρονταν οι μεγαλύτερες σε ηλικία που ακόμη και το ντουμάνι του καφενείου τις ενοχλούσε ("ουφ, με μπαφιάσατε!"). Όμως η μαγεία της τηλεόρασης ήταν τέτοια που σαν σύγχρονη Κίρκη τις καλούσε κι αυτές άδολες, ανυποψίαστες, αδυνατούσαν να αντισταθούν. Στην αρχή δειλά-δειλά («*τράβα μαρή εσύ πρώτα*»), μετά με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση («*να 'μαστε κι εμείς!*») πλησίαζαν και γέμιζαν την αίθουσα. Προσηλωμένες στην υπόθεση ούτε καπνός τις πείραζε τελικά, ούτε η αντρική παρουσία.

Εκείνον τον καιρό, οι πρώτοι που απέκτησαν τηλεόραση ήταν ο Π. Σόλιας (Κομπολός) και ο Κώστας ο Μερμίρης. Συχνά τα βράδια παρακολουθούσαμε τη «Μάχη» απ' το μπροστινό παραθυράκι της κυρα-Μαρίας, γιατί ντρεπόμασταν να μπούμε μέσα. «*Ελάτε βρε μέσα*» μας έλεγε η ίδια που τόσο αγαπούσε τα παιδιά, αλλά εμείς θέλαμε να κρατήσουμε χαρακτήρα. Όλη τη μέρα εκεί ήμασταν, πήγαινε πολύ να είμαστε και το βράδυ. Όταν το απόγευμα γύριζε η δόλια από τα χωράφια και γύρευε κρεβάτι λίγο να ξαποστάσει, έμπαινε στο δωμάτιο (αυτό το χαμηλό με την κεραμοσκεπή μπροστά στο δρόμο) και μας έβλεπε - όλη τη μαρίδα του χωριού - ξαπλωμένους να παρακολουθούμε το «Κάθε μεσημέρι», τη «Λέσχη μυστηρίου» ή τη "Λάσσυ. Γέλαγε καλοκάγαθα και ανέβαινε στον όροφο να αναπαυθεί. Αλλά και ο μπαρμπα-Κώστας που κουρασμένος γυρνούσε από τη δουλειά, ποτέ δε μας χάλασε τη βολή μας. Το

σπίτι τους ήταν πάντα ανοιχτό για όλα τα παιδιά. Γελούσε μόνο πονηρά και μας πείραζε καλοκάγαθα: «*τα γράμματα βλέπω τα φορτώσατε στον κόκορα!*».

Στο δωματιάκι εκείνο υπήρχαν δυο κρεβάτια. Αν τύχαινε να παρακολουθεί και ο Αποστόλης ο Χριστόπουλος, έπιανε - ως μεγαλύτερος - το ένα κρεβάτι μόνος του κι εμείς οι υπόλοιποι στριμωχνόμασταν στο άλλο. Εξαίρεση δεν υπήρχε ούτε καν για το Χρήστο το Μερμίρη. Είναι χαρακτηριστική η σκηνή με το Χρήστο να απολαμβάνει ξαπλωμένος το αγαπημένο του σήριαλ και σε λίγο μπαίνοντας ο Απόστολος «*σήκω*» να διατάζει με άνεση ιδιοκτήτη, ή «*σκάστε ν' ακούσουμε*» να προστάζει. Δε θα έλεγα ότι φοβόμασταν τους μεγαλύτερους, αλλά υπήρχε ένας κρυφός σεβασμός που μας είχε επιβληθεί μάλλον από τους ίδιους. Ίσως και κάποιος υποσυνείδητος θαυμασμός ως μικρότεροι που ήμασταν, που μας έκανε να τους βλέπαμε σαν κάτι το μεγαλειώδες. Αυτοί ήταν στο γυμνάσιο, που για να μπούμε τότε θα έπρεπε να δώσουμε εξετάσεις!

Το συναρπαστικότερο όμως θέαμα ήταν το σινεμά στο καφενείο. Κάθε καλοκαίρι ερχόταν ένα κινητό συνεργείο κινηματογραφικής προβολής και ο χώρος μετατρέποταν αυτομάτως σε κινηματογραφική αίθουσα. Αυτοσχέδια στασίδια διατάσσονταν παράλληλα σε κερκίδες και όλο το χωριό μαζευόταν για να λάβει ένα ελάχιστο δείγμα της ζωής της πόλης. Το εισιτήριο ήταν αρχικά 5 δρχ για τα παιδιά και 10 δρχ για τους μεγάλους και τα τελευταία χρόνια λειτουργίας 10 δρχ και 20 δρχ αντίστοιχα. Όταν δεν μπορούσαμε να εξοικονομήσουμε το απαραίτητο ποσό (10 δρχ ήταν 5 σοκολάτες τότε) προσπαθούσαμε να παρακολουθήσουμε από κάποιο σημείο της εξώπορτας, παρόλο που τα τζάμια ήταν καλυμμένα με εφημερίδες. Εκεί πρωτοείδαμε τη «Γκόλφω», το «Για ποιον χτυπά η κουδούνα» και κάποιες πολεμικές ταινίες. Χαρακτηριστική είναι η αντίδραση κάποιου σε μια από αυτές τις προβολές: «*Τι πράγματα είν' αυτά που αφήνουμε και βλέπουν τα παιδιά μας!*» φωνάζει κάποια στιγμή καθώς προβαλλόταν μια έντονη για την εποχή ερωτική σκηνή μεταξύ Αστέρως και Θύμιου. Προφανώς αντέδρασε έτσι νιώθοντας το ίδιο άβολα με

κάθε πατέρα που έβλεπε εκείνη την ώρα κάτι “ανάρμοστο” για την εποχή παρέα με τα παιδιά του (ειδικότερα αν υπήρχε και κορίτσι). Αν σιωπούσε θα ήταν σα να αποδεχόταν, σα να συνηγορούσε στα τεκταινόμενα.

Η τηλεόραση δεν άργησε να μπει σε όλα, τα σπίτια και να σταματήσουν γρήγορα αυτές οι ομαδικές θεάσεις. Ο παπαθανάσης (όπως και πολλοί άλλοι) μαγεμένος από το “Ο Χριστός ξανασταυρώνεται” σύντομα αγόρασε μία μόνο και μόνο για να το βλέπει με άνεση. Είχε τόσο εντυπωσιαστεί απ’ αυτό, που, συχνά στην κατήχηση της Κυριακής μας τόνιζε ότι «*ναι, με τις πράξεις μας, ξανασταυρώνεται ο Χριστός!*». Μετά το ψυγείο, η τηλεόραση ήταν η δεύτερη αναγκαία ηλεκτρική συσκευή. Χάθηκε όμως η ομαδικότητα και ο κοινός σκοπός που μέχρι τότε υπήρχε και αρχίσαμε να κλεινόμαστε στα σπίτια μας. Μπορεί στην αρχή να μαζευόμασταν παρέες για να δούμε κάτι που μας ενδιέφερε, αλλά δεν άργησε να έρθει η απομόνωση. Έτσι, όπως κάθε τι παλιό και αθώο, εκείνες οι σκηνές στο κοινοτικό γραφείο ή στο αυτοσχέδιο σινεμά του καφενείου αποπνέουν σήμερα ένα ιδιαίτερο άρωμα νοσταλγίας, οδηγώντας σε μια ονειρική αναπόληση, που, καμία σύγχρονη συσκευή, καμία τεχνολογία δεν μπορεί να αντικαταστήσει.

Οι μασκαράδες, η 25η Μαρτίου και τα καουτσούκια

Είναι πραγματικά δύσκολο να θυμηθεί κανείς καλύτερη γιορτή των Αποκριών από εκείνη που ζούσαμε ως παιδιά στην Κάνιανη. Μπορεί τα Καρναβάλια του Ρίου και της Πάτρας να φημίζονται για την άψογη διοργάνωσή τους και τις πολύχρωμες φαντασμαγορικές μουσικές παρελάσεις τους, με το μελετημένο συντονισμό και την ομοιογένεια στην εμφάνιση να επικρατεί, αλλά ο αυθορμητισμός και η «ψυχή» που υπήρχε στη δική μας εποχή, δε θα μπορούσε να μπει σε κανένα οργανωτικό καλούπι και σε κανένα ψυχαγωγικό πρόγραμμα. Δεν ήταν μόνο τρεις μέρες η γιορτή, από το Σάββατο δηλαδή έως την Καθαρά Δευτέρα. Το αποκορύφωμα ήταν τότε. Όλη την εβδομάδα πριν την Κυριακή της Τυρινής, το χωριό, τα δέντρα, οι δρόμοι στολιζόντουσαν με σερπαντίνες. Στολισμός αυτοσχέδιος, χωρίς καμία επιμέλεια, αποκλειστικά από εμάς τους πιτσιρικάδες που παίζαμε με τα ρολά από σερπαντίνες. Τα φυσούσαμε εσωτερικά για να τις βλέπουμε να ξεδιπλώνονται σα δακτυλίδια, σα σπιράλ, και στη συνέχεια στολίζαμε ότι τύχαινε να δούμε μπροστά μας, δέντρα, θάμνους, φράχτες, οτιδήποτε.

Δεν υπήρχαν τότε αποκριάτικα κοστούμια και αυτό ήταν όλη η μαγεία της γιορτής. Η αμφίεση του "μασκαρά" (του μετέχοντα στην αποκριάτικη γιορτή) έπρεπε να είναι αυτοσχέδια και αποτελεσματική: να μην μπορούσε ν' αποκαλυφθεί ο μεταμφιεσμένος. Ακολουθώντας χωρίς να το ξέρουμε μια αρχέγονη παράδοση όπου επικρατούσε η εμμονή ικανοποίησης του γενετήσιου ενστίκτου με απώτερο σκοπό την αναπαραγωγή (βλ. "αποκριάτικα" τραγούδια και τα επακόλουθα), γινόμασταν ακούσια ο διονυσιακός χορός μιας σύγχρονης δραματουργίας. Μόνο που στο δικό μας - μη πρωταγωνιστικό - ρόλο δεν υπήρχε η απόλαυση του διονυσιασμού, με τα ξέφρενα φαγοπότια, τη μέθη και τους χορούς μέχρι πρωίας που μαθαίνουμε ότι γεύονταν οι μεγαλύτεροι (ασφαλώς σε άλλες περιοχές γιατί δε θυμάμαι κάτι τέτοιο στα μέρη μας).

Καλύτερος μασκάρας ήταν ο εφευρετικότερος και ο δυσκολότερος στο να αποκαλυφθεί. Έτσι, ανοίγαμε τα μπαούλα να βρούμε ότι πιο σπάνιο και παράξενο υπήρχε, καμουφλαριζόμασταν ώστε να προξενούμε εύστοχα την εύλογη απορία («*τώρα εσύ ποιος να είσαι!*») και ξεχυνόμασταν μπουλούκια από σπίτι σε σπίτι («*άνοιξε θεία, ήρθαμε!*») που μας υποδέχονταν πάντοτε καλόβολα. Το κέρασμα ήταν συνήθως καρύδια, ξερά σύκα και λουκούμια. Και το μεγαλύτερο μερίδιο το λάβαινε ο λιγότερο αναγνωρίσιμος μέχρι να ανακράξουν κάποια στιγμή οι οικοδεσπότες «*α ρε μπαγάσα, σ' έπιασα! Ο τάδε είσαι!*» Μετά φεύγαμε για άλλο σπίτι όπου ο τρελός μας θίασος έπαιζε πάντα την ίδια παράσταση. Κάποιες σπάνιες φορές μας ακολουθούσαν και αρκετά μεγαλύτεροι, και τότε το γλέντι περνούσε σε άλλη διάταση. Δε θα ξεχάσω κάποια φορά που στο μπουλούκι μας είχε προστεθεί και το ζεύγος Π. Γαλάνη (ίσως να ήταν και άλλοι που δε θυμάμαι) και η πορεία μας είχε πάρει μοναδική τροπή, να κοντοστεκόμαστε καταμεσής στο δρόμο, να χορεύουμε, να τραγουδάμε και να μας ακολουθούν όλο και περισσότεροι (ο Γιάννης ο Παπαναγιώτου και η Βάσω ντύθηκαν άρον άρον να ενσωματωθούν μαζί μας καθώς χορεύαμε έξω απ' το σπίτι τους).

Καθώς οι Απόκριες είναι χρονικά πάντα κοντά στον εορτασμό της 25ης Μαρτίου, πριν καλά-καλά συνέλθουμε από την αποκριάτικη ζάλη, άρχιζε η προετοιμασία για τον εορτασμό της εθνικής μας εορτής. Την εορτάσιμη ημέρα, στοιχισμένοι σε τριάδες όλα τα παιδιά του σχολείου με σημαιοφόρο το ψηλότερο αγόρι και όχι τον καλύτερο μαθητή, ξεκινούσαμε από το σχολείο για τους Αγ. Αποστόλους να γιορτάσουμε τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Μετά τον καθιερωμένο εκκλησιασμό γινόταν μια μοναδική γιορτή στο χώρο του σχολείου, την οποία προετοιμάζαμε από καιρό. Η γιορτή άρχιζε με το λόγο του δασκάλου, ακολουθούσε η απαγγελία ποιημάτων και τελείωνε με σκετς από τον εθνικό μας βίο. Ντυμένοι τα αγόρια με φουστάνελες και τα κορίτσια με σεγκούνια - όλα τους αυθεντικά που δανειζόμασταν για το σκοπό αυτό – συμμετείχαμε σε μια σπάνια

παράσταση. Από τις απαγγελίες ποιημάτων ξεχώριζε "Ο Ματρώζος" του Γ. Στρατήγη, ένα μοναδικό ποίημα 19 στροφών και 114 στίχων που απήγγελλε πάντα ο καλύτερος μαθητής της τελευταίας τάξης. Μια ανάλογη γιορτή με σκετσ και ποιήματα, (μη εθνικού περιεχομένου βέβαια) γινόταν και στο τέλος κάθε χρονικής χρονιάς, αλλά στα δικά μου σχολικά χρόνια μόλις είχε καταργηθεί.

Ήταν πραγματικά μοναδικής έμπνευσης η κατασκευή της σκηνής, με δύο μεγάλα άσπρα σεντόνια για αυλαία και το δάσκαλο σε ρόλο σκηνοθέτη, τεχνικό, φροντιστή και υποβολέα. Οι πρόβες για την παράσταση γίνονταν περίπου δύο εβδομάδες πριν τον εορτασμό και πάντα τις απογευματινές ώρες, ώστε να μη χαθούν ώρες διδασκαλίας. Ο δάσκαλος αναγκαζόταν να πάει σπίτι του και να γυρίζει ξανά αργότερα για τις πρόβες, κάνοντας ολόκληρα χιλιόμετρα από τη Μαριολάτα που έμενε, χωρίς καμία αποζημίωση για το χρόνο που διέθετε και χωρίς καμία διάθεση (ή και δυνατότητα) να αντιδράσει. Κι εμείς τα παιδιά, εκείνο το διάστημα δεν είχαμε μόνο το διάβασμα αλλά και την εκμάθηση του ρόλου μας ή του ποιήματος που θα απαγγέλαμε. Άξιζε όμως τόσο εκείνη η κούραση, που όταν κατά τα τελευταία χρόνια η γιορτή σταμάτησε (προφανώς ελλείπει παιδιών), η περίοδος της 25ης Μαρτίου έχασε όλο της το ενδιαφέρον.

Αυτό όμως που έδινε άλλη μαγεία στην εθνική μας εορτή ήταν "τα καουτσούκια" όπως τα λέγαμε, που δεν ήταν τίποτε άλλο από παλιά ελαστικά και γενικότερα οτιδήποτε πλαστικό καιγόταν. Μέσα από ένα σπάνιο έθιμο της περιοχής, αναβίωνε η λειτουργία των αρχαίων φρυκτοριών, των ψηλών εκείνων - σαν πύργοι - κατασκευών, που μέσω της φωτιάς χρησιμοποιούσαν για την αποστολή εξαιρετικά σημαντικών ειδήσεων. Ήταν κατασκευασμένες σε τέτοια σημεία ώστε η φωτιά που θα άναβαν στην κορυφή τους να φαίνεται από πολύ μεγάλη απόσταση. Η φωτιά σήμαινε ένα συγκεκριμένο κάθε φορά συμβάν και ανάβοντας διαδοχικά τις φρυκτορίες από περιοχή σε περιοχή μεταδιδόταν σε όλη την επικράτεια το μήνυμα που ο λαός περίμενε. Με αυτό τον τρόπο μάθαμε πως διαδόθηκε και η ελληνική επανάσταση, με φωτιές που άναψαν οι

οπληρχηγοί κατά τόπους, σε επιλεγμένα σημεία των βουνών ώστε να είναι ορατές από πολύ μακριά.

Εις ανάμνηση αυτού του γεγονότος καθιερώθηκε και το συγκεκριμένο έθιμο την ημέρα της 25ης Μαρτίου. Αρκετές μέρες πριν μαζεύαμε από τα σκουπίδια ότι πλαστικό μπορούσε να καεί, γεμίζοντας αμέτρητα τσουβάλια άχρηστου υλικού για τη μεγάλη ημέρα της φωτιάς. Πόσο σοφοί ήταν τελικά οι προγονοί μας! Θα φανταζόταν κανείς καλύτερο τρόπο απαλλαγής από τόσο σκουπιδαριό; "Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα" λέει ο λαός μας και η οξύνιοια των προγόνων μας δεν άργησε να αντιληφθεί τη χρησιμότητα του εθίμου. Κάποια φορά αφοσιωμένος τόσο με την περισυλλογή του πολύτιμου υλικού πέφτω πάνω στο δάσκαλο. «*Τι κάνεις βρε εδώ;" Μαζεύω κουτσούκια*». «*Μάζευε, μάζευε, θα σου δώσουν να φας*». Και την άλλη μέρα, «*Καουτσούκια είδα χθες μάζεψες μπόλικά, για να δω σήμερα τι έμαθες*». Όμως το ήξερα από καιρό το κόλπο της βραδινής επανάληψης ώστε να τη βγάλω την επομένη καθαρή.

Η καύση γινόταν λίγο πιο πάνω από το σπίτι μου, στο ξέφωτο αριστερά της "άσπρης γαλαρίας" για να μπορούν να μας βλέπουν από τα γύρω χωριά. Κάθε χωριό προσπαθούσε να έχει τη δυνατότερη φωτιά, συνεπώς απαιτούταν και το ανάλογο καύσιμο υλικό. Όταν νύχτωνε για τα καλά, μαζεμένοι όλοι εμείς οι μικροί ρακοσυλλέκτες απολαμβάναμε τους καρπούς της δράσης μας έχοντας αφήσει τα ηνία στους μεγαλύτερους για το άναμμα, τη διευθέτηση και το σβήσιμο της φωτιάς. Αλλά δεν ήμασταν μόνο παιδιά, σχεδόν όλο το χωριό μαζευόταν σε αυτή την περίεργη γιορτή, φέρνοντας μαζί τους οι μεγαλύτεροι και λίγο κρασάκι για να ζεσταθούν ("για το καλό" όπως λέγανε). Και σε λίγο άκουγες, «*να, άναψε κι ο Μπράλος*»... «*να, άναψαν και τα Καστέλια*»... «*να, άναψε και η Γραβιά!*». Και εφόσον είχαν περάσει ώρες ολόκληρες με αστεία και πειράγματα προσπαθώντας να ζεσταθούμε γύρω από το πύρινο θεριό (γιατί "Μάρτης - γδάρτης" καθώς λένε) και το κρασί για τους μεγάλους είχε τελειώσει, παίρναμε

τον κατήφορο, προσγειωμένοι ξαφνικά απ' τους γονείς μας στη σκληρή πραγματικότητα: «άντε να κοιμηθείτε, αύριο έχει σχολείο!».

Το Πάσχα

«Χριστούγεννα στην πόλη και Πάσχα στο χωριό» λέγανε παλιά και είχαν απόλυτο δίκαιο. Μπορεί τα Χριστούγεννα στο χωριό να μην είχαν το φως και τη ζωντάνια της πόλης, αλλά το Πάσχα εκεί ήταν μοναδικό. Οπωσδήποτε σε αυτό συνέβαλε και η μαγεία της φύσης και ο Απρίλης, ο πιο ερωτικός μήνας του έτους όπως σωστά αναφέρει ο εθνικός μας ποιητής στους “Ελεύθερους πολιορκημένους” («ο Απρίλης με τον έρωτα χορεύουν και γελούνε»). Πάντα τέτοια εποχή, στην καρδιά της άνοιξης, ο καιρός είναι γλυκός, τα χελιδόνια σκίζουν αδιάκοπα τον αγέρα, τα ζώα και τα πουλιά ζευγαρώνουν για να διατηρηθούν ως είδος στην τροφική αλυσίδα και η φύση, πολύχρωμη και πολυάνθιστη, μοσχοβολά. Και υπάρχει αυτές τις μέρες μια ιδιαίτερα ευχάριστη νότα για τα μικρά παιδιά, η δεύτερη δεκαπενθήμερη σχολική αργία και το πασχαλινό δώρο του νονού.

Το Πάσχα των παιδικών μας χρόνων χαρακτηριζόταν από έντονη θρησκευτική ευλάβεια. Νηστεύαμε πάντα τη Μεγάλη Εβδομάδα και κοινωνούσαμε το μεσημέρι του Μεγάλου Σαββάτου, στην «πρώτη Ανάσταση» όπως ατυχώς συνηθίζεται να λέγεται. Κάθε βράδυ βρισκόμασταν στη εκκλησία και συμμετείχαμε στο τελετουργικό, όπως τα «παπαδάκια» σήμερα, μόνο που εμείς δε φορούσαμε στολές. Αλλά και σαν απλοί εκκλησιαζόμενοι, γνωρίζαμε πολύ καλά τις θρησκευτικές μας υποχρεώσεις, πότε να προσκυνήσουμε, πότε να κάνουμε το σταυρό μας, πότε να σταματήσουμε αυτόματα εντελώς κάθε κίνησή μας («σταμάτα, λέει το ευαγγέλιο ο παπάς!») ως αποτέλεσμα μιας μακρόχρονης συνήθειας που μας είχε επιβληθεί από τους γονείς μας. Και ίσως όχι άδικα, γιατί μεγαλώνοντας, αρχίσαμε να σκεφτόμαστε τη σημασία αυτών των πράξεών μας και να βρίσκουμε κάποιο νόημα σε αυτές τις παραδόσεις.

Η πιο δύσκολη ημέρα ήταν η Μεγάλη Πέμπτη με τα «Δώδεκα Ευαγγέλια» που έπρεπε να σταθούμε ώρες ολόκληρες όρθιοι μέχρι να τελειώσει η

λειτουργία. «Πρέπει να τ' ακούσουμε όλα» διαμαρτυρόμασταν στους γονείς μας για να μας αποκόψουν αυτόματα κάθε ευχάριστη προοπτική: «ναι, όλα!». Αλλά αυτή η μέρα ήταν κουραστική και για τις μανάδες μας που πέραν των άλλων έπρεπε να βιάσουν και τα αυγά. Δεν ήταν λίγες οι φορές που η όμορφη αυτή συνήθεια γινόταν για αυτές μεγάλη ταλαιπωρία και απογοήτευση. «Δεν μου πέτυχε μαρή το χρώμα, γιατί; Τι μπογιά βάζεις εσύ;» ρωτούσε συχνά η μία την άλλη και διέταζαν αρχηγικά γιους και άντρες «τράβα στο Μούρκο να πάρεις μπογιά, απ' την καλή να του πεις!».

Όμως η επομένη, η Μεγάλη Παρασκευή, αυτή η Αγία ημέρα, ήταν συγκινησιακά τόσο μοναδική, που δε μας κούρασε ποτέ. Θεσ το ίδιο το μαρτύριο του Θεανθρώπου, θεσ η θεία η μελωδία των ύμνων, θεσ οι αγγελικές φωνές των κοριτσιών που ψέλνανε το πρωί καθώς στολιζόταν ο Επιτάφιος, μας έκαναν να βρισκόμαστε πάντα όλη τη μέρα στον ιερό χώρο των Αγίων Αποστόλων και να περιμένουμε με λαχτάρα το βράδυ την περιφορά. Τότε μόνο, λίγο πριν βγούμε έξω στον περίβολο μας έπιανε μια ανησυχία μη τυχόν μας επιλέξει ο επίτροπος διατάζοντάς μας αυστηρά να υποβαστάξουμε το ιερό αυτό σύμβολο της Χριστιανοσύνης («εσύ, εσύ, εσύ κι εσύ!») που ελάχιστα τότε κατανοούσαμε τη σημασία αυτής της πράξης.

Αν και όλη τη μέρα χτυπούσε η καμπάνα πένθιμα, για μας τα παιδιά εκείνη η μέρα ήταν γιορτή. Χαιρόμασταν τις μέρες ξενοιασιάς που τύχαινε να βρεθούμε όλα τα παιδιά μαζί, και πολλές φορές ψέλναμε στην εκκλησία εκείνο το πρωινό κι εμείς τ' αγόρια μαζί με τα κορίτσια. Περισσότερο παιχνίδι ήταν παρά θρησκευτική ανάγκη. Κάθε τόσο έφταναν οι νοικοκυρές με ένα μπουκέτο λουλούδια και με ιδιαίτερη επιμέλεια, όλες μαζί, στολίζανε, ψέλνανε και κουτσομπολεύανε. Το απόγευμα δοκιμάζαμε τα πυροτεχνήματα της αυριανής, της μεγάλης στιγμής της Αναστάσεως, μην τυχόν και κάτι πάει στραβά και χαλάσει το πανηγύρι. Ειδήμονες στην εκτόξευση των πυρομαχικών ήταν οι «Μηνάδες» (ο Γιάννης και ο Μάκης) και ο Χρήστος ο Κόλιας, που πολλές φορές

σκαρφίζονταν διάφορα και προχωρούσαν ακόμη και σε ιδιοκατασκευές (τα «δυναμιτάκια» όπως τα λέγανε). «*Βρε θα μας σκοτώσετε!*» φώναζαν κάποιοι, αλλά οι δράστες ήταν καλά προφυλαγμένοι για να γίνουν αντιληπτοί και να σταματήσουν.

Μια χρονιά έχει έρθει ο Αντώνης και ο Πάνος Κουνούπης από τη Θεσσαλονίκη φέρνοντας ένα νέο τύπο κροτίδας. Ίσως ήταν και η πρώτη φορά που χρησιμοποιήθηκαν κροτίδες αντί για φωτοβολίδες. Ο κρότος ήταν τόσο μεγάλος που η δύστυχη αδελφή τους (η Μαρία), πολύ μικρή τότε, φοβήθηκε τόσο που δεν μπορούσε να ησυχάσει από το κλάμα. Δεν ξέρω την ποινή που τους επιβλήθηκε όταν γύρισαν σπίτι (γιατί αποκλείεται να την βγάλανε καθαρή). Ο πόλεμος ξεσπούσε πριν καλά-καλά προλάβει να πει ο παπα-Θανάσης το «Χριστός-Ανέστη» και ήταν αδύνατο να ακούσει κανείς τους ψαλμούς της μεγάλης ημέρας. Και σε λίγο, μη έχοντας μπει διόλου στο αναστάσιμο πνεύμα, προσκυνούσαμε την εικόνα της Αναστάσεως και βιαστικοί ανηφορίζαμε για την πολυπόθητη μαγειρίτσα.

Η σκανταλιά του Μεγάλου Σαββάτου ξεκινούσε από τη στιγμή που σβήνανε όλα τα φώτα του ναού και περιμέναμε το Άγιο Φως. Σκοτωμός γινόταν για το ποιος θα το πάρει πρώτος λες και επρόκειτο για αθλητικό έπαθλο. Κάποιοι πονηροί βάζανε βενζίνη στο φυτίλι των λαμπάδων τους και μια χρονιά παραλίγο να κάψουν και τον ίδιο τον παπά. Οργισμένος, από τις σπάνιες φορές που θα μπορούσε να τον δει κανείς έτσι, τους τα έψαλε για τα καλά. Δεν ήταν λίγες οι φορές που σε αυτό τον αγώνα της πρωτιάς συμμετείχαν και αρκετά μεγαλύτεροί μας.

Η μεγάλη στιγμή όμως του Πάσχα ήταν το ψήσιμο των αρνιών, ομαδικό σε κάθε γειτονιά, με τα αυτοσχέδια ξύλινα σουβλιά και την παντελή απουσία αυτοματισμών. Εκεί, στους «λάκκους», στήνονταν χοροί όσο διαρκούσε το ψήσιμο ενώ εμείς οι μικρότεροι τσιμπολογούσαμε κάθε τόσο τις πίτες, τα αυγά,

τα συκωτάκια και τα τυριά που έφερνε κάθε οικογένεια. Ήταν τόσο πολλά και νόστιμα αυτά τα εδέσματα που στο τέλος χορταίναμε και δε χαιρόμασταν το ψητό όσο θα 'πρεπε. Αυτή την παμπάλαια παράδοση, στην αυθεντική της μορφή, σήμερα τη συναντάμε μόνο το λάκκο στα «Γαλανέικα», με τον μπαρμπα-Τάκη επικεφαλή και την κυρα-Λένη να ξεσηκώνει τον καθένα σε χορό.

Δυστυχώς, και αυτή η όμορφη συνήθεια σήμερα μας φαίνεται σαν όνειρο. Για τη βολή μας, αντικαταστήσαμε τα παραδοσιακά σουβλιά με σύγχρονα αυτοματοποιημένα και το χειρότερο, πλέον ψήνουμε σχεδόν μόνοι μας. Πού είναι οι όμορφες εκείνες κουβέντες που αναγκάζονταν οι άνθρωποι να κάνουν τρεις με τέσσερις ολόκληρες ώρες που κρατούσε το ψήσιμο, οι χοροί, τα καλοπροαίρετα πειράγματα, ατόφιο δείγμα ανθρωπίνης επαφής; Φυγόπονοι και τάχα νεωτεριστές, μπορεί να μη χάσαμε τη βολή μας, αλλά δυστυχώς χάσαμε τη μαγεία. Φανταστείτε μια χρονιά να ξαναψήναμε όλοι μαζί, σε ένα και μοναδικό λάκκο, όλο το χωριό μια παρέα, και ο καπνός που θα σηκωνότανε να βάλει σε έννοια τα γύρω χωριά ότι λαμπάδιασε ξαφνικά η Κάνιανη, ενώ εμείς θα χορεύουμε σαν άλλοτε σε χορούς κυκλωτικούς και θα ξαναγράφουμε ιστορία που λέει και ο Σαββόπουλος! Δε μοιάζει με όνειρο; Αθεράπευτα ρομαντικός και παράδοξα αισιόδοξος θα περιμένω κάποια στιγμή να το ζήσω!

Το Μηχανοστάσιο

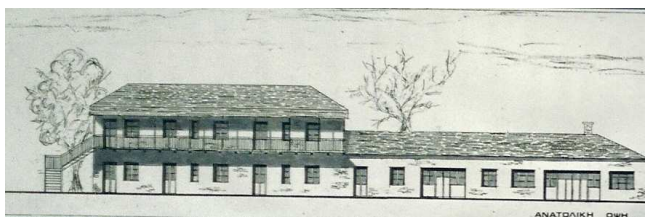
Ποιος δε θυμάται εκείνο το επιβλητικό κτίριο! Τι ήταν όμως για τους νεότερους το «Μηχανοστάσιο» και τι απέγινε;

Η ιστορία της παραγωγής βωξίτη στη Φωκίδα πρωτοξεκίνησε από το χωριό μας και ειδικότερα από τις στοές με την ονομασία «Ένα» πάνω από την Παλιοτάρατσα, «Δύο» ψηλά στο βουνό (λεγόταν η περιοχή και «κόκκινες γαλαρίες») και «Τρία», ένας χώρος επιφανειακής εκσκαφής λίγο ψηλότερα πριν φτάσουμε στον Αη-Βασίλη. Το μέταλλευμα από τις στοές μεταφερόταν με βαγονέτα στο ερειπωμένο σήμερα κτίριο στην είσοδο του χωριού με τα δύο «βίντσια» που κόβουν κάθετα τη βουνοπλαγιά, τα οποία λειτουργούσαν με την τεχνική της τροχαλίας. Σε κάθε βίντσι υπήρχαν δύο σιδερένιες ράγες στις οποίες κινούνταν πάντα δύο συνδεδεμένα μεταξύ τους βαγόνια, ένα γεμάτο κι ένα άδειο. Το βαγόνι γέμιζε στο χώρο των στοών και αφηνόταν να κυλήσει στις ράγες, που λόγω του βάρους του τραβούσε προς τα πάνω το άλλο που βρισκόταν άδειο στη βάση εκφόρτωσης.

Παρόλη τη δυσκολία που υπήρχε, η εξόρυξη γινόταν υπόγεια και όποιος επισκεφτεί το «Δύο» θα διαπιστώσει το ιδιαίτερο τοπίο που έχει δημιουργηθεί, με την ανοιχτή πληγή του χώρου να προκαλεί πραγματικά για αξιοποίηση. Σε πολλά σημεία θα παρατηρήσει κανείς καρφωμένους λοστούς πάνω στους βράχους, δείγματα απέλπιδων προσπαθειών μιας πρωτογενούς εξορυκτικής

διαδικασίας. Ο αέρας – το μέσο - για να δουλέψουν αυτοί οι λοστοί (ανάλογα με τα σημερινά κομπρεσέρ) μεταφερόταν με σιδερένιους σωλήνες από το Μηχανοστάσιο, το χώρο παραγωγής ατμού. Αυτόν τροφοδοτούσε η μέχρι σήμερα σωζόμενη δεξαμενή (η «Στέρνα») που βρίσκεται λίγο ψηλότερα, με το νερό να διοχετεύεται εκεί μέσω της βαρύτητας. Το Μηχανοστάσιο ήταν μια ισόγεια αλλά αρκετά ψηλή πέτρινη κατασκευή που βρισκόταν στη θέση του σημερινού παρκινγκ του καφενείου και χαρακτήριζε ολόκληρο το χώρο στο οποίο είχε ενταχθεί.

Κολλημένο πλάι του βρισκόταν ένα ιδιαίτερα επιβλητικό διώροφο κτίριο που φωτογραφικά έχει διασωθεί μόνο η πίσω του πλευρά, χάρη στην ιδιαίτερη ευαισθησία του Δημήτρη Πολυζωΐδη από την Αυστραλία, όταν επισκέφτηκε το 1981 το χωριό μας. Το κτίριο αυτό λειτουργούσε ως γραφεία της μεταλλευτικής εταιρίας Ηλιοπούλου και ως ξενώνας για το προσωπικό που είχε έρθει από άλλες περιοχές. Το Μηχανοστάσιο κατεδαφίστηκε πριν λίγα χρόνια (περίπου το 1990) για να κατασκευαστεί το σημερινό κοινοτικό κατάστημα, καθότι επί σειρά ετών ήταν εγκαταλειμμένο και το χρησιμοποιούσαν για στάβλους και αποθήκες. Ο παπα-Θανάσης για χρόνια είχε εκεί τη μεγαλόσωμη γουρούνα του και ο Χαλκιοκώστας το μαντρί του με τα περίφημα τραγιά. Τίποτε κατά τα τελευταία χρόνια δε θύμιζε την παλιά αίγλη του, αντίθετα αποτελούσε ένα βρωμερό σκιάχτρο στο κέντρο του χωριού.

Κατά πολλούς το Μηχανοστάσιο καταστράφηκε από τους Γερμανούς. Ο πατέρας όμως του νονού μου, ο γερο-Παναναγιώτης (ο Τάτης), που μου είχε διηγηθεί όλη την ιστορία του, απέδιδε την καταστροφή του από τους αντάρτες,

για να μη μας παίρνουν το πλούσιο μέταλλευμα οι Γερμανοί. Το ίδιο υποστηρίζει και ο Θεμ. Κόντος στο βιβλίο του για το χωριό μας. Τι λόγο θα είχαν άλλωστε οι κατακτητές να χάσουν το πολύτιμο μέταλλο για τις στρατιωτικές τους κατασκευές. Κατά τους ειδικούς, έχουμε τον καλύτερης ποιότητας βωξίτη στον κόσμο!

Μέχρι πριν λίγα χρόνια έβρισκε κανείς συχνά απομεινάρια εκείνων των εγκαταστάσεων του Μηχανοστασίου. Τα βαγονέτα χρησιμοποιούνταν κυρίως στις οικοδομές ως ασβεστόλακοι και οι σιδηροτροχιές για τη στήριξη των κληματαριών. Πρόσφατα ανακάλυψα μία ακόμη χρήση τους: να αντικαθιστούν το σιδηρούν οπλισμό σε μπετοκολόνες και ομολογουμένως είχαν συμπεριφερθεί πολύ καλύτερα από τον οικοδομικό χάλυβα. Τελικά οι απλοί αγράμματοι αγρότες και κτηνοτρόφοι εκείνου του καιρού «μας έχουν βάλει τα γυαλιά» σε όλα (τεχνική, αισθητική, ευρεσιτεχνία...)!

Μια προσπάθεια – μέσα από περιγραφές - αποτύπωσης αυτού του ιδιαίτερου κτιρίου έκανα κατά την περίοδο της διπλωματικής μου εργασίας, χωρίς να είμαι απόλυτα βέβαιος για την ακριβή του απεικόνιση. Το αστείρευτο πάθος μου για την Κάνιανη με έκανε τον αλαφροϊσκιωτο να θελήσω να την μπάσω και στο Πολυτεχνείο και πλήρωσα ακριβά αυτή τη ματαιοδοξία μου χάνοντας οριακά το πολυπόθητο «Λίαν Καλώς». Χαλάλι της.

Καθότι στο χωριό μας (και σε κάθε χωριό) τα καλά λόγια περισσεύουν, δεν ήταν λίγοι εκείνοι που κατηγορήσαν τον τότε πρόεδρο για την κατεδάφισή του. Πολύ όψιμα άρχισαν να τρέχουν τα κροκοδείλια δάκρυα για την απώλεια ενός αξιόλογου ιστορικού κτιρίου και σημαντικού μνημείου αρχιτεκτονικής, του οποίου η διατήρηση εκ των υστέρων μόνο κρίθηκε επιβεβλημένη. Όμως, ποιος δε θυμάται τη μανία κυριολεκτικά των συγχωριανών μας κατά την ημέρα της κατεδάφισης κι αμέσως μετά, να μαζεύουν όσα περισσότερα αγκωνάρια

μπορούσαν - ως υλικά μελλοντικών οικοδομικών εργασιών - και τα οικοδομικά καροτσάκια να πηγαίνουν και να δίνουν και να παίρνουν;

Το Μηχανοστάσιο φιλοξένησε κατά την περίοδο της ιταλογερμανικής κατοχής αρκετούς κατοίκους της τότε Πάνω Κάνιανης που πολλά σπίτια είχαν καεί από τους Γερμανούς και κάποιους κατά την περίοδο του εμφυλίου, που προσπάθησαν να βρουν εκεί καταφύγιο. Στο χώρο που λειτουργούσε ως γραφεία της εταιρίας είχε εγκατασταθεί και η «Μανώλαινα» (η Αγγελική Δισκάκη από τη Μήλο που οι μεγαλύτεροι γνωρίζουν περισσότερα για αυτή) όταν άφησε το καλύβι της στα Παλιούρια και αρκετά χρόνια αργότερα η οικογένεια του Χρήστου Μούτση από το Οινοχώρι, κατά την περίοδο που τα παιδιά του πήγαιναν σχολείο.

Αξέχαστες θα μου μείνουν οι αναμνήσεις σε εκείνο το φιλόξενο μικρό οικογενειακό καταφύγιο, με τη γιαγιά του Χρόνη να μας κερνά λουκούμια χύμα στη χαρτοσακούλα και κερήθρα που γεύτηκα εκεί για πρώτη φορά. Εκεί πολλές φορές παίζαμε και δοκιμάζαμε τις σφεντόνες που έφτιαχνε ο Χρόνης (μοναδικός πραγματικά στο είδος του) και το μόνο μας άγχος ήταν να μη μας δει ο Μάκης ο ξάδερφός του (ο γιος του παπα-Θανάση) γιατί μας τρόμαζε κάθε τόσο και τον φοβόμασταν σαν το διάβολο. Αρκετά αργότερα καταλάβαμε πως καμία κακία δεν έκρυβαν εκείνα τα πειράγματά του και απλώς ήταν για τον ίδιο ένα παράδοξα ευχάριστο παιχνίδι.

Το Μηχανοστάσιο δεν φιλοξένησε μόνο όσους προανέφερα αλλά και τις δικές μας παιδικές δραστηριότητες. Εκεί βρίσκαμε κάλυψη όταν παίζαμε «κρυφτό» ή «κλέφτες και αστυνόμοι» και όταν θέλαμε – μακριά από κάθε ανθρώπινο μάτι – να απολαύσουμε το άρωμα των «Pallas», «Astor» ή «Καρέλια» της εποχής, καθότι οι σημερινές μάρκες καπνού μας ήταν τότε τελείως άγνωστες. Εκεί, σα μικρομέγαλα, ζούσαμε τις ερωτικές μας φαντασιώσεις και προσπαθούσαμε να υπολογίσουμε την αντιστροφή του χρόνου, τη μεγάλη

εκείνη στιγμή που θα απολαμβάναμε χωρίς φόβο όλα όσα ποθήσαμε, όλα όσα μέσα από πνιγερούς καπνούς ονειρευτήκαμε.

Το πανηγύρι

Τους Δώδεκα Απόστολους, πολιούχους του χωριού, γιορτάζαμε κάθε 30 Ιουνίου, το πρωί προσκυνώντας στην εκκλησιά μας και το βράδυ χορεύοντας στου Μούρκου. Παλαιότερα, κάποια γλέντα στήνονταν και έξω από το ναό μετά τη Θεία Λειτουργία, αλλά γρήγορα η συνήθεια αυτή ατόνησε. Έτσι, ο επίσημος εορτασμός αφέθηκε στον έμπειρο μαγαζάτορα που από μέρες πριν φρόντιζε για την άψογη διοργάνωση. Κρασί, μπύρες, σφαχτά, το περίφημο κοκορέτσι του, όλα έπρεπε να είναι διαθέσιμα στην ώρα τους και φρόντιζε έγκαιρα για την εξασφάλισή τους. Το ίδιο έκανε και για την οργάνωση του χώρου, τη διάταξη των τραπεζιών, την εξασφάλιση του απαιτούμενου χώρου πίστας, τη μικροφωνική κτλ.

Από νωρίς το απόγευμα όλο το χωριό μοσχοβολούσε το ψητό κρέας που θα προσφερόταν λίγες ώρες αργότερα, η δε μυρουδιά του κοκορετσιού έκανε πολλούς από εμάς να τρέχουμε να αγοράσουμε έστω και μια ελάχιστη ποσότητα. Άρον-άρων προσπαθούσαμε να εξασφαλίσουμε λίγα χρήματα για την πολυπόθητη απόλαυση που κόστιζε μία δραχμή το κομμάτι. «*Δεν είναι για τώρα, είναι για το βράδυ*» μας αποθάρρυνε πάντα ανένδοτος ο μπάρμπα-Θανάσης σε κάθε ικεσία μας και πολλές φορές δεν αργούσε να πάρει και τον πήχη για να μας διώξει. Ποτέ δεν κατάλαβα τι το ήθελε αυτό το «εργαλείο» και φαντάζομαι πως, επιδέξιος παντοπώλης καθώς ήταν, ίσως κάποτε να πουλούσε και υφάσματα συν τοις άλλοις.

Με το σούρουπο φτάνανε και οι οργανοπαίχτες («τα όργανα» όπως τους λέγαμε), το κλαρίνο, η κιθάρα, το ακορντεόν και το βιολί, όλοι τους αυτοδίδακτοι από τα γύρω χωριά. Δοκιμάζανε τα όργανα και τη μικροφωνική «*ένα-δύο, ένα-δύο*» σαν να ήταν το σύνθημα να αρχίζει να καταφτάνει ο κόσμος. Και πράγματι, σε λίγη ώρα είχαν γεμίσει όλα τα τραπέζια και οι μπύρες «*δίνανε και παίρνανε*» για αρχή, μέχρι να φτάσει και το ψητό. Τότε ακριβώς, λίγο πριν την έναρξη του

πανηγυριού, κάθε παρέα έπαιρνε το νούμερο της για το χορό. «*Παρέα τάδε τόσα άτομα Νο 1, παρέα τάδε τόσα άτομα Νο 2...*» και η αγωνία έφτανε στο κόκκινο μέχρι να έρθει του καθενός η σειρά. Δεν ήταν λίγες οι φορές που οι προηγούμενες χορευτικές ομάδες καθυστερούσαν τόσο που άλλες υποψήφιες απογοητευμένες τα παράταγαν και πήγαιναν για ύπνο.

Οι οργανοπαίχτες πληρώνονταν από τον «πρώτο» κάθε χορευτικής ομάδας και ουσιαστικά από κάθε μέλος, καθότι όλοι τους τελικά «μπαίνανε μπροστά» να σύρουν τον επόμενο χορό. Τα χαρτονομίσματα, σαν πετσετάκια που λέει και το τραγούδι, γεμίζανε το ψαθωτό πανέρι στα πόδια ενός από την ορχήστρα, που συνήθως ήταν ο κλαριντζής. Ο κλαριντζής! Η ψυχή του πανηγυριού και συνάμα το πιο τραγικό πρόσωπο της βραδιάς. Γιατί δεν φτάνει που έπρεπε κυριολεκτικά να σκάει για ώρες ολόκληρες φουσκώνοντας και ξεφουσκώνοντας φουσώντας το σουραύλι του, έπρεπε να δέχεται και όλη τη μεγαλοπρεπή και συνάμα αποκρουστική γενναιοδωρία κάθε μερακλή που με ένα ηχηρό «φτου!» του κόλλαγε κάθε τόσο επιδεικτικά κάποιο χαρτονόμισμα στο μέτωπο. Και βέβαια την ώρα του απολογισμού δε υπήρχε η ανάλογη «αποζημίωση» και το χρήμα μοιραζόταν κανονικά στα τέσσερα.

Κατά τα πρώτα χρόνια του πανηγυριού το ρεπερτόριο συνέθεταν κλασικά ακούσματα της παραδοσιακής μας μουσικής με την *Ιτιά*, τον *Αητό* και την *Παπαλάμπραινα* στην πρωτοκαθεδρία των τσάμικων και την *Μουρμούρα* ή το *Δυο μαύρα μάτια αγαπώ* στα συρτά. Με το πέρασμα των χρόνων, η μουσική άρχισε να εκφυλίζεται όπως συμβαίνει με κάθε τι νεωτεριστικό του σύγχρονου πολιτισμού μας και τα αυθεντικά δημοτικά μας τραγούδια, πραγματικά μνημεία τέχνης μουσικής και λόγου, αντικατασταθήκανε από το πλούσιο και πανηγυρτζίδικο ρεπερτόριο σύγχρονων ερμηνευτών, με κατισχύουσα την Έφη Θώδη.

Ο χώρος του χορού (το μπροστινό τμήμα της πλατείας πριν την είσοδο στο κατάστημα) ήταν μια αυθεντική πασαρέλα της εποχής. Εκεί κάθε νεανίς θα επιδείκνυε – συνάμα με τις χορευτικές της δυνατότητες – τα κάλλη της που το καινούριο της φόρεμα αναδείκνυε κι εκεί πολλές φορές (κυρίως παλαιότερα) γεννιόντουσαν οι σκέψεις για πολλά προξενιά. Μια καλή χορεύτρια, αν τύχαινε να είναι και λίγο όμορφη, εξασφάλιση τη μισή εγγύηση επιτυχίας ενός προξενιού. Η άλλη μισή εξασφαλιζόταν από πληροφορίες περί του «οικογενειακού» της και του πρότερου βίου της. Γνωρίζοντας οι κοπέλες αυτή την ιδιαιτερότητα του πανηγυριού, φρόντισαν – προς μελλοντικής τους εξασφάλιση – να δείξουν τις δεξιότητές τους στο χορό και να αποδείξουν την αξία τους ως υποψήφιας αργότερα σύζυγοι και μητέρες.

Το γλέντι κρατούσε έως τις πρώτες πρωινές ώρες και όταν πλέον οι οργανοπαίκτες είχαν κάνει «τη μπάζα» τους κι ετοιμαζόντουσαν για την πρωινή τους ξεκούραση, κάποιες σπάνιες φορές υπήρχε ένα ευχάριστο φινάλε και για μας τα παιδιά. Για μας που δεν είχαμε ακόμη αντιληφθεί ούτε την αξία της μουσικής μας παράδοσης, ούτε τη μαγεία της εξαίσιας Σέντζας, αυτής της ιδιότυπης χορογραφίας του τσάμικου που ως χωριό μας έκανε μοναδικούς. Είτε από τα κασετόφωνα των αυτοκινήτων που ήταν παραταγμένα κάτω από την πλατεία του καφενείου, είτε από κάποιο φορητό που θα είχε φέρει κάποιος, παίρναμε κι εμείς οι νεότεροι μέρος στο χορό, λικνιζόμενοι στον καθιερωμένο για την εποχή ρυθμό του «σέικ» με τα γνωστότερα για την εποχή *El Cumbachero*, *Voulez Vous*, *Daddy Cool* κλπ.

Τα ωραία πανηγύρια στο χωριό μας σταμάτησαν αρκετά χρόνια πριν αρρωστήσει ο μπαρμπα-Θανάσης και κλείσει αργότερα το καφενείο του (πραγματικό μνημείο κι αυτό της ιστορίας του χωριού μας). Όπως και πολλά άλλαξαν από τη στιγμή που ο ίδιος λόγω αδυναμίας του παραιτήθηκε, επαληθεύοντας ότι «*το χωριό έσβησε μετά το Μούρκο*». Όμως στη μνήμη μας, ούτε εκείνα τα όμορφα πανηγύρια μπορούν να σβήσουν, ούτε και κάθε εικόνα

από τον λατρεμένο τόπο μας που αναπαριστούμε κάθε τόσο με τα μάτια της ψυχής και που ίσως μάταια προσπαθούμε με περιγραφές να μεταλαμπαδεύσουμε στους νεότερους. Έχουν αλλάξει τόσο πολύ οι καιροί που όλα αυτά ίσως μοιάζουν με ένα βάζο αποξηραμένα λουλούδια.

Τα καφενεία μας

Τρία ήταν τα καφενεία του χωριού εκείνον τον καιρό: της κυρα-Γιαννίτσας, χήρας του Ανδρέα Κοτσιμπού, του Ι. Μανούκου (Μανουκoiάννου) και του Αθ. Γεωργίου (Μούρκου) αναφέροντάς τα από το μικρότερο στο μεγαλύτερο. Και τα τρία χαρακτηριζε η ιδιαίτερη γραφικότητα και η απόλυτη αυθεντικότητα, η δε ύπαρξή τους υποδείκνυε τη ζωντάνια του χωριού μας εκείνον τον καιρό. Και δεν ήταν μόνο καφενεία. Κυρίως μικρομάγαζα ήταν, μικρά παντοπωλεία που σέρβιραν και καφέ. Μερικοί δείχνανε μια ιδιαίτερη προτίμηση σε κάποια από αυτά και γινόντουσαν κάτι σα θαμώνες.

Της κυρα-Γιαννίτσας το μαγαζί ήταν ιδιαίτερα μικρό που μόλις χωρούσαν δύο από εκείνα τα παλιά στρόγγυλα μεταλλικά τραπεζάκια. Ένα δωματιάκι όλο κι όλο ήταν, κάτω από τον όροφο του σπιτιού της και αρκετά χαμηλότερα από το δρόμο, που έμοιαζε με υπόγειο. Αντίκρου της παλιάς δίφυλλης ξύλινης πόρτας με τα τζαμιλίκια φορτωμένος ο τοίχος με ράφια, ένα μέτρο μπρος του ο ξύλινος πάγκος και μπροστά του ακριβώς τα δύο τραπεζάκια, που στο ένα συνήθιζε να κάθεται ο συχωρεμένος ο Θανάσης ο Πολυζωίδης (ο Κούρνιας) και να απολαμβάνει τη μπύρα του μετά από κάθε ποδοσφαιρικό αγώνα με τον «Ανδρούτσο Γραβιάς». «*Πιάσε άλλη μια Amstel κυρα-Γιαννίτσα, έχει τρομερή ζέστα σήμερα!*» έλεγε και σε λίγο γέμιζαν αφρό τα πλούσια μουστάκια του.

Εκεί οι γυναίκες τις γειτονιάς προτιμούσαν να ψωνίσουν ότι τους έλλειπε, όχι μόνο από συμπάθεια στη χήρα, αλλά και γιατί γινόταν ευκολότερο το κουτσομπολιό κι εκεί κάθε μεσημέρι βρίσκαμε κι εμείς τα σχολιαρόπαιδα ευκαιρία για παιχνίδι στο γυρισμό μας από το σχολείο, κάνοντας μια σύντομη στάση για να αρχίσουμε να πετάμε τις σάκες μας από το δρόμο ψηλά κάτω στην αυλή, ξανά και ξανά, μέχρι να βαρεθούμε και να πάρουμε το δρόμο για το σπίτι.

Αυτό το μαγαζάκι, αν και τόσο μικρό, κατάφερε να δώσει στην άτυχη από τη μοίρα οικογένεια τη δυνατότητα να σταθεί στα πόδια της αξιοπρεπέστατα,

να μεγαλώσουν τα παιδιά της και να προκόψουν. Και σε αυτό, η κυρα-Γιαννίτσα και αδελφή της η Μαγδαληνή είχαν το ίδιο πάντα ισοβαρή ρόλο. Στην κατεδάφισή του για να κατασκευαστεί το σημερινό κτίριο ήμουν παρόν, αλλά σίγουρα τότε δεν είχα εκτιμήσει την αξία του. Ήταν διώροφο από την κάτω πλευρά του δρόμου, ατόφια παραδοσιακό όπως τα περισσότερα τότε, που ελάχιστα είχε εκτιμηθεί η αξία τους και χάθηκαν μέσα στο νεωτεριστικό πνεύμα της εποχής. Και δυστυχώς, δεν υπάρχει σήμερα κάτι να μας θυμίσει εκείνο το γλυκύτατο μαγαζάκι και το ωραιότατο κτίριο.

Ένα εξίσου γραφικό καφενείο ήταν και του Μανουκίαννου. Ευτυχώς το κτίριο υπάρχει, έχει συντηρηθεί με απόλυτο σεβασμό στην αρχιτεκτονική του φυσιογνωμία και καλοδιατηρημένο καθώς είναι θα μας θυμίζει για χρόνια κάποια παράδοξα παιχνίδια μας, την καλοσυνάτη μορφή του μπαρμπα-Γιάννη ή το αυστηρό κι επιβλητικό βλέμμα της κυρα-Γιούλας, τα αερόστατα που φτιάχναμε στην αυλή του και το μυσταγωγικό περιβάλλον του. Ναι, εκεί επικρατούσε θρησκευτική ηρεμία και γαλήνη, μακριά από τις φωνές και τις φασαρίες του διπλανού μαγαζιού του Γεωργίου. Λίγοι θαμώνες σε εκείνα τα βαθύ καφέ ξύλινα τραπεζάκια, τα απόλυτα εναρμονισμένα με τις όμοια βαμμένες ψάθινες καρέκλες, λίγα λόγια, ευγενικά και όμορφα καθότι η παρουσία γυναικός δεν επέτρεπε εκτροπές και πολύ σοφία από τον στωικό μαγαζάτορα. Δεν πήγαινες εκεί να διασκεδάσεις, πήγαινες να ευχαριστήσεις ευλαβικά με ένα ποτήρι κρασί το Θεό που σου έδωσε τον άρτον τον επιούσιο μετά από μια τρομερά κοπιαστική μέρα.

Σε εξοπλισμό ήταν αρκετά μεγαλύτερο της κυρα-Γιαννίτσας αλλά υστερούσε σημαντικά από του Μούρκου. Θύμιζε περισσότερο καφενείο και λιγότερο παντοπωλείο, όπως κάποια σύγχρονα που προσπαθούν να μοιάσουν με παραδοσιακά. Ο χαμηλός φωτισμός λόγω της θέσης του και των περιορισμένων ανοιγμάτων του δημιουργούσε μια ιδιαίτερη ατμόσφαιρα, σχεδόν αποκρυφιστική. Αυτή η έλλειψη φωτισμού έκανε αργότερα, όταν λίγο μεγάλωσα,

την κυρα-Γιούλα πολλές φορές να με περνά για το γιο της «*ήρθες Γιωργάκη μ*» μόλις δρασκελίζα το κατώφλι. Και ίσως γι' αυτό να με αγαπούσε τόσο, επειδή μικρός της τον θύμιζα. Ίσως πάλι γιατί ήταν καλή φίλη της γιαγιά μου (τι θα 'κουσε και από τις δυο τους εκείνη η δόλια η μουριά!).

Το μαγαζί του Μούρκου ήταν σωστό παντοπωλείο γιατί εμπορευόταν τα πάντα. Πέρα από τα συνηθισμένα είδη, πουλούσε όσπρια, κρέατα, κατεψυγμένα ψάρια, ακόμη και οικοδομικά υλικά. Λίγο πονηρός ο μπαρμπα-Θανάσης στο καντάρι αλλά πάντα βοηθούσε όταν ήθελες κάτι και πάντα ήξερε να ξεφεύγει στις δύσκολες καταστάσεις. «*Δεν το ζύγισες σωστά*» τύχαινε να διαμαρτυρηθεί καμία πελάτισσα. «*Να το ξαναζυγίσουμε*» έλεγε πρόθυμα και με μια αδέξια κίνησή του χυνόταν το μισό κι έβαζε τις φωνές. «*Βλέπεις τι μου κάνεις!*». Εκεί είδαμε κάποια από τα έργα που παίζονταν στους κινηματογράφους, εκεί ξενυχτούσαν οι μεγαλύτεροι το πρωί της Πρωτοχρονιάς παίζοντας «31» κι εκεί ερχόντουσαν κάθε τέσσερα χρόνια οι βουλευτές προς άγραν ψήφων. Εκεί, μέσα στο μαγαζί ή έξω κάτω από τη μουριά, οι κάτοικοι του χωριού καθημερινά νομοθετούσαν και λογομαχούσαν, κάνοντας εμάς τους μικρότερους να πιστέψουμε ότι οι επόμενες γενιές θα είναι πιο λογικές και πιο ήρεμες. Ακόμη δεν ξέραμε ότι το κανιανίτικο αίμα δε σταματά ποτέ να βράζει.

Ένα όμως πιστεύω θα μείνει από εκείνο το καφενείο αξέχαστο: «τα κοκορέτσια» όπως λέγαμε εκείνα τα πολύ μικρά κομμάτια κοκορετσιού, σαν τα νύχια μας, που κόστιζαν μία δραχμή το καθένα, και που έψηνε ο μπαρμπα-Θανάσης κάθε Σάββατο. Δύσκολα θα καταφέρει να πετύχει ξανά κανείς τέτοια νοστιμιά. Ακόμη και ο Πουρνάρας στο πάνω χωριό, το Οινοχώρι, που φημιζόταν για την τέχνη του στο κοκορέτσι, για μένα που είχα την τύχη να την απολαμβάνω συχνά, δεν τον ξεπέρασε. Όλο το χωριό το Σάββατο το απόγευμα μοσχοβολούσε και κυριαρχούσε μια αίσθηση μαγική, μια δύναμη ελκτική που δύσκολα μπορούσες να την υπερνικήσεις και να την αποφύγεις.

Τη δύναμη αυτή νομίζω μπορεί να την εκφράσει καθαρότατα ένα περιστατικό που κάποτε μου εξιστορήσανε: ήτανε Σάββατο και θέρος και κάποιος νέος (τι σημασία έχει ποιος;) είχε πάει από νωρίς να βοηθήσει τους δικούς του στο δέσιμο των δεματιών. Ο άμοιρος περίμενε πώς και πώς εκείνη τη μέρα να απολαύσει το θεσπέσιο κοκορέτσι. Η ώρα περνούσε, πέρασε το μεσημέρι, έφτασε απόγευμα και η δουλειά ακόμη ατέλειωτη. Ένας φόβος τον κυρίεψε, μη τυχόν αργήσει και δεν προλάβει, μη τυχόν και πουληθεί όλο το «εμπόρευμα». Βλέποντας τον ήλιο να κρύβεται πίσω από την κορφή του Αϊ-Βασίλη και νιώθοντας το σούρουπο να απλώνεται σε λίγο σαν ένα μαγικό πέπλο, δεν άντεξε: *«Μάνα, πριν εκατό χρόνια στην Αμερική οι άνθρωποι σκοτωθήκανε για το οκτάωρο και μεις θα δουλεύουμε ακόμη σα σκλάβοι!»* Και μονομιές παρατά τα δρεπάνια και ξεκινά για το χωριό.

Δεν ήταν ούτε ασυνείδητος ούτε έλλειψη σεβασμού χαρακτήριζε εκείνον το νέο. Όμως αυτή η μυρουδιά του κοκορετσιού, που μπορεί να μην έφτανε ως εκεί αλλά η φαντασία του τη δημιουργούσε τόσο ζωντανή, τόσο έντονη, τον είχε μαγέψει σα σύγχρονη Κίρκη και τον έκανε να φερθεί τόσο ατίθασα. Σε όλη τη διαδρομή προς το χωριό εφιαλτικά ηχούσαν τα λόγια του Μούρκου που η αγωνία του έπλαθε: *«Τώωωωρα!. Να 'ταν κι άλλο!»* Και με αυτή την αγωνία και λαχτάρα *«θα προλάβω; θα προλάβω;»* ανέβαινε όλο και πιο γρήγορα, αγκομαχώντας όλο και πιο έντονα να προλάβει τουλάχιστον έστω τα τρία-τέσσερα τελευταία κομμάτια και να δικαιολογηθούν απόλυτα οι ενοχές του που άφησε μόνους τους δικούς του.

Η μάνα του μπορεί να απογοητεύτηκε στιγμιαία με τον αγώνα που είχε μπροστά της να τελειώσει το δεμάτιασμα, αλλά βλέποντάς το σπλάχνο της να ανηφορίζει προς το χωριό, όλο σβελάδα και δύναμη, διαλέγοντας το δρόμο των αισθήσεων από το δρόμο της λογικής όπως συμβαίνει σε κάθε συναισθηματικά υγιή νέο, κατά βάθος χαιρόταν για το καυτό αίμα που κυλούσε στις φλέβες του. Και σαν κάθε μάνα που δε θέλει ποτέ να κάνει κακή σκέψη για

το παιδί της αρπάζει το δρεπάνι και αυτόματα τον δικαιολογεί: «*παιδί ειν' ακόμη!*».

Οι σημερινοί ιδιοκτήτες θα πρέπει να το καταλάβουν και να παραδεχτούν ότι εκείνα τα καφενεία δεν τους ανήκουν! Μπορεί να τους ανήκουν τα ντουβάρια και η γη που αυτά πατούν, όμως όλα τα άλλα είναι κοινά. Οι αναμνήσεις, οι εικόνες που κουβαλούμε μέσα μας, οι προσωπικές σχέσης αγάπης ή διαμάχης που αναπτύξαμε σε αυτά, με άλλα λόγια η ίδια η τοπική ιστορία μας. Και αυτή την ιστορία θα κάνουμε το παν για να την κρατήσουμε κοινή και ζωντανή. Ας μας δικαιολογήσουν!

Στην Παναγίτσα

Δεν ήθελες περισσότερο από μία ώρα να φτάσεις από το Μηχανοστάσιο στο εκκλησάκι της Παναγίτσας ψηλά στον Αϊ-Βασίλη, από κείνο το στενό μονοπάτι που είχε την τύχη να μένει πάντα προσβάσιμο, γιατί τουλάχιστον δυο φορές το χρόνο ανέβαινε όλο το χωριό να τιμήσει την Υπεραγία Θεοτόκο και Παναγία μητέρα όλων μας. Η μία ήταν στον εορτασμό της Ζωοδόχου Πηγής όπου κατεβάζαμε την αγία εικόνα Της μετά την απαραίτητη δοξολογία που γινόταν στο εκκλησάκι, ώστε να εξασφαλιστούν οι κατάλληλες καιρικές συνθήκες για τη γεωργική παραγωγή. Σε όλη τη διαδρομή κατά το κατέβασμα, γλυκά ηχούσε η φωνή του Παπαθανάση που προπορευόταν με το άγιο εικόνισμα στα χέρια. Και μόνο όταν φτάναμε στο Μηχανοστάσιο σταματούσε τελώντας το τελικό στάδιο της λιτανείας πριν αυτό αναπαυθεί στον ιερό χώρο των Αγίων Αποστόλων.

Η εικόνα επέστρεφε στο ξωκλήσι λίγο αργότερα και στις 8 του Σεπτεμβρη, στη Γέννηση της Παρθένου, ήταν η δεύτερη φορά που όλο το χωριό ξανάπαιρνε το ανηφορικό δρομάκι για τον Αϊ-Βασίλη. Τα γαϊδουράκια ρυθμικά και αγόγγυστα το ένα πίσω από τα άλλο χτυπούσαν τα πέταλά τους και καθάριζαν το μονοπάτι από όποιο εμπόδιο τύχαινε να βρεθεί, φορτωμένα τιςπραμάτειες των νοικοκυραίων για το μεγάλο γλέντι που θα ακολουθούσε. Και αλήθεια, δεν

υπήρχε μεγαλύτερη χαρά από εκείνη τη μέρα που μετά τη θεία λειτουργία στηνόταν ένα σωστό πανηγύρι στον πανέμορφο υπαίθριο χώρο.

Σε ένα μεγάλο πλάτωμα με αιωνόβιες γύρω του βελανιδιές κάθε οικογένεια έστρωνε μια κουρελού που σε λίγο γέμιζε με πίτες, ελιές τυριά, αβγά, κεφτεδάκια και κοντοσούβλι ψημένο από την προηγούμενη. Το κρασί κελάρυζε κάθε τόσο με τα συχνά κεράσματα και τις εγκάρδιες ευχές, που, αν κάποιος μας έβλεπε θα πίστευε πως είμαστε το πιο αγαπημένο και μονιασμένο χωριό! Πού να γνώριζε ότι το κανιανίτικο DNA είναι τόσο ισχυρό που μένει αναλλοίωτο για γενεές δεκατέσσερις. Και μετά από κάποιο χρονικό διάστημα που τα εσωτερικά μας είχαν λαδωθεί για τα καλά, αργά και σταθερά, σαν σε πανάρχαια ιεροτελεστία σηκώνονταν επιβλητικά δυο – τρεις να σύρουν το χορό, εκτελώντας ένα σιωπηλό και βέβαιο κάλεσμα, για να συμμετάσχουν σε λίγο όλοι ανεξάρτητα σε εκείνα τα αυθεντικά τσάμικα που μόνο αυτοί ήξεραν να χορεύουν τόσο όμορφα.

Μόνο εμείς τα παιδιά δεν ενδιαφερόμασταν για την τεχνική και τον συγχρονισμό της Σέντζας, αυτού του ιδιότυπου τσάμικου που οι Κανιανίτες «δίνανε ρέστα» και κατηγοριζάμε για τις «κούνιες», δύο γέρικες βελανιδιές πλάι σε ένα ρεματάκι που στα γερά τους μπράτσα δέναμε δύο τριχιές για κούνιες. Μέχρι αργά το μεσημέρι που το γλέντι σταματούσε δεν παύαμε να συναγωνιζόμαστε ποιος θα φτάσει πιο ψηλά, αν και τους πιο μικρούς το μεγάλο ύψος τους τρόμαζε. Όμως ήταν τόσο απολαυστικό, τόσο συναρπαστικό αυτό το ξαφνικό σα σαΐτα κάθε φορά τίναγμα στον αέρα και παρόλη τη θέα του ρέματος από κάτω που το έκανε ακόμη πιο εκφοβιστικό, δε θέλαμε με τίποτα να σταματήσει.

Κάποιοι πάλι διάλεγαν ένα περίπατο σε εκείνη τη μαγευτική φύση ή πήγαιναν μέχρι τον Αϊ-Θανάση, ένα γραφικό παμπάλαιο εκκλησάκι που η απληστία εξαφάνισε κι έστησε λίγο πιο πέρα ένα άλλο (από καθαρή κοινωνική υποχρέωση ασφαλώς και όχι από θρησκευτικό χρέος) αναμφισβήτητο μνημείο

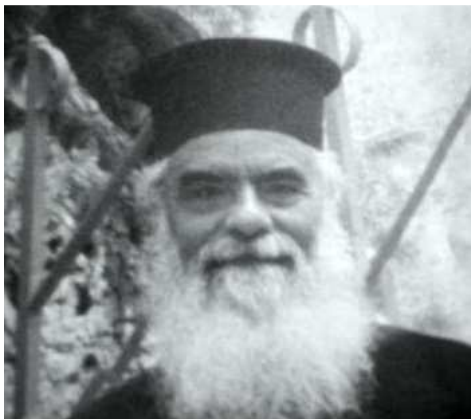
της ανθρώπινης παράνοιας. Ότι ακόμη και οι Τούρκοι σεβάστηκαν, εξαφανίστηκε από Έλληνες Χριστιανούς κι ελεήμονες! Και ασφαλώς δεν αναφέρομαι στους απλούς εργαζόμενους και βιοπαλαιστές. Άλλοι πάλι διάλεξαν να πάνε προς τη «Φτελιά» ή τα «Ταμπούρια» δύο επίσης παμπάλαιες πέτρινες βρύσες χτισμένες για το πότισμα των ζώων (να υπάρχουν άραγε ακόμη;) όπου το νερό έβγαινε με μια ειδική τρύπα και χυνόταν σε μια σκαλιστή πέτρινη λεκάνη.

Μερικά χρόνια αργότερα που κάποιοι είχαν φτάσει στην Παναγίτσα με αυτοκίνητα συνήθιζαν να συνεχίζουν το γλέντι στο γειτονικό Οινοχώρι όταν οι περισσότεροι έπαιρναν το δρόμο της επιστροφής. Με πρωτοστάτη τον αιώνιο Γεώργιο Κολίγα, γέμιζαν οι καρότσες των μικρών φορτηγών και άδειαζαν μόνο όταν φτάναμε στο μαγαζί του Πουρνάρα, που μόλις μας έβλεπε αντιλαμβανόταν αυτόματα τι θα συνέβαινε και τι η καλή του τύχη του επιφύλασσε. Κάποια χρονιά ήταν τόσο μεγάλο το μεράκι που μόλις επιστρέψαμε στο χωριό ο Γιώργος δεν άντεξε, «*κατεβείτε όλοι*» διατάζει και ξεκινά στα Παλιούρια ένα καινούριο τρικούβερτο γλέντι με το «Κολιγέικο» και το «Γαλανέικο» να πρωτοστατούν όπως πάντα. Εκείνο το γλέντι κράτησε ως το σούρουπο και θαρρώ ήταν μια από τις ωραιότερες εμπειρίες που έζησα.

Δυστυχώς εκείνο το τοπίο δεν υπάρχει πια. Η όλη μας δραστηριότητα σήμερα περιορίζεται μόνο στο παλιό εκκλησάκι της Παναγίτσας και στην ανάλογα περιορισμένη αυλή του, που γλίτωσε από τη βάνουση κερδοσκοπική μανία. Χάρη ομολογουμένως στην πολύτιμη προσπάθεια της εκκλησιαστικής μας επιτρόπου Βησσαρίας, κάθε 8η του Σεπτέμβρη καταφέρνουμε ακόμη (ως πότε άραγε;) να βρισκόμαστε εκεί για να εκκλησιαστούμε, ενώ ύστερα φεύγουμε βιαστικά. Γιατί δεν υπάρχει τίποτε πλέον που να μας κρατά. Ούτε η σκαμμένη σαλατομείο γύρω ύπαιθρος, ούτε οι γέρικες βελανιδιές, ούτε τίποτα. Μόνο οι αναμνήσεις απομένουν να μας θυμίζουν τα όμορφα εκείνα χρόνια και ταυτόχρονα να μας πονούν για το αγιάτρευτο κακό που σήμερα βλέπουμε.

Άνθρωποι του χωριού μας

Ο παπα-Θανάσης

Το να γράψει ή να πει κάποιος κάτι για τον παπα-Θανάση, τον παπά μας, ίσως φανεί κοινότυπο, γιατί όλοι γνωρίζουμε τη μοναδικότητα της προσωπικότητάς του. Όμως, κάτι σα χρέος ίσως δημιουργεί την ανάγκη για μια μικρή αναφορά σε αυτή τη βιβλική μορφή του χωριού μας, που όσοι ευτυχίσαμε να βρεθούμε έστω και λίγο κοντά της, μπορώ να πω με βεβαιότητα ότι καταφέραμε να γίνουμε ως άνθρωποι κάπως καλύτεροι. Δεν ήταν απλώς ένας καλλικέλαδος ιερέας και ευγενικός ως φυσιογνωμία άνθρωπος. Δεν ήταν μόνο ένας πιστός ταγμένος στον ιερό σκοπό του και συνάμα ένας κοινός θνητός και ικανότατος οικογενειάρχης. Ήταν το προσωποποιημένο όριο μεταξύ συμβατικότητας και αγιοσύνης.

Τον θυμάμαι να μας διδάσκει την Αγάπη εκείνα τα όμορφα σχολικά μας χρόνια σε κάποια μαθήματα κατηχητικού που για πολύ μικρό χρονικό διάστημα είχαν επιβληθεί, καθώς και για πολλά χρόνια αργότερα στο τέλος κάθε κυριακάτικης λειτουργίας. Όμως, ως «και παπάς και ζευγάς» που λέει ο λαός μας, δεν ήταν δυνατό να αποδεσμευτεί από τα εγκόσμια και να ακολουθήσει το δρόμο του απομονωτισμού ή του αναχωρητισμού. Ήθελε κι αυτός σαν άνθρωπος να ζήσει λίγο πιο έξω από το θεάρεστο έργο που υπηρετούσε και αρκετές φορές έτυχε να πάρει το δρόμο για το τότε καφενείο του Μούρκου που

μαζευόταν το απόγευμα όλος ο ανδρικός πληθυσμός. Και μονομιάς, μόλις η μαυροφορεμένη του φιγούρα γινόταν αντιληπτή, έπαυε κάθε καυγάς και κάθε «σταυρολόγημα».

Μέσα στο όλο αγάπη πρόσωπό του εύκολα μπορούσε να διακρίνει κανείς ένα έντονα σπινθηροβόλο βλέμμα, αυστηρό πολλές φορές και επικριτικό. Δε χρειαζόταν να πει τίποτε ο παπάς μας για να υποδείξει το κάθε φορά απαιτούμενο. Δε χρειαζόταν καν να οργισθεί και να εξομοιωθεί με τους υπολοίπους, μεγαλώνοντας έτσι την απόσταση από τα ανθρώπινα που επέβαλε ο θείος προορισμός του. Αν και κοινός θνητός, μπορούσε με ευχέρεια να κινείται μεταξύ των κόσμιων και των υπερκόσμιων. Κατάφερνε να δίνει μαθήματα αγωγής και ευσέβειας όχι μόνο με την ιδιότητά του ως ιερέας αλλά και με την ίδια του την προσωπικότητα. Γαλήνιος και ορθολογικός ή αυστηρά επικριτικός όταν οι περιστάσεις το απαιτούσαν, πάντα κανείς εκλάμβανε το πρέπον και το σωστό μέσα από το λόγο του ή το βλέμμα του.

Όνειρό του ήταν να γίνει παπάς στο χωριό μας και το κατάφερε. Και «αν δεν είχαμε και θυμιατό», όπως προφανώς καλοκάγαθα θα ήθελε να τον πειράξει ο Παναγιώτης ο Κομπολός (σύμφωνα με κάποια περιγραφή του γιου του Αντώνη) και θυμιατό τελικά βρέθηκε και ολόκληρο εκκλησίασμα κατάφερε να σταθεί κοντά του ώστε να χαιρόμαστε για χρόνια ολόκληρα την κάθε γιορτή της Χριστιανοσύνης. Μπορεί να δυσανασχετούσε κάποιες φορές με τα «φουστάνια» όπως αποκαλούσε τα ράσα του, αλλά όλοι γνωρίζουμε ότι τα αγάπησε και τα τίμησε όσο ελάχιστοι ιερείς. Μπορεί επίσης να κουράστηκε με τα χρόνια να εκτελεί τον ιερό σκοπό του, αλλά ποτέ δεν έπαψε να τον υπηρετεί. Μόνο στα βαθιά του γεράματα, όταν οι δυνάμεις του τον εγκατέλειψαν οριστικά, έχασε το χωριό το γλυκύτερο εκκλησιαστικό αηδόνι του.

Δεν είχανε ακόμη τελειώσει το Δημοτικό οι πιτσιρικάδες του χωριού όταν κάποιο απόγευμα παίζανε σουτάκια έξω από το σπίτι του Κώστα του Μερμήρη

και ο Γιάννης ο γιος του είχε κατεβάσει από τα νεύρα του όλα τα άγια. Σε λίγο αναπάντεχα ξεπροβάλει ο παπα-Θανάσης να ανηφορίζει από την εκκλησιά μας. Αυθόρμητα ο μικρός πάει και του φιλά με σεβασμό το χέρι. «*Να μη βρίζεις καλό μου, δεν είναι σωστό!*» τον παρατηρεί εκείνος καλοκάγαθα. «*Δεν βρίζω παππού!*». «*Καλά, αλλά να μη ξαναβρίζεις*» του ξαναλέει. Το να μη βρίζεις για τον ίδιο, πέραν της πρέπουσας συμπεριφοράς, σήμαινε και το να προσπαθείς να γίνεις καλύτερος άνθρωπος. Και αυτό, σε μεγάλο βαθμό νομίζω το πέτυχε.

Μπορεί να μην έχω καμιά ιδιαίτερη σχέση με τα Θεία πλην της παραδοσιακής, έτυχε όμως να βρεθώ σε πολλές εκκλησίες και πολλά μοναστήρια και ομολογώ ότι πουθενά δε συνάντησα τόσο καλλικέλαδη φωνή σαν του παπα-Θανάση. Και δε νομίζω η άποψη αυτή να είναι μεροληπτική, γιατί πολλές φορές θυμάμαι άλλους, ξένους με το χωριό μας, που έτυχε κάποια Κυριακή να βρεθούν στη Θεία Λειτουργία, να μας αποκαλούν πολύ τυχερούς που είχαμε ένα τέτοιο καλλικέλαδο παπά. Όμως αυτή η καλλιφωνία του δεν ήταν τελικά ανεξάρτητη με την ψυχή του και τον χαρακτήρα του. Αυτά την κάνανε τόσο ζεστή και γλυκιά και δίνανε αντίστοιχα την ίδια γλυκύτητα στο όμορφο πρόσωπό του.

Την απλότητα και ταπεινότητα του χαρακτήρα του παπά μας μπορεί εύκολα να διακρίνει κανείς με την είσοδό του στο κοιμητήριο του χωριού, όταν αντικρίσει τον ελάχιστο χώρο που ποτέ του ο ίδιος διαπραγματεύτηκε. Ούτε υπερβολές, ούτε καμιά διάθεση προβολής χαρακτηρίζει την ύστατη κατοικία του. Σεμνά και ισορροπημένα, συνεχίζει όμοιος προς ομοίους να συνυπάρχει αρμονικά με τους εκλιπόντες συγχωριανούς του. Άραγε να βλέπουν ακόμη εκείνο το χαρακτηριστικό επικριτικό βλέμμα του και να σταματούν την κάθε φιλονικία τους (γιατί ακόμη κι εκεί που βρίσκονται γνήσιοι Κανιανίτες θα παραμένουν και δε θα χάνουν ευκαιρία για τσακωμό) ή θα έχουν μάθει με το πέρασμα των χρόνων κάποια από τα τόσα που κάθε Κυριακή τους δίδασκε και δε θα χρειάζεται η οποιαδήποτε - έστω και οπτική - παρέμβαση;

Ας είναι όλοι τους αναπαυμένοι και αν όπως λένε οι ψυχές βλέπουνε και ακούνε, θα γνωρίζουν ότι και το έργο τους στην επίγεια ζωή τους αναγνωρίστηκε και οι ίδιοι αγαπηθήκανε και τιμήθηκαν από τους απογόνους τους όπως ακριβώς τους άξιζε. Και ανάμεσά τους, όσο ταπεινά και αν έδρασε εν ζωή ο παπα-Θανάσης, δεν μπορεί παρά να έχει την πρωτοκαθεδρία. Τουλάχιστον εκεί του αξίζει!

Ο μπαρμπα-Βασίλης ο γραμματικός

Μια από τις πιο γραφικές μορφές του χωριού μας ήταν ο μπαρμπα-Βασίλης ο Κολίγας, ο «γραμματικός» όπως τον αποκαλούσαν γιατί δούλευε ως γραμματέας της κοινότητας. Πρωί-απόγευμα, κάθε φορά που περνούσες από το κοινοτικό γραφείο άκουγες από το ανοιχτό παράθυρο το χαρακτηριστικό «*τικ-τακ, τικ-τακ-τακ*» της παλιάς γραφομηχανής (το αποκλειστικό εργαλείο της δουλειάς του) και τον επίσης χαρακτηριστικό ήχο που καθάριζε κάθε τόσο το λαϊμό του. Και όταν η ώρα είχε περάσει για τα καλά και η σύναξη στο καφενείο είχε σχεδόν ολοκληρωθεί, κλείδωνε το γραφείο και με εκείνο το αργό και σταθερό βήμα του ξεκινούσε να συναντήσει τη δική του παρέα, στηριζόμενος στη μαγκούρα του που περισσότερο για συντροφιά είχε παρά για στήριγμα.

Αγέρωχη και επιβλητική φυσιογνωμία, αληθινά λεβέντικη παρά το βάρος των τόσων χρόνων του, μας μπέρδευε πάντα εμάς τους πιτσιρικάδες, γιατί όταν θύμωνε παγώναμε με το αυστηρό βλέμμα του, αλλά και όταν γελούσε, η ματιά του ήταν και πάλι τόσο αυστηρή, που δεν ξέραμε αν πραγματικά γελούσε ή μας κορόιδευε, έτοιμος να αρπάξει το ραβδί του και να μας περιποιηθεί για τα καλά. Μόνο στο καφενείο, όταν ακουγόταν κανένα πετυχημένο αστείο γινόταν άλλος άνθρωπος, γελούσε με την καρδιά του, τόσο που το πρόσωπό του κοκκίνιζε και τα μάτια του δάκρυζαν. Και τότε, τι παράξενο, βλέπαμε στον αυστηρό βράχο τα μάτια μικρού παιδιού, γλυκά και αθώα, που τα σκούπιζε με το μαντήλι που έβγαζε κάθε τόσο από την τσέπη του πάντα καθαρού σακακιού του.

Το αντίθετο συνέβαινε με τη γυναίκα του την Παναγιού. Γέλαγε με την ψυχή της καλοκάγαθα και αθώα, που ακόμα και όταν θύμωνε δεν άλλαζε εκείνο το καλότροπο και γεμάτο καλοσύνη βλέμμα της. Κι εμείς, ποτέ δε την φοβηθήκαμε σαν παιδιά γιατί δεν ξέραμε πότε ήταν πραγματικά θυμωμένη και πότε υποκρινόταν και πάντα περνούσαμε τις όποιες παρατηρήσεις της ή απειλές όταν κάναμε καμία σκανταλιά, «*τώρα να δείτε τι έχετε να πάθετε!*», σαν ένα

καλοπροαίρετο αστείο. Ακόμη και όταν έπιανε την «κλάρα» για να μας δείρει ποτέ της δεν το έκανε. Το πολύ-πολύ να μας χάιδευε με αυτή στα πόδια, «*να πάρει και αυτή, πάρει κι αυτή!*», σα να ήθελε να μας συνετίσει.

Κάποιο καλοκαιράκι η αδελφή μου θέλησε να βγει βόλτα με τη φίλη της τη Γιώτα και δε θυμάμαι γιατί επέμενε να με πάρουν κι εμένα μαζί τους. Φωνάξαμε τότε και τη Γιούλη που ήμασταν συνομήλικοι, ώστε να έχω κι εγώ κάποιον για παρέα. Ήταν η εποχή της *Μανίνας* και της *Κατερίνας* και οι δύο μεγαλύτερες είχαν αναλύσει όλο το περιεχόμενό τους. Η Γιούλη προσπαθούσε η άμοιρη να ισορροπήσει ανάμεσα στις κοριτσίστικες αγωνίες των δύο μεγαλύτερων και σεμένα που όλα αυτά τα βαριόμωνα και κάθε τόσο λοξοδρομούσα την κουβέντα σε άλλα θέματα.

Χωρίς να το καταλάβουμε φτάσαμε κοντά στα Καστέλια. «*Πω πω, θα με σκοτώσει ο παππούς!*» πετάγεται κάποια στιγμή η Γιούλη, συνειδητοποιώντας το χρόνο που πέρασε. Μπορεί εκείνον τον καιρό τα καλοκαίρια στο πάνω χωριό, το Οινοχώρι, να σμίγαμε όλα τα παιδιά σε μια παρέα, από δεκάχρονα μέχρι εικοσάχρονα και να γυρνούσαμε σπίτι αργά το βράδυ, αλλά στο δικό μας, το “κάτω χωριό” , αν και θυγατρικό του πάνω, τα πράγματα ήταν εντελώς διαφορετικά. Πριν καλά-καλά σουρουπώσει θα έπρεπε τα κορίτσια να είναι στο σπίτι. Και η παρέα βέβαια με αγόρια μόνο μετά από την κατάλληλη έγκριση. Δύσκολα σε αυτή την παρέα να συμμετείχε τότε κάποιο άλλο αγόρι που δεν θα είχε αδελφή όπως εγώ. Ευτυχώς τα πράγματα δεν άργησαν να αλλάξουν και να εκπολιτιστεί και το δικό μας χωριό.

Με αυτή την αγωνία, αν θα προλάβουμε να γυρίσουμε πριν το σούρουπο όπως έπρεπε, αρχίσαμε να επιταχύνουμε κάπως το βήμα, αλλά γρήγορα κουραστήκαμε. Και όταν φτάσαμε στη «μεγάλη κατηφόρα» τελικά παραιτηθήκαμε. «*Ε, δε θα γίνει και τίποτε αν λίγο αργήσουμε*» φαίνεται να είπε

κάποιο από τα μεγαλύτερα κορίτσια και συνεχίστηκε η ανάλυση με το ίδιο πάθος όπως και πριν.

Το σούρουπο μας βρίσκει λίγο μετά το μαντρί του Μάνταλου και μόλις παίρνουμε τη στροφή στο εκκλησάκι βλέπουμε μια φιγούρα να κινείται από του Βελέτζα βιαστικά προς εμάς. «*Ο παππούς!*» φωνάζει με αγωνία η Γιούλη, έντρομη για το τι θα επακολουθούσε. Μόλις ο μπαρμπα-Βασίλης μας βλέπει σταματά και αρχίζει να κουνά απειλητικά τη μαγκούρα του. Σε όλα αυτό το διάστημα των διακοσίων περίπου μέτρων που μας χώριζε σχημάτιζα μέσα μου την αυστηρή μορφή του και προσπαθούσα να φανταστώ τον πόνο που θα προξενούσε η μαγκούρα στα πλευρά μας. Ταυτόχρονα, για να παρηγορηθώ, έφερνα και τη μορφή της Παναγιούς, αν και θυμωμένη, να μας κοιτά και πάλι με εκείνη τη γλυκύτατη ματιά σα να μας λέει «*δεν πειράζει!*».

«*Τον βρήκατε το δρόμο;*» ρωτά ο μπαρμπα-Βασίλης μόλις φτάσαμε. «*Παππού!*» πάει να απολογηθεί η Γιούλη αλλά εκείνος αυτόματα την κόβει, καταλαβαίνει ότι τίποτε το κακό δεν είχε κάνει και προσπαθεί να γλυκάνει την αγωνία της: «*άντε, πάμε σπίτι τώρα, νύχτωσε*». Και συνεχίσαμε το δρόμο της επιστροφής με τον ίδιο αργό ρυθμό που ξεκινήσαμε, γιατί δεν μπορούσε ο δόλιος να κινηθεί γρηγορότερα. Βάδιζε αμίλητος σε όλη τη διαδρομή, σα να συνηγορούσε με τη σιωπή του σε όσα άκουγε από το στόμα των δύο μεγαλύτερων κοριτσιών. Μόνο καμιά φορά ακουγόταν που καθάριζε το λαιμό του, σα να ήθελε να μας θυμίσει την παρουσία του που μόνο το αργόσυρτο «*τακ-τακ*» του ραβδιού του την υποδήλωνε.

Δε χρειάστηκε να φωνάξει ή να μας επιπλήξει ο μπαρμπα-Βασίλης. Έκανε το χρέος του όπως έπρεπε ως υπεύθυνος, φύλακας πιστός, ώστε να μη χρειαστεί να λογοδοτήσει στα παιδιά του για τα εγγόνια του. Και ταυτόχρονα έδωσε το μάθημα που έπρεπε σε αυτά. Κανένα παιδί δε θα τολμούσε να ξαναβάλει σε ανάλογη αγωνία ένα γέρο άνθρωπο.

Από κείνο το βράδυ για καιρό προσπαθούσα να κατανοήσω το πραγματικό βλέμμα αυτού του γέροντα. Ήταν εκείνο το αυστηρό και απόμακρο που συνήθως βλέπαμε ή το άλλο, το αθώο και καλοσυνάτο, βλέμμα μικρού παιδιού, που κάποιες φορές τύχαινε να γίνει αντιληπτό όταν γέλαγε στο καφενείο; Μια απορία μου που δε λύθηκε ποτέ, γιατί προφανώς υπήρχαν και τα δύο, όπως συνέβαινε με όλους τους «παλιάς κοπής» δικούς μας εκείνης της γενιάς που μας διδάσκανε και μας γαλουχούσανε, όχι μέσα από τα βιβλία και τις σύγχρονες θεωρίες διαπαιδαγώγησης, αλλά μέσω της μεθόδου της βιωματικής μάθησης. Ας είναι όλοι τους καλά εκεί που βρίσκονται.

Ο γερο-Κουνούπης, ο μη ρεμπέτης

Αρκεί μια απλή αναφορά στο παρελθόν για το χωριό μας, ένα απλό επεισόδιο, για να μας δημιουργήσει εικόνες έντονες και να μεταφερθούμε σε μια άλλη εποχή, εκεί που γεννηθήκαμε και τόσο αγαπήσαμε. Μια τέτοια έτυχε κάποια στιγμή να ακούσω που αφορά το γερο-Κουνούπη, τον πατέρα της Διαμάντως της Μούρκαϊνας. Ήταν προεκλογική περίοδος και όπως κάθε τέλος τετραετίας οι πολιτικοί λεβέντες μας θυμήθηκαν τη ψηφοφόρο βάση (το «λαουτζικό» όπως υποτιμητικά μέσα τους ασφαλώς θα αποκαλούσαν) κι επισκέπτονταν προς άγρα ψήφων τα καφενεία των χωριών να πείσουν τους απλοϊκούς πολίτες για τα μεγαλεπήβολα σχέδια τους. Για άλλη μια φορά «να τους τάξουν» και «την ψυχή τους να ρημάξουν» που λέει και το τραγούδι.

Μια τέτοια επίσημη επίσκεψη ήταν και αυτή του βουλευτή Αθανασίου Γκελεστάθη. Όλο το χωριό είχε συγκεντρωθεί για να διαπιστώσει και πάλι λίγο αργότερα το μάταιο των ελπίδων του. Γελαστός ο βουλευτής και αφειδώς πολλά υποσχόμενος, κοίταζε με περισσή έπαρση τα πονεμένα βλέμματα που λαχταρούσαν τις καλύτερες ημέρες που υποσχόταν ότι θα ερχόντουσαν. Μερικοί αθώα αφελείς, άλλοι δουλικοί γιατί όλο και κάποιο προσωπικό συμφέρον θα υπήρχε, κάποιοι - πολιτικά αντίθετοι - λίγο καχύποπτοι έως και ερεθιστικοί, σχημάτιζαν όλοι τους την πολυποίκιλη ομήγυρη της τοπικής ψηφοφόρου βάσης που σε ένα ελάχιστο βαθμό καθόριζε και την πορεία της χώρας. Μόνο ένας καθόταν και άκουγε σιωπηλά, με βλέμμα στοχαστικό αλλά και απόλυτα επικριτικό: ο γερο-Κουνούπης.

Είχε την ατυχία να βρεθεί στο δεκαετή πόλεμο κατά τους Βαλκανικούς Αγώνες και τις επιχειρήσεις στη Μικρά Ασία και είχε υπάρξει και ο ίδιος ψυχολογικό και κοινωνικό θύμα εκείνης της περιόδου των Μεγάλων Ιδεών και των Μεγάλων Λαθών. Δεν ήταν ο φόβος του θανάτου που τους τσάκιζε όλους τους τότε καθώς ορμούσαν προς την ανύπαρκτη «Κόκκινη Μηλιά» όσο το

δηλητήριο που με πολιτική κακεντρέχεια κάποιοι έσταζαν στην ψυχή τους, λέγοντάς τους ότι τάχα από την πείνα λιγότεψε η φαμίλια τους ή ότι ανορθόδοξα είχε πολλαπλασιαστεί. Και δεν ήταν λίγοι από εκείνους τους ταλαίπωρους μπαρουτοκαπνισμένους που κατάφεραν τελικά να γυρίσουν πίσω και απαξιωμένοι κυριολεκτικά από την Πολιτεία κατέληξαν να είναι τα κοινωνικά της θύματα, πραγματικά ανθρώπινα ράκη, χωρίς δουλειά και χωρίς καμία κοινωνική πρόνοια.

Δεν είναι τυχαία η ανάπτυξη του ρεμπέτικου εκείνη την εποχή με πολλούς κοινωνικά περιθωριοποιημένους να βρίσκουν διέξοδο στα αποπνικτικά υπόγεια των τεκέδων και στους ζεστούς καπνούς του όπιου. Όμως ο μπαρμπα-Παναγιώτης δεν αναζήτησε ποτέ του τέτοιο καταφύγιο. Γύρισε στο χωριό του και προσπάθησε να ζήσει από τη άγια γη που τον μεγάλωσε, πιστεύοντας ότι θα έβρισκε στα γεράματά του κάποια στοιχειώδη υποστήριξη από την Πολιτεία για την πολυετή ταλαιπωρία του στη Μικρά Ασία. Ούτε με τους παράνομους καπνούς ποτέ μπλέχτηκε, αν και τους έβρισκε κανείς τότε ακόμη και στο χωριό μας αν ήθελε. Το τσιμπούκι του θυμάμαι μόνο κάπνιζε ήρεμα και σιωπηλά. Με χίλιες δυο στερήσεις και απίστευτη κούραση (όπως όλοι άλλωστε εκείνον τον καιρό) κατάφερε μαζί με την άξια γυναίκα του να μεγαλώσουν τα παιδιά τους και να τα δουν να προκοβούν. Και πέραν της πολύχρονης ταλαιπωρίας του και προσφοράς του στην Πατρίδα όπως θέλησαν να μας διδάξουν (αφήνουμε για την ώρα την οποιαδήποτε αμφισβήτηση) υπηρέτησε ξανά το κοινό συμφέρον με το να είναι στο χωριό για χρόνια πρόεδρος.

Και ήταν πράγματι για το συμφέρον του χωριού αυτή η ενασχόλησή του όπως παραδέχονταν οι παλιότεροι, όχι ιδιοτελής σαν του βουλευτή (και κάθε βουλευτή) που τον βλέπει ξαφνικά να σηκώνεται και με αργό αλλά σταθερό βήμα τον πλησιάζει, υποβοηθούμενος πάντα από τη μαγκούρα του. *«Ελάτε κύριε, πείτε μας, τι θα θέλατε από τη νέα Κυβέρνηση;»* ρωτά με φανερό υποκρισία. Ο γερο-Κουνούπης που τώρα βρίσκεται ακριβώς μπροστά του τον

κοιτά ατάραχος, επίμονα και αυστηρά. Ο βουλευτής για μια στιγμή τα χάνει. Λίγα μόνο δευτερόλεπτα σιγής με εκείνο το ευθύβολο βλέμμα απέναντί του να τον καρφώνει σα σαΐτα ήταν αρκετό για να τον βγάλει από τη βολή του.

Ο λόγος του μπαρμπα-Παναγιώτη δεν ήταν ένα απλό και δουλοπρεπές θέλημα όπως κανείς θα περίμενε. Δίκαιη απαίτηση ήταν και κυρίως η αποκάλυψη της πολύχρονης κρατικής αδιαφορίας για τους βετεράνους εκείνων των πολέμων και τις οικογένειές τους: *«Δεν ξέρω γι' αυτά που λες κε βουλευτά αν γίνονται όλα και αν μπορείς να τα κάμεις. Όμως εγώ που σκοτώθηκα πάνω από δέκα χρόνια στον πόλεμο, ΑΠΑΙΤΩ από το κράτος μια στοιχειώδη σύνταξη να μην επιβαρύνω με τον καφέ μου τα παιδιά μου»*. Και με μιας σηκώνει οργισμένος την μαγκούρα του και τη χτυπά δυνατά στο μεταλλικό στρογγυλό τραπεζάκι του βουλευτή. Τόση ήταν η δύναμη αυτή που το φλιτζάνι του καφέ αναπήδησε και λέρωσε το καθαρό ρούχο του.

Τον φέρνω στο νου μου, με την ίδια ηρεμία και σοβαρότητα να γυρνά ατάραχος και να κατηφορίζει για το σπίτι του. Δεν τον ένοιαζε να ακούσει περισσότερα γιατί ήταν σίγουρος ότι και αυτά τα απόλυτα λογικά που απαίτησε θα απόβαιναν φρούδες ελπίδες. Όμως εκείνη του η χειρονομία ήταν μια πραγματική βουρδουλιά στο πολιτικό κατεστημένο, που λίγοι θα είχαν το θάρρος να το πράξουν. Τον θεωρώ επίσης να κάθεται στο πεζούλι πλάι στην αυλόπορτα του σπιτιού του και να καπνίζει ήσυχος την πίπα του. Κι όταν τον πιάνει το παράπονο να σιγοτραγουδά. Όχι όμως τα πονεμένα τραγούδια του Βαμβακάρη και του Παπαϊωάννου, αλλά την «Κόκκινη Μηλιά». Και το βλέμμα του να υψώνεται στο φθινοπωρινό ουρανό που τα σύννεφα βαριά και απειλητικά αρχίζουν να τον σκεπάζουν ή να σταματά στα καλώδια της ΔΕΗ που τα χελιδόνια, σμήνη ολόκληρα, ετοιμάζονται σαν άλλοι κάποτε στρατιώτες, να αποδημήσουν για άλλα μέρη.

Για πού; Ίσως και για την Ανατολή.

Επίλογος

Σα να ήταν χθες

Δεν υπάρχει μεγαλύτερη ανακούφιση να καταπιαστείς με την Κάνιανη μετά από μια κοπιαστική μέρα που οι διάφορες υποθέσεις έρχονται συνεχώς στο νου και δε σε αφήνουν στιγμή να ησυχάσεις και ξαφνικά τα παρατάς όλα γιατί συνειδητοποιείς ότι όσο χρόνο κι αν αφιερώσεις τίποτε δε θα αλλάξει, η Λερναία Ύδρα θα συνεχίζει να γεννά τα κομμένα της κεφάλια κι εσύ θα αναλώνεσαι σε πράγματα ωφελιμιστικά μεν αλλά ανούσια. Και τότε, φέρνεις στο νου ότι μπορεί να κινήσει μια υποψία ανάμνησης, όσο αλλόκοτη και να είναι, μόνο και μόνο για να ξαναβρεθείς σε εκείνη την περασμένη μαγεία των παιδικών σου χρόνων, που τίποτε, ούτε η ανέχεια, ούτε η κοινωνική ανασφάλεια δεν κατάφεραν να στερήσουν το μεγαλείο τους.

Κι εκεί που προσπαθείς να ξεφύγεις από την καθημερινή συμβατικότητα σε κάποια ανάπαυλα που κατάφερες να επιτρέψεις στον εαυτό σου, μια μορφή ξεπετάγεται αναπάντεχα στο θυμικό σου, ένας λόγος, μια πράξη απλή και ασήμαντη και αρχίζει σιγά-σιγά να ξεδιπλώνεται ο μίτος μιας ολόκληρης ιστορίας που κάποτε έζησες. Και θες να αποθανάτισεις αυτή τη φωτεινή στιγμή ανάμνησης από φόβο μήπως ξαφνικά σα νυχτερινή πυγολαμπίδα χαθεί, μήπως κάποια έγνοια της καθημερινότητας σταθεί πιο δυνατή και την παρασύρει και πάλι στην άβυσσο της λήθης και δεν προλάβεις να τη ζήσεις ξανά για λίγο, έστω και έτσι παράδοξα. Κι αυτόματα παίρνεις μολύβι και χαρτί λες και χρωστάς μνημόσυνο στον εαυτό σου για τα τόσα όμορφα χρόνια που έζησες αλλά κι έχασες και ξαναδημιουργείς τους διαλόγους και τις σκηνές του τότε χρόνου. Άξια λόγου ή και εντελώς ασήμαντα γεγονότα, γίνονται σήμερα σημαντικά γιατί μέσα από αυτά ξαναγεννιέται το παρελθόν σου.

Δεν είναι ρομαντισμός να θυμάσαι τα παιδικά σου χρόνια, όσο κι αν αυτό αποτελεί την περίτρανη απόδειξη, την τραγική αλήθεια ότι γερνάς, ότι αφήνεις αργά και σταθερά ανεπιστρεπτί πίσω σου την περίοδο της νιότης. Όμως δεν

πρόκειται απλώς για τα νεανικά σου χρόνια, αλλά κυρίως για εκείνα τα ιδιαίτερα χρόνια του δημοτικού ή της αρχικής περιόδου του γυμνασίου, που οι τρέλες της καθημερινότητας, ο παιδικός αυθορμητισμός, η «αλητεία» με την αθώα της έννοια, η ίδια η ζωή στο χωριό και στην ύπαιθρο τα κάνουν να μοιάζουν σήμερα με παραμύθι. Κατά την εφηβεία άλλες σκοτούρες κι έννοιες αρχίζουν να τυραννούν το μυαλό και την ψυχή (ας μη μιλήσουμε για το σώμα) που, αν και αυτές κρύβουν περισσή γοητεία και ομορφιά, δεν έχουν την απαραίτητη δόση αθωότητας ώστε να είναι άξιες να ιστορηθούν.

Μπορεί να μιλάς για τον εαυτό σου τις περισσότερες φορές, αλλά είναι ολοφάνερο ότι αναφέρεσαι σε όλους, γιατί τελικά τίποτα από τον περιβόητο κόσμο των αναμνήσεων δεν είναι ολότελα δικό σου, είναι απόκτημα κοινό, ομοούσιο και αδιαίρετο σαν την Αγία Τριάδα. Ότι θυμάσαι, ότι νοσταλγείς, είναι η ατραπός που οι κάθε φορά συνοδοιπόροι σου σε οδήγησαν ή σε βοήθησαν πιασμένος χέρι-χέρι να ακολουθήσεις, σα σε μαγικό διονυσιακό χορό κυκλωμένος από τις ασυγκράτητες μαινάδες. Και μέσα σε αυτή τη μέθη ξαναζείς ότι χρόνια ολόκληρα ποθείς, ότι χάθηκε για πάντα ως ιστορικός χρόνος αλλά ουδέποτε ως αξία συναισθηματική και ιστορική μνήμη.

Τα πρόσωπα του έργου και το σενάριο που έστησες για να ξαναζήσεις τις μαγικές εκείνες στιγμές δεν είναι φανταστικά, παρόλο που δεν μπορείς να εγγυηθείς με ασφάλεια την ακρίβεια των διαλόγων. Τίποτε βέβαια δεν παράλλαξες ουσιαστικά, η ουσία παραμένει αναλλοίωτη γιατί το δικό σου μόνο έργο ήθελες να ζήσεις και όχι κάποιου άλλου. Και σε ένα μεγάλο βαθμό τα κατάφερες. Όμως οφείλεις να παραδεχτείς και κάποια πικρή αλήθεια: μελοποιήσες αυθαίρετα τη μουσική υπόκρουση εκείνων των χρόνων, έστησες τα σκηνικά με ζωηρά και αναλλοίωτα χρώματα καθώς εσύ ήθελες κι έριξες αρκετή χρυσόσκονη ώστε όλα να μοιάζουν μαγικά και παραμυθένια. Γιατί, ίσως να μην ήταν τελικά τόσο μαγικά εκείνα τα χρόνια.

Δε θα μπορούσες όμως σήμερα να κάνεις διαφορετικά. Με τα μάτια της ψυχής που βλέπεις τα γεγονότα και την εμπειρία που ήδη έχεις αποκτήσει, γνωρίζεις πολύ καλά πως παρόλη τη στέρηση εκείνων των χρόνων ή την κοινωνική ανασφάλεια απέναντι στα παιδιά της πόλης και τη ζωή που αυτά ζούσανε, πρέπει να αισθάνεσαι τυχερός. Η πανέμορφη γύρω σου φύση τότε είχε άλλη δύναμη, άλλη γοητεία κι εσύ είχες την ευκαιρία να τη ζεις καθημερινά, κάτι που στερούνταν οι Αθηναίοι φίλοι σου. Επίσης έντονη και ζεστή, αν και πολλές φορές παράδοξη, ήταν η αγάπη των δικών σου ανθρώπων και εξίσου σημαντική (έστω και κρυφή) αυτή των συγχωριανών σου. Κάτι που αποτελούσε τη βασική ψυχολογική σου δύναμη να αντέχεις τις δυσκολίες της καθημερινότητας και την έλλειψη όλων όσων είχες ποθήσει.

Η στέρηση υλικών παιγνιδιών εκείνα τα χρόνια σμίλευε καθημερινά το νου ώστε να ζεις τις πλέον παράδοξες επινοήσεις σου μέσα στο μοναδικό τεράστιο υλικό παιχνίδι που γενναιόδωρα σου είχε προσφερθεί και που δεν ήταν άλλο από την ίδια τη γη του χωριού σου. Κάθε σπιθαμή της, κάθε πέτρα και κάθε δεντρί ήταν τα αυθεντικά εξαρτήματά του, που και ο μεγαλύτερος ακόμα μαστροχαλαστής θα αδυνατούσε να καταστρέψει, ώστε να μένει αυτό πάντα ακέραιο και αναλλοίωτο μέσα στο χρόνο και μέσα στην ψυχή σου.

Αν δεν έπαιξες τότε αρκετά και δεν κυλίστηκες στα άγια χώματα της Κάνιανης, αν δε ζυμώθηκες μαζί της σε μια σχέση ερωτική και μεθυστική, αν δεν παραβίασες τις κόκκινες γραμμές που ο δάσκαλος συνεχώς επέβαλε, αδιαφορώντας για τις ανάλογες γραμμές που θα χάραζε με απίστευτη αγριότητα την επομένη στο σχολικό σου τετράδιο, αν δεν άφησες να σε παρασύρει αβίαστα η ορμή της νιότης και αν δεν πείραξες τα κορίτσια της ηλικίας σου με εκείνο τον αθώο και ακίνδυνο τρόπο, σίγουρα δεν αλήτεψες όσο η παιδική σου ηλικία επέβαλε. Και αυτό είναι αμάρτημα ασυγχώρητο για το μαγικό κόσμο των αναμνήσεων. Γιατί αυτή είναι η λογική συμπεριφορά κάθε παιδιού, να διαφέρει από τους μεγάλους και να ζει την κάθε - μοναδική στιγμή

του με όλη την τρέλα που η ηλικία του επιτρέπει. Και με το οποιοδήποτε τίμημα. Σοβαρότητα και σύνεση θα το συνοδεύει για όλη την υπόλοιπη ζωή του. Νέος θα είναι για πολύ λίγο χρόνο, σχεδόν ελάχιστο. Και αλήθεια, κανένα παιδί μεγαλώνοντας δεν ξέφυγε από εκείνες τις κόκκινες γραμμές, κάτι που στον απολογισμό του χρόνου η όλη του παιδική δράση ως συναισθηματική υγεία και μόνο μπορεί να καταγραφεί.

Ανάλογα, αν δεν αγάπησες και δεν αγαπήθηκες έντονα και βαθιά εκείνα τα χρόνια, αν δεν ένιωσες με περισσή απόλαυση κι ευχαρίστηση το ζεστό χέρι του παππού ή της γιαγιάς πάνω σου και το αυθόρμητο σφιχταγκάλιασμα των φίλων σου, δεν θα μπορούσες σήμερα να μιλάς για το τότε. Κυρίως αν δεν υπήρχε αυτή η αγάπη των δικών σου ανθρώπων που σα ζεστό πανωφόρι σε προστάτευε από την κάθε βαρυχειμωνιά, δε θα ήθελες να θυμάσαι τίποτε από εκείνο το μαγικό παρελθόν. Δε θα λοξοδρομούσε ούτε στιγμή ο νους από την οδό του σκληρού πεπρωμένου σου και θα έκλινες το κλείστρο του συναισθηματικού σου φακού με αποφασιστική σκληρότητα. Όμως, ακόμη και στις πιο δύσκολες στιγμές ή καταστάσεις, κάτι τέτοιο δε συνέβη.

Νομίζω πως, μακαρίζοντας και εκείνη τη στέρηση των παιδικών μας χρόνων και την αγάπη που απλόχερα τότε δεχτήκαμε, θα πρέπει να νιώθουμε σήμερα τυχεροί και ευλογημένοι. Ότι πιστεύαμε πως μας έλειπε ήταν ελάχιστο μπροστά σε αυτό που, χωρίς να γνωρίζουμε, μας είχε πλουσιοπάροχα προσφερθεί. Στα λίγα βρίσκεται η ομορφιά, όχι στα πολλά που θα πρέπει να την ψάχνεις.

-/-

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Εισαγωγή (2)

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

- Το σπίτι μας (5)
- Τα συχαρίκια (7)
- Παιδική αφέλεια (10)
- Το χιόνι (13)
- Τα Χριστούγεννα και η τηλεόραση (16)

ΑΠΟ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ

- Τα πρώτα σχολικά βήματα (20)
- Το σχολείο μας (25)
- Σχολική διαπαιδαγώγηση (30)
- Σχολικές ανάπαυλες και κάποιο ευτράπελο (33)

ΑΠΟ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

- Τα ακροβατικά, τα καρακαξόπουλα και τα ζαχαροκάλαμα (39)
- Ο Ταρζάν (42)
- Το μπάνιο στο ποτάμι (46)
- Παιδικές αταξίες (50)
- Το λάστιχο (54)
- Το αερόστατο (57)
- Τα παιχνίδια μας (62)
- Κατέλια – Κάνιανη 10-2 (66)
- Στο σπίτι του Χριστόπουλου (70)
- Αθώα παιδικά σκιρτήματα και πρώιμη εφηβεία (74)

ΚΟΙΝΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

- Τα πρώτα μας θεάματα (80)
- Οι μασκαράδες, η 25^η Μαρτίου και τα
καουτσούκια (84)
- Το Πάσχα (88)
- Το Μηχανοστάσιο (93)
- Το πανηγύρι (98)
- Τα καφενεία μας (102)
- Στην Παναγίτσα (107)

ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

- Ο παπα-Θανάσης (111)
- Ο μπαρμπα-Βασίλης ο γραμματικός (115)
- Ο γερο-Κουνούπης, ο μη ρεμπέτης (119)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

- Σα να ήταν χθες (123)

ΚΑΠΟΤΕ.... ΣΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΑ

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΚΟΤΣΙΜΠΟΣ

Δεκέμβριος 2021 - Δεκέμβριος 2023